

Algemeen Ambtsbericht Sierra Leone

Juli 2002

Directie Personenverkeer, migratie en Vreemdelingenzaken
afdeling Asiel- en Migratiezaken

Den Haag

070 348 5964

8 juli 2002

	<i>Pagina</i>
1	Inleiding 4
2	Landeninformatie 5
2.1	Basisgegevens 5
2.1.1	Land en volk 5
2.1.2	Geschiedenis 6
2.1.3	Staatsinrichting 21
2.2	Politieke ontwikkelingen 23
2.3	Militaire ontwikkelingen en veiligheidssituatie 35
2.4	Sociaal-economische situatie 43
2.5	Samenvatting 45
3	Mensenrechten 47
3.1	Juridische context 47
3.1.1	Verdragen 47
3.1.2	Nationale wetgeving 47
3.2	Toezicht 48
3.3	Naleving en schendingen 49
3.3.1	Vrijheid van meningsuiting 50
3.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering 51
3.3.3	Vrijheid van godsdienst 52
3.3.4	Bewegingsvrijheid 52
3.3.5	Rechtsgang 55
3.3.6	Arrestaties en detenties 57
3.3.7	Mishandeling en foltering 59
3.3.8	Verdwijningen 60
3.3.9	Buitengerechtelijke executies en moorden 60
3.3.10	Doodstraf 61
3.4	Positie van specifieke groepen 61
3.4.1	Ex-rebellen 61
3.4.2	Vrouwen 63
3.4.3	Etnische groepen en minderheden 66
3.4.4	Dienstplichtigen/militairen 67
3.5	Samenvatting 68
4	Migratieproblematiek 70
4.1	Opvang in de regio en terugkerende vluchtelingen 70
4.2	Ontheemden 71
4.3	Minderjarigen 72
4.3.1	Zelfredzaamheid 75
4.3.2	Opvang en voogdij 76
4.4	Activiteiten van internationale organisaties 80
4.5	Beleid andere Europese landen 81

4.6	Samenvatting	83
5	Samenvatting	85
	Bijlage 1 Literatuurlijst	87
	Bijlage 2 Kaarten van Sierra Leone	89

1 Inleiding

In dit algemene ambtsbericht wordt een beschrijving gegeven van de recente ontwikkelingen in Sierra Leone voor zover die van belang zijn voor de beoordeling van asielaanvragen van Sierra-Leoonse staatsburgers en voor de besluitvorming over terugkeer van afgewezen Sierra-Leoonse asielzoekers. Het beslaat de periode van september 2001 tot begin juli 2002, en vormt een vervolg op het algemeen ambtsbericht van september 2001.¹

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op de recente ontwikkelingen op politiek, veiligheids- en sociaal-economisch gebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een overzicht van de geschiedenis van Sierra Leone. Ook is een korte passage over geografie en bevolking van Sierra Leone opgenomen. Hoofdstuk drie geeft een overzicht van de mensenrechtensituatie in Sierra Leone voor zover van belang voor de beoordeling van asielaanvragen. In hoofdstuk vier komt de migratieproblematiek aan de orde, waaronder de opvang van ontheemden, terugkerende vluchtelingen en minderjarigen, evenals de activiteiten van internationale organisaties in Sierra Leone en het beleid van een aantal andere Europese landen ten aanzien van asielzoekers uit Sierra Leone. Een algehele samenvatting volgt in hoofdstuk vijf.

Bij de opstelling van dit ambtsbericht is gebruik gemaakt van informatie afkomstig uit openbare bronnen en van vertrouwelijke gegevens van Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland en van EU-lidstaten. Een overzicht van de gebruikte openbare bronnen is te vinden in de literatuurlijst (bijlage 1). Waar openbare bronnen zijn vermeld, is deze informatie overigens veelal vergeleken met en afgewogen tegen uit vertrouwelijke bronnen bekende informatie.

¹ op 28 september 2001 aan de Staatssecretaris van Justitie gezonden, per brief met kenmerk DPV/AM-739404/02.

2 Landeninformatie

2.1 Basisgegevens

2.1.1 Land en volk

Land

Sierra Leone is gelegen aan de westkust van Afrika en beslaat een gebied ter grootte van ruim 70.000 vierkante kilometer (kaarten van Sierra Leone zijn te vinden in bijlage 2). Het land grenst in het noordwesten, het noorden en het noordoosten aan Guinee, in het zuidoosten aan Liberia en in het zuiden aan de Atlantische Oceaan. Het land is verdeeld in een *Western Area* - het schiereiland Freetown en een aantal andere eilanden waaronder de Banana eilanden, Sherbro, de Turtle eilanden en York - en drie provincies: Noord, Oost en Zuid. Iedere provincie is weer onderverdeeld in districten: Noord: Bombali, Kambia, Koinadugu, Port Loko en Tonkolili; Oost: Kailahun, Kenema en Kono; Zuid: Bo, Moyamba en Pujehun. Naast de hoofdstad Freetown zijn de belangrijkste steden Bo (hoofdstad van de zuidelijke provincie), Kenema (hoofdstad van de oostelijke provincie) en Makeni (hoofdstad van de noordelijke provincie). In het oosten en het zuiden van het land bevinden zich de belangrijkste diamantmijnen. Hier bevinden zich niet alleen de belangrijkste centra van diamanthandel, maar ook van diamantsmokkel.

Langs de kust zijn stranden en mangrovemoerassen. Het grootste deel van het binnenland is bedekt met dichtbeboste heuvels en bergen, in het noordoosten oplopend tot een plateau.

Bevolking

De bevolking telt ongeveer viereneenhalf miljoen mensen, waarvan ongeveer de helft moslim is. Ongeveer 10 % van de bevolking is christen, terwijl de resterende 40 % animistisch is. De moslims bevolken voornamelijk het noorden van het land, terwijl de christenen en de animisten vooral in het kustgebied leven. Enkele bevolkingsgroepen: de Krio (Creolen) zijn afstammelingen van de ex-slaven die in de negentiende eeuw zijn teruggekeerd uit Amerika. Zij vormen de bovenlaag van de bevolking en hebben grote invloed. Zij wonen voornamelijk in Freetown, zijn christen en hebben een westerse levensstijl. Zij vormen slechts 2 % van de totale bevolking. De Mende vormen zo'n 30 % van de bevolking. Zij leven in het oosten en het zuiden van het land, met name in het grensgebied met Liberia. Hun godsdienst is divers en alle hoofd- of mengvormen komen voor. De Temne vormen eveneens 30 % van de bevolking en wonen vooral in het midden en westen van het land. Ook hier geldt dat alle godsdiensten voorkomen. De Limba wonen in het noorden van het land. Zij zijn voornamelijk moslim en vormen 10 %

van de bevolking. De resterende 28 % van de bevolking kan worden ingedeeld in veertien andere etnische groepen (Bullom, Fula, Gola, Kissi, Kono, Koranko, Krim, Kru, Loko, Mandingo, Sherbro, Susu, Vai en Yalunka).²

In het binnenland is nog sprake van traditionele leefgemeenschappen. Het traditionele leiderschap is daar in handen van de hoogste stamhoofden (*paramount chiefs*). Urbanisatie heeft evenwel een hoge vlucht genomen. De diamantmijnen hebben veel inwoners naar de verschillende dorpen en steden in de mijngebieden gelokt en de burgeroorlog heeft gezorgd voor een verdere grote toestroom van de bevolking naar de steden.

Taal

In Sierra Leone worden circa veertien lokale talen gesproken waarvan het Krio, Mende, Limba en Temne de belangrijkste zijn. De officiële taal is Engels. De voertaal in het dagelijks verkeer tussen mensen met verschillende moedertaal (*lingua franca*) is echter het Krio. Deze voertaal wordt in het gehele land door 95% van alle bewoners gesproken en beheerst; slechts enkele oudere mensen kennen de taal niet. De beheersing van het Engels (naast het Krio en eventueel een of meerdere lokale talen) is voorbehouden aan mensen die tenminste een middelbare schoolopleiding hebben gevolgd.

2.1.2 Geschiedenis

Oudste geschiedenis en koloniale tijd

De eerste contacten tussen Europa en Sierra Leone dateren van 1462 toen de Portugezen als eerste Europeanen het gebied betraden en het de naam Sierra Leone gaven. Een groep Britse filantropen stichtte in 1787 in het gebied een toevluchtsoord voor bevrijde slaven binnen het Britse Rijk. Deze gebeurtenis markeerde in de praktijk het begin van het koloniale tijdperk, dat werd gekenmerkt door relatieve rust en een grote mate van bloei. Alleen wrijvingen tussen de oorspronkelijke bevolking en de nazaten van de bevrijde slaven verstoorden soms de rust. De vroegere slaven waren oorspronkelijk afkomstig uit alle windstreken van Afrika en hadden alle binding met hun oorspronkelijke cultuur verloren. Uit de contacten van deze immigranten met de Europeanen ontstond een Afro-Europese cultuur, de zogenaamde Krio of Creoolse cultuur. De Krio manifesteerden zich meer en meer als bovenlaag, en beheersten Freetown.

²

Bij deze paragraaf moet worden aangetekend dat niet geheel kan worden aangegeven hoe de vluchtelingen- en ontheemdenstromen van de afgelopen jaren de situatie beïnvloed hebben. In januari 2002 waren 200.000 Sierra-Leoners binnenlands ontheemd, vooral afkomstig uit de (voormalige) RUF-gebieden in het oosten en noorden van het land; zij bevinden zich thans grotendeels in en rond Freetown en Kenema. Daarnaast bevonden zich bijna 190.000 Sierra-Leoners als vluchteling in Guinee en andere buurlanden (UN Security Council, S/2002/267).

Onafhankelijkheid

Het proces dat zou leiden tot onafhankelijkheid verliep vreedzaam en geleidelijk. Op 27 april 1961 werd Sierra Leone een onafhankelijke staat binnen het Gemenebest. Sir Milton Margai van de *Sierra Leone People's Party* (SLPP) werd benoemd tot regeringsleider.

Sinds de onafhankelijkheid heeft het land vijf maal algemene verkiezingen en vijf militaire staatsgrepen gekend. Ongewoon voor Afrika, ligt de bron van de instabiliteit niet zozeer in etnische rivaliteit, maar eerder in de belangrijkste grondstof van het land: de diamanten. Sinds de onafhankelijkheid heeft het politieke systeem verhuld dat de werkelijke politieke verhoudingen werden bepaald door verborgen en vaak plaatselijke overeenkomsten tussen nationale politieke leiders, landeigenaren en buitenlandse diamanthandelaren en mijnopzichters.

In maart 1967 werd bij parlementsverkiezingen de *Sierra Leone People's Party* verslagen door het oppositionele *All People's Congress* (APC), geleid door Dr. Siaka Stevens, burgemeester van Freetown. Geleidelijk ontwikkelde het land zich tot een éénpartijstaat en in 1978 werd een nieuwe grondwet in die zin aangenomen. De macht van Stevens, een krachtig president, was gebaseerd op zijn controle over de diamantvelden in Kono, via paramilitaire milities die hem trouw waren. Siaka Stevens trad in augustus 1985 op hoge leeftijd af als staatshoofd en werd opgevolgd door Joseph Saidu Momoh. Inmiddels raakten de diamantgebieden van Kono uitgeput, en verschoof de winning naar het woongebied van de Mende bevolkingsgroep in het zuidoosten van het land (traditioneel aanhangers van de *Sierra Leone People's Party* / SLPP, die in 1968 door Stevens verslagen was). De afnemende macht van Momoh om rivalen aan zich te binden met diamantgelden leidde ertoe dat lokale politieke leiders hun eigen paramilitaire eenheden begonnen te ontwikkelen. De wreedheden van de strijd tussen regering en milities kweekte veel bitterheid onder de plaatselijke bevolking, waar het RUF later gebruik van maakte.

In oktober 1990 stelde Momoh een commissie in die moest onderzoeken hoe de bestaande politieke structuur zou kunnen worden verbreed. De commissie adviseerde terug te keren naar een meerpartijensysteem. Een nieuwe grondwet in die zin werd in juli 1991 door het parlement aangenomen.

Onrust en burgeroorlog - de ontstaansgeschiedenis van het Revolutionary United Front (RUF)

De burgeroorlog in Sierra Leone begon in 1991 als een opstand van het *Revolutionary United Front* (RUF), toen nog een kleine groep radicale jongeren en diamantgravers, geleid door een door de Britten opgeleide vroegere korporaal uit het leger, Foday Sankoh, die als politiek gevangene had vastgezet onder

president Stevens in de jaren zeventig. Sankoh kreeg een training voor de guerrilla in Libië in de tachtiger jaren en nam deel aan de Liberiaanse burgeroorlog als adviseur van factieleider (later president) Charles Taylor. Taylor hielp een invasie van het RUF in Sierra Leone financieren en verleende enige steun vanuit zijn eigen Liberiaanse guerrillatroepen. Hij had hiervoor verschillende motieven. Steun aan het RUF raakte de door Nigeria geleide ECOMOG-vredestroepen³ die Freetown als basis gebruikten in hun strijd tegen Liberiaanse rebellen. Maar Taylor was zich ook bewust van de waarde van de diamantvelden in het oosten van Sierra Leone voor de economie van zijn “Groter Liberia”.

In maart 1991 begon het RUF zijn campagne in Kailahun vanuit Liberia. Liberiaanse strijders van het *National Patriotic Front of Liberia* (NPFL) en eenheden uit Burkina Faso streden mee. Binnen korte tijd werd het optreden van het RUF gekenmerkt door een buitensporige dosis geweld. Ook al spoedig werd de praktijk van het ronselen van kindsoldaten gebruikelijk. De meer ‘civiele’ vleugel binnen het RUF werd snel door Sankoh en zijn aanhangers overvleugeld.

Foday Sankoh kapitaliseerde de onrust onder jongeren in Sierra Leone. Grote delen van de bevolking van Sierra Leone werden immers al lange tijd buitengesloten bij de verdeling van de rijkdommen van het land. Jongeren hadden weinig vooruitzichten, ze konden zich in leven houden met slecht betaald werk in de diamantmijnen. De opbrengst van hun werk verdween traditioneel grotendeels in de zakken van een deels corrupte en op het buitenland gerichte elite. Dit gevoel van uitsluiting droeg bij aan het succes van het RUF. De politieke elite sprak traditioneel een internationale taal van correct en democratisch bestuur, maar was deels corrupt en sterk afhankelijk van illegale handel in diamanten. De rebellen beweerden de corrupte diamantsector te willen hervormen, en financierden hun strijd met de opbrengsten van diezelfde diamantsector. Het grootste deel van de vroege RUF-strijders behoorde tot de Mende, afkomstig uit Kailahun in het oosten.

De staatsgreep van kapitein Strasser (1992)

In 1992 was de regering Momoh dichtbij een financieel bankroet en niet meer in staat haar leger te betalen. Op 29 april 1992 onttaarde een protest door militairen tegen het uitblijven van soldij in een staatsgreep. Kapitein Valentine Strasser leidde de coup en formeerde de *National Provisional Ruling Council* (NPRC). De afgezette president Momoh zocht en vond hulp in het buurland Guinee, dat tevens troepen stuurde. De daarop volgende strijd eiste meer dan honderd slachtoffers. Strasser verbood alle politieke activiteiten. De grondwet werd opgeschort en een aantal leden van de regering Momoh werd gearresteerd.

³

ECOMOG staat voor *Military Observer Group*, de interventiemacht van de *Economic Community of West African States* (ECOWAS)

De NPRC beloofde de grensoorlog te beëindigen. Pas in december 1993 werd de staat van beleg opgeheven en konden er stappen worden gezet op weg naar herstel van een burgerregering. Maar in de diamant-districten was het gezag ingestort. RUF-groepen en legereenheden trokken Kono district binnen en stortten zich op de diamantwinning. In 1995 vielen de rebellen in alle delen van het land aan in korte acties, zelfs Freetown werd bedreigd. Onder de burgerbevolking vielen veel slachtoffers. Mensenrechten werden op grote schaal en op brute wijze geschonden. Er was sprake van plunderingen, banditisme en slachtpartijen. Begin 1995 waren al zo'n 900.000 burgers op de vlucht geslagen voor het geweld. Velen van hen vluchtten naar de buurlanden Guinee en Liberia terwijl zo'n 500.000 hun toevlucht zochten in de hoofdstad Freetown. Als laatste redmiddel riep president Strasser de hulp in van een buitenlandse particulier veiligheidsbedrijf, *Executive Outcomes*, dat gebruik maakte van Zuid-Afrikaanse huursoldaten.

Verkiezingen - Ahmed Tejan Kabbah president

Verdeeldheid binnen de militaire machthebbers leidde in januari 1996 tot een staatsgreep, waarbij Strasser werd vervangen door zijn tweede man Julius Maada Bio. Bio boog voor de internationale druk om verkiezingen te houden. Op 26 februari 1996 vonden - onder toezicht van internationale waarnemers - presidents- en parlamentsverkiezingen plaats, waaraan werd deelgenomen door dertien politieke partijen. Geen enkele kandidaat behaalde in de eerste ronde de vereiste meerderheid en een tweede ronde op 15 maart 1996 moest uitsluitsel geven. Tijdens die tweede ronde werd de leider van de *Sierra Leone People's Party* (SLPP), Ahmed Tejan Kabbah, als president gekozen. Later in de maand werd de zetelverdeling in het nieuwe, uit 80 leden bestaande, parlement bekend: 27 zetels voor de *Sierra Leone People's Party* (SLPP), zeventien zetels voor de *United National People's Party* (UNPP), twaalf zetels voor de *People's Democratic Party* (PDP), en vijf zetels voor het gereorganiseerde *All People's Congress* (APC). De twaalf provinciale districten werden vertegenwoordigd door stamhoofden (*paramount chiefs*). Op 29 maart 1996 werd Ahmed Tejan Kabbah geïnstalleerd als president waarbij het militaire bewind officieel de macht overdroeg aan de nieuw gekozen burgerregering.

Een verzoeningspoging, uitgaande van een akkoord in november 1996 tussen de regering Kabbah en het RUF (het vredesakkoord van Abidjan), liep spoedig op niets uit, onder meer doordat de RUF-commandanten in het binnenland geen vertrouwen in de overeenkomst hadden.

Inmiddels was de regering in alle stilte begonnen een onofficiële (en onwettige) burgermilitie te vormen, voornamelijk bestaande uit zogenaamde *Kamajor*-strijders, gerekruteerd uit de zwaar door de oorlog getroffen Mende-gebieden in het zuiden en oosten van het land.⁴ De regering wantrouwde immers het

⁴

De *Kamajors*, leden van de etnische groep Mende, zijn de traditionele jagers en strijders van Sierra Leone. Hoewel traditionele gebruiken en rituelen nog steeds in ere worden gehouden, zijn zij inmiddels wel uitgerust met moderne wapens.

regeringsleger, als te nauw verbonden met de vorige regimes. Gedurende de onderhandelingen over het vredesakkoord van Abidjan, toen Sankoh terugkwam op een eerdere belofte te tekenen, stond president Kabbah ECOMOG en de Kamajors/CDF, ondersteund door het Sierra-Leoonse leger, toe om RUF-posities aan te vallen. Zij vernietigden de hoofdkwartieren van het RUF ten zuidoosten van Kenema, waarbij een aantal RUF-stafleden gedood werd. Kort daarop stemde Sankoh in met het vredesakkoord van Abidjan.⁵

De arrestatie van Foday Sankoh tijdens een bezoek aan Nigeria⁶ leidde tot pogingen van de regering Kabbah andere RUF-leiders in te palmen, en tot terreurtactieken van RUF-commandanten die internationale verontwaardiging opwekten.

De coup van Johnny Paul Koroma

In 1997 werd de regering Kabbah ondermijnd door haar eigen leger, dat vreesde voor verlies aan politieke invloed als gevolg van de vorming van de *Civil Defence Forces*.

Op 25 mei 1997 greep een groep dissidente militairen, geleid door majoor Johnny Paul Koroma, in de meest bloedige staatsgreep in de geschiedenis van het land de macht. De dissidenten noemden zich de *Armed Forces Revolutionary Council* (AFRC). Koroma was één van de negen militairen die aangeklaagd waren wegens hun aandeel in een mislukte staatsgreep van september 1996. De grondwet werd buiten werking gesteld, politieke partijen werden verboden en er werd een demonstratieverbod ingesteld. De AFRC verklaarde de staatsgreep te hebben gepleegd uit onvrede met het feit dat Kabbah niet in staat was gebleken uitvoering te geven aan het Abidjan-akkoord. Koroma werd op 17 juni 1997 geïnstalleerd als president.

De strategie van Koroma om de oorlog te beëindigen bestond eruit het RUF te laten delen in de macht. De kaders van het RUF stroomden vanuit de binnenlanden naar Freetown. Het bewind van Koroma werd echter internationaal veroordeeld en was spoedig niet langer in staat te regeren. In Freetown braken op grote schaal plunderingen uit. Met name de strijders van het RUF begingen de meest afschuwelijke wandaden. Ondanks oproepen van Koroma om geen illegale activiteiten te ondernemen, zorgde gebrek aan effectieve controle over de strijders voor totale chaos.

Toen de junta van Koroma zich niet bleek te houden aan de belofte om de verkozen president Kabbah in zijn ambt te herstellen, greep de militaire

⁵ ICG, *Sierra Leone. Time for a new military and political strategy*, Freetown/London/Brussels, 11 April 2001

⁶ Foday Sankoh was begin 1997 vanuit Ivoorkust naar Lagos gereisd om de zaak van het RUF te bepleiten. Eenmaal aangekomen in Lagos werd hij door de Nigeriaanse autoriteiten gearresteerd wegens – officieel – verboden wapenbezit. Het huisarrest zou duren tot de overbrenging van Sankoh naar Freetown in verband met het tegen hem te voeren proces in 1998.

interventiemacht ECOMOG, onder leiding van Nigeria, in.⁷ ECOMOG werd daarbij gesteund door de *Kamajor* milities en Britse huursoldaten.

Kabbah keert terug - de burgeroorlog gaat door

Uiteindelijk konden de ECOMOG-troepen in februari 1998 na een bloedige strijd de hoofdstad Freetown heroveren. President Kabbah kon op 10 maart 1998 terugkeren en maakte op 20 maart 1998 bekend dat hij een nieuwe regering zou vormen op brede basis. Tevens riep hij de noodtoestand uit, die hem ruime bevoegdheden gaf, onder meer op het gebied van arrestatie en detentie, en tot inperking van de vrijheid van vergadering.

De aanvallen en terroristische activiteiten van RUF- en AFRC-strijders gingen inmiddels in vooral de noordelijke en oostelijke delen van het land gewoon door. Ook elementen uit het regeringsleger voegden zich bij de rebellen. De rebellen probeerden door middel van het terroriseren van de bevolking het land te ontwrichten en in totale chaos onder te dompelen. Daarom richtten zij slachtingen aan met name onder de burgerbevolking, en vooral onder vrouwen en kinderen. Verregaande destabilisatie in grote delen van het land was het gevolg. Met name in oktober 1998 voegden nog zo'n 60.000 personen uit het noorden en oosten van Sierra Leone zich bij de half miljoen eerder naar de buurlanden gevluchte en de inmiddels 120.000 binnenlands ontheemde burgers. Deze laatstgenoemde groep bedroeg eind december 1998 ruim 300.000 en verbleef overwegend in het zuiden en westen van het land.

De regering bevocht haar tegenstanders ook via de juridische weg. In de tweede helft van 1998 werden 42 burgers en 34 militairen wegens hun deelneming aan de rebellenregering-Koroma ter dood veroordeeld. De veroordeelde burgers gingen in beroep.⁸ 24 van de veroordeelde militairen werden geëxecuteerd, ondanks gratieverzoeken van verschillende zijden. De straf van de tien overige militairen werd omgezet in levenslange gevangenisstraf. Anders dan de veroordeelde burgers

⁷ Nigeriaanse en Guinese troepen waren al vanaf het begin van de jaren negentig in Sierra Leone. Zonder enig formeel mandaat steunden in de jaren negentig deze troepen, als ECOMOG-troepen, de regering in de strijd tegen het RUF. In maart 1997 kreeg ECOMOG door ECOWAS de taak toebedeeld controle uit te oefenen op de naleving van de door de Verenigde Naties afgekondigde sancties tegen de junta van Johnny Paul Koroma. De ECOMOG-troepen die al in het land verbleven kregen versterking van Ghanese, en (nog meer) Guinese en Nigeriaanse troepen. In maart 1998 kreeg ECOMOG stilzwijgend ook de taak de regering Kabbah te beschermen. In juli 1998 maakte de Veiligheidsraad van de VN bekend de doelstellingen van ECOWAS (en daarmee ECOMOG) te steunen. Door de jaren heen maakten de ECOMOG-troepen zich overigens schuldig aan ernstige schendingen van de mensenrechten.

⁸ U.K. Home Office, *Sierra Leone Assessment*, April 2000. Uiteindelijk zijn deze burgers in 1999 vrijgelaten onder de amnestie die in het kader van het vredesakkoord van Lomé werd afgekondigd.

hadden de militairen (destijds) geen beroepsmogelijkheid. Op 23 oktober 1998, ten slotte, werd Foday Sankoh ter dood veroordeeld. Met zijn overbrenging voor het proces vanuit Nigeria naar Freetown nam de regering een groot veiligheidsrisico. De rebellen zouden immers hun acties op de hoofdstad kunnen gaan richten.

Gedurende 1998 bleken de rebellen - onder wie het RUF inmiddels de overhand had gekregen, terwijl de AFRC-strijders zich grotendeels in het binnenland hadden teruggetrokken - voortdurend in staat zich te hergroeperen en te herbewapenen. ECOMOG en de *Civil Defence Forces* waren niet in staat de strijd tegen de rebellen in hun eigen voordeel te beslechten. Er was sprake van een strijd die door geen van de deelnemende partijen militair kon worden gewonnen. Evenmin waren pogingen te komen tot een staakt-het-vuren succesvol. De voornaamste oorzaak hiervoor was de onwil van een groot deel van de regering Kabbah om met de rebellen te onderhandelen.

Van maart tot december 1998 was sprake van een volledige oorlogssituatie in de noordelijke helft van het land, in het overige deel van het land bleef het gedurende die periode relatief rustig. Medio december 1998 echter besloten de rebellen in zuidelijke richting op te trekken. Al gauw bleek dat ECOMOG door gebrek aan manschappen en logistieke ondersteuning niet in staat was daadwerkelijke bescherming te bieden. Evenmin kon zij nog de veiligheid van de waarnemersmissie van de Verenigde Naties, UNOMSIL, en van de humanitaire hulpverleners garanderen. Eind december 1998 rukten de rebellen op naar Freetown. Evacuaties van buitenlanders werden voorbereid of uitgevoerd. Op 22 december 1998 verklaarde RUF-commandant Sam Bockarie voor de BBC dat het doel van de rebellen tweeledig was: vrijlating van Foday Sankoh en onderhandelingen met de regering. Vijf dagen later werd aangekondigd dat indien de regering onderhandelingen zou blijven weigeren de hoofdstad op 1 januari 1999 zou worden aangevallen.

Inname en bevrijding van Freetown (januari - februari 1999)

In de nacht van 5 januari 1999 begonnen de rebellen met aanvallen op Freetown, waarbij zij duizenden burgers doodden, verminkten en ontvoerden.⁹ Ook vluchtten grote aantallen burgers de stad uit naar de wijde omgeving. Meer dan 1.400 gevangenen werden uit de Pademba Road-gevangenis bevrijd. Daarbij werd overigens Sankoh niet aangetroffen, aangezien hij eerder naar een andere bestemming was overgebracht. Aanvankelijk richtten de militaire operaties zich in Freetown tegen de zo'n 12.000 man sterke ECOMOG-troepen. Na een uiterst bloedige strijd waarbij door alle strijdende partijen de meest afschuwelijke wandaden ten opzichte van de burgerbevolking werden begaan, wisten ECOMOG-troepen in februari 1999 Freetown en het omliggend gebied te bevrijden.

⁹

ICG, *Sierra Leone, Time for a new military and political strategy*, Freetown/London/Brussels, 11 April 2001

Nieuwe onderhandelingen, wapenstilstand en vredesbesprekingen

Na de bevrijding van Freetown in februari 1999 was de houding van de regering Kabbah ten zichte van de rebellen onverzoenlijker dan ooit. Druk op president Kabbah om toch te gaan onderhandelen met het RUF kwam dan ook niet vanuit de regering maar van buitenaf, met name vanuit de Veiligheidsraad, maar ook uit Nigeria en Ghana, de belangrijkste leveranciers van ECOMOG, en uit Liberia.

De regering en het RUF sloten op 24 mei 1999 een wapenstilstand. Op 25 mei 1999 werd het startsein gegeven voor formele vredesbesprekingen in Lomé, de hoofdstad van Togo. Opvallende afwezige was de nog steeds in het binnenland verblijvende Johnny Paul Koroma en zijn AFRC.

Al tijdens de beginfase van de besprekingen deed de regering een belangrijke concessie. Foday Sankoh werd vrijgelaten om zich bij de RUF-delegatie in Lomé te kunnen voegen. Een doorbraak kwam op 29 mei 1999 toen de regering aankondigde dat - als dat de prijs voor vrede zou zijn - Sankoh een absoluut pardon zou krijgen. De leiders van Nigeria, Liberia en Burkina Faso speelden vervolgens een grote rol bij het verloop van de vredesbesprekingen. Uiteindelijk werd op 7 juli 1999 te Lomé een vredesakkoord gesloten tussen de regering en het RUF.

Het vredesakkoord van Lomé van juli 1999

In het vredesakkoord van Lomé werden de eisen van het RUF in hoge mate ingewilligd. Vastgelegd werd dat het RUF een aantal posten in de te vormen regering van nationale eenheid zou krijgen, dat een algehele amnestie zou worden verleend aan aanhangers van alle partijen - van toepassing op misdaden begaan sinds 1991 en tot aan de datum van het akkoord - en dat alle in hechtenis verblijvende rebellen zouden vrijkomen. Sankoh zou voorzitter worden van een nationale commissie die het beheer van de mijnen in Sierra Leone moest herstructureren. Ex-strijders zouden na demobilisatie, ontwapening en rehabilitatie in een nieuw nationaal leger worden opgenomen. Deels in aanvulling op de algehele amnestie zou een *Truth and Reconciliation Commission* in het leven worden geroepen om het nationale verzoeningsproces te bevorderen en om slachtoffers en daders de gelegenheid te bieden hun verhaal te vertellen. Ook zou een nationale *Human Rights Commission* worden opgericht. Ten slotte zou een *Commission for the Consolidation of Peace* worden opgericht, die zou worden geleid door de niet rechtstreeks bij de vredesbesprekingen betrokken AFRC-leider Johnny Paul Koroma.

Reacties op het vredesakkoord van Lomé

Binnen de regering, maar ook bij zowel de traditionele bovenlaag van de stedelijke bevolking als bij vele stamhoofden, bestond veel weerstand tegen het akkoord, met name op het punt van de algehele amnestie. De bevolking als geheel was over het algemeen wel ingenomen met het akkoord en het daaraan verbonden perspectief

op vrede. Ook de internationale gemeenschap (met name Nederland) had grote problemen met de algehele amnestie. Toch was men van mening dat Sierra Leone beter af was met dan zonder een vredesakkoord. De secretaris-generaal van de Verenigde Naties, medeondertekenaar van het vredesakkoord, liet, gesteund door Nederland, in het akkoord wel een verklaring opnemen waarin werd gesteld dat de algehele amnestie niet van toepassing zou mogen zijn op volkerenmoord, misdaden tegen de mensheid, oorlogsmisdaden en andere ernstige schendingen van de mensenrechten.

Het vastlopen van het vredesakkoord

De implementatie van het vredesakkoord verliep vanaf het begin traag. Op 23 oktober 1999 wijzigde president Kabbah de samenstelling van de regering conform de afspraken in het vredesakkoord en werden de twee vroegere rebellenleiders aangesteld op de afgesproken sleutelposities. Sankoh werd benoemd tot voorzitter van de *Commission for the Management of Strategic Resources and National Development and Reconstruction*, terwijl Koroma voorzitter werd van de *Commission for the Consolidation of Peace*. Daarnaast werd Hinga Norman, de leider van de *Kamajors*, staatssecretaris van Defensie.

Aanvankelijk werd het staakt-het-vuren op grote schaal nageleefd.

In de tweede helft van oktober 1999 braken echter gevechten uit tussen strijders van het RUF en de AFRC in de omgeving van Lunsar, Makeni, Masiaka en Port Loko. De gevechten kostten het leven aan honderden (voornamelijk) AFRC-strijders. Honderden burgers werden als gevolg van de gevechten verdreven, en er kwamen ook burgers om bij de gevechten.

Op 22 oktober 1999 besloot de Veiligheidsraad 6.000 man UNAMSIL-troepen te sturen. Het mandaat bestond uit het ontwapenen en demobiliseren van de ongeveer 45.000 ex-strijders en het beschermen van civiele VN-medewerkers die ondersteuning moeten bieden bij uiteindelijk te houden verkiezingen. Het UNAMSIL-mandaat zou voorlopig gelden voor een periode van zes maanden. Na de sluiting van het vredesakkoord bleven aanvankelijk de relatie tussen ECOMOG en UNAMSIL, en de rol van Nigeria in beide, onduidelijk. Uiteindelijk werd in de Veiligheidsraad besloten dat van de ECOMOG-troepen één Ghanees en drie Nigeriaanse bataljons zouden overgaan naar UNAMSIL. Ook Gambia zou een compagnie aan UNAMSIL ter beschikking stellen.

Eind 1999 waren er nog ongeveer 12.000 ECOMOG-manschappen in Sierra Leone, die zich voorbereidden op hun vertrek. Tegelijkertijd arriveerden in december 1999 de eerste UNAMSIL-troepen.¹⁰ Begin mei 2000 vertrok het restant van de West-Afrikaanse vredesmacht definitief.

¹⁰

US Department of State: *Country Reports on Human Rights Practices, Sierra Leone, 1999* February 25, 2000.

Demobilisatie, ontwapening en rehabilitatie van de strijders vormden de kern van het vredesakkoord van Lomé, en de ondersteuning van dit proces was een belangrijk onderdeel van het mandaat van UNAMSIL. Het proces kwam echter traag op gang. Eind 1999 waren slechts vierduizend rebellen ontwapend. Ook in de eerste maanden van 2000 werd weinig voortgang geboekt op dit onderdeel van het vredesakkoord.

Eind april 2000 begon UNAMSIL echter in toenemende mate effectief te worden in de uitvoering van het mandaat, en daarmee ging de VN-macht een bedreiging vormen voor met name het RUF. Pogingen van UNAMSIL over te gaan tot daadwerkelijke ontwapening van (voormalige) RUF-strijders in kampen dichtbij de diamantgebieden in het oosten van het land leidden er eind april 2000 toe dat de rebellen van (voornamelijk) het RUF in conflict kwamen met UNAMSIL-troepen. Ook het definitieve - reeds diverse keren aangekondigde - vertrek van de ECOMOG-vredesmacht per 2 mei 2000 droeg bij aan het oplopen van de spanningen. Zowel de bevolking als het RUF hadden immers meer ontzag voor ECOMOG dan voor UNAMSIL.

Vanaf eind april 2000 kwamen de opgelopen spanningen tot uitbarsting. Het RUF zocht in een reeks gewelddadige incidenten de confrontatie met UNAMSIL, waarbij honderden VN-personeelsleden in gijzeling werden genomen, en trok vervolgens op richting Freetown. Uiteindelijk bleef Freetown met behulp van Britse troepen in handen van de regering. De gijzelaars kwamen in de loop van weken vrij.

De internationale gemeenschap reageerde op de RUF-acties van eind april 2000 met het besluit UNAMSIL te versterken. Vooruitlopend op de komst van deze versterkingen stuurde het Verenigd Koninkrijk militairen naar Sierra Leone. Met Britse steun slaagden UNAMSIL en regeringstroepen erin de opmars van het RUF naar Freetown tot staan te brengen.

Deze acties van het RUF betekenden dat de implementatie van het Lomé-vredesakkoord was vastgelopen.

In de loop van het jaar 2000 verzwakte de positie van het RUF door een aantal factoren: verwijdering tussen RUF en AFRC, de gevangenneming van Foday Sankoh, de nationale en internationale veroordeling van de acties tegen UNAMSIL, de versterking van UNAMSIL, de inzet van Britse militairen, het mislukken van de opmars naar Freetown, het VN-sanctiebeleid tegen Sierra-Leonese diamanten en de internationale druk op de Liberiaanse president Taylor.

De verwijdering tussen RUF en AFRC, die in oktober 1999 al tot uiting was gekomen in onderlinge gevechten, hield aan. Na het begin van de RUF-acties tegen UNAMSIL koos AFRC-leider Koroma op 8 mei 2000 de kant van de regering.

Op 17 mei 2000 werd Foday Sankoh gearresteerd door regeringsmilities¹¹ en overgedragen aan de Britse troepen die hem weer overdroegen aan de Sierra-Leonese regering. Vervolgens verbleef Sankoh - samen met andere RUF-prominenten – zonder aanklacht in hechtenis, onder de bepalingen van de noodtoestand, in Freetown. Zijn politieke rol was (en is, zie 3.3.5) voorlopig uitgespeeld.

Op 12 juni 2000 verzocht president Kabbah de Verenigde Naties om hulp voor de instelling van een speciaal gerechtshof om Foday Sankoh en andere kopstukken van het RUF te berechten voor misdaden begaan tegen de bevolking van Sierra Leone en voor het in gijzeling nemen van VN-personeel. Voorkeur werd uitgesproken voor een nationaal hof met een sterke internationale component.

Op 14 augustus 2000 werd een resolutie met betrekking tot het gerechtshof in de Veiligheidsraad aangenomen, waarin werd besloten de secretaris-generaal van de Verenigde Naties te autoriseren een overeenkomst aan te gaan met de Sierra-Leonese regering om een onafhankelijk speciaal gerechtshof in te stellen.

De periode van mei tot september 2000 werd gekenmerkt door onsuccesvolle pogingen van de kant van de regering Kabbah om opnieuw tot onderhandelingen te komen met het RUF, en door onderlinge schermutselingen binnen de regeringsgezinde troepen.

Binnen het RUF bemoeilijkten het machtsvacuüm en de mogelijkheid van een scheuring de herstart van onderhandelingen. Op 22 augustus 2000 werd bekend dat Foday Sankoh als leider van het RUF was opgevolgd door Issa Sesay.¹² Foday Sankoh gaf te kennen met deze opvolging in te stemmen. Eind augustus 2000 verklaarde het RUF te zullen samenwerken met VN-troepen in het ontwapeningsprogramma en het vredesproces.

Het heterogene karakter van de regeringsgezinde troepen, gevoegd bij het gebrek aan militaire opleiding en discipline van de meeste soldaten, leidde in de zomer van 2000 tot herhaalde en slecht voorspelbare onderlinge schermutselingen, die de militaire mogelijkheden van het regeringskamp sterk beperkten. De opmars van het RUF richting Freetown in mei 2000 was immers gestuit door een heterogene coalitie van regeringsgezinden. Naast UNAMSIL en later de Britse troepen schaarden zich onder deze coalitie: het nieuwe Sierra-Leonese leger, manschappen van het oude Sierra-Leonese leger, de *Civil Defence Forces* (gedomineerd door de *Kamajors*) en de AFRC.

In het vredesakkoord van Lomé was bepaald dat een nieuw regeringsleger (*Sierra Leonean Army / SLA*) zou worden gevormd. Eerst zouden alle gewapende groepen (te weten het oude regeringsleger, de AFRC, de CDF/Kamajors, en het RUF) de wapens neerleggen. Vervolgens zou een deel van de ontwapenden de gelegenheid

¹¹ voor de arrestatie werden geen gronden bekendgemaakt; zie ook EIU [Country Report Sierra Leone](#), September 2000, p. 33

¹² IRIN-WA, 22 August 2000

worden geboden dienst te nemen in het nieuwe regeringsleger. Het feit dat niet alle soldaten van het oude leger en niet alle ex-rebellen konden worden opgenomen in het nieuwe regeringsleger, leidde tot spanningen.

In mei 2000 namen de Britten de taak op zich dit nieuwe regeringsleger te trainen. Groepen ontevreden AFRC-leden zoals de *West Side Boys* (ook wel genoemd *Occra Hills Boys*) hebben het grootste deel van de jaren 1999 en 2000 in de Occra Hills, circa 80 km ten noordoosten van Freetown, doorgebracht. Zij weigerden zich te laten ontwapenen en voorzagen voor een deel in hun onderhoud door overvallen op regeringstroepen en burgers.¹³ Na een Britse actie in september 2000 is deze factie uitgeschakeld.¹⁴

Ook de *Kamajors*, die niet conventioneel militair zijn opgeleid en opereren, hadden grote problemen om samen te werken met het regeringsleger en keerden zich in de loop van 2000 op verschillende plaatsen tegen regeringsgezinde troepen.

Diamanten en de rol van president Taylor van Liberia

In de loop van 2000 werden de handel en smokkel in diamanten meer en meer beschouwd als de sleutel tot het splende conflict in Sierra Leone. De overtuiging groeide dat de strijd slechts beëindigd kon worden door de illegale inkomsten uit diamanten van de diverse rebellengroepen droog te leggen.

85% van de totale diamantproductie in Sierra Leone werd mogelijk het land uitgesmokkeld, voornamelijk via Liberia en in mindere mate ook via Burkina Faso en wellicht Guinee. In 1998 bedroeg het officiële Sierra-Leoonse exportcijfer 8.500 karaat. In Antwerpen echter werd in totaal 777.000 karaat afkomstig uit Sierra Leone ingevoerd. Liberia produceerde jaarlijks zo'n 100.000 tot 150.000 karaat maar de import in België vanuit Liberia lag op meer dan 6.000.000 karaat.¹⁵

Op 5 juli 2000 aanvaardde de Veiligheidsraad resolutie 1306 inzake diamanten en wapens en in het bijzonder inzake sancties op illegale handel in diamanten en

¹³ Begin juli 2000 verzocht de regering deze strijders ook te voldoen aan de ontwapeningseisen van het Lomé-akkoord. Plaatsvervangend minister van defensie Hinga Norman zei dat het vertrek van deze troepen uit de Occra Hills zou bijdragen aan vrede en veiligheid (IRIN-WA Update 756, 10 July 2000). Later zou UNAMSIL ingrijpen op 22 juli 2000 en roadblocks en checkpoints verwijderen (IRIN-WA, 24 July 2000).

¹⁴ Op 25 augustus 2000 werden elf Britse militaire instructeurs en hun Sierra-Leoonse verbindingsofficier op de weg tussen Benguema (ongeveer 40 km ten zuidwesten van Masiaka) en Masiaka, gevangen genomen door de *West Side Boys*. Op 30 augustus werden vijf van de Britten vrijgelaten. Op 10 september 2000 zijn de resterende zes Britse militairen en een Sierra-Leoonse verbindingsofficier gewapenderhand bevrijd door Britse paratroepers. Bij deze actie werden tientallen *West Side Boys* gedood of gevangen genomen. Onder de gedode *West Side Boys* rebellen bevonden zich drie vrouwelijke rebellen; ook onder de gewonde rebellen bevonden zich drie vrouwelijke rebellen.

¹⁵ U.S. Department of State: 1999 Country Reports on Human Rights Practices, Sierra Leone, February 25, 2000.

wapens uit of naar Sierra Leone. De resolutie vroeg de lidstaten om de directe of indirecte import van ongecertificeerde diamanten te verbieden. De sancties zouden achttien maanden van kracht blijven. De regering van Sierra Leone werd gevraagd een systeem op te zetten waarmee de herkomst van de diamanten kon worden aangetoond. Internationale handelaren werd verzocht alleen diamanten met een certificaat te kopen. In de resolutie werd Liberia als doorvoerhaven van illegaal gedolven diamanten uit Sierra Leone genoemd.

Deze resolutie was met name gericht tegen president Taylor van Liberia, en bedoeld om de illegale handel in wapens en diamanten tussen de Liberiaanse regering en het RUF tot staan te brengen. In een poging de druk op president Taylor nog verder op te voeren, besloot de EU de uitvoering van haar programma voor ontwikkelingssamenwerking met Liberia op te schorten.

Wapenstilstand en begin van een vredesproces (vanaf november 2000)

Met het sluiten van een staakt-het-vuren-overeenkomst op 10 november 2000 te Abuja (Nigeria), werd een nieuwe, voorzichtige, start gemaakt met een binnenlands vredesproces. Het RUF toonde zich bereid als politieke partij deel te nemen aan de voor december 2001 geplande verkiezingen.

Vanaf 2 mei 2001 tekende zich een doorbraak in het vredesproces af. Op die datum ontmoetten de regering, het RUF en UNAMSIL elkaar, opnieuw in Abuja, om de uitvoering van de staakt-het-vuren-overeenkomst van november 2000 te bespreken. Geconstateerd werd dat het staakt-het-vuren grotendeels was nageleefd, met uitzondering van enkele aanvallen door het CDF op het RUF in het oosten van het land.¹⁶ De partijen bereikten overeenstemming over gelijktijdige ontwapening van CDF- en RUF-strijders; terugtrekking van het RUF, te beginnen uit Kambia, gevolgd door ontplooiing van UNAMSIL en het regeringsleger; teruggave van wapens die het RUF in 2000 had buitgemaakt op militairen van UNAMSIL, vrijlating van gijzelaars en met name kindsoldaten, ontmanteling van wegblokkades in regerings- en rebellengebied, en omvorming van het RUF tot een politieke partij.¹⁷ Het RUF liet zijn eis vallen dat het regeringsleger moest ontwapenen voordat het RUF zijn wapens zou inleveren.¹⁸ De regering toonde bereidheid enkele gevangengenomen RUF-leiders vrij te laten.¹⁹ Een gemeenschappelijk comité werd gevormd uit regering, RUF en UNAMSIL, om toe te zien op de ontwapening, demobilisatie en reïntegratie (*DDR: Disarmament, Demobilisation and Reintegration*) en de verdere uitvoering van de wapenstilstand en de overeenkomst van 2 mei 2001.

¹⁶ UN Security Council, S/2001/627.

¹⁷ EIU *Sierra Leone Country Report June 2001*.

¹⁸ Africa Confidential, 29 June 2001.

¹⁹ UN Security Council, S/2001/627.

Vanaf 18 mei 2001 ging de gelijktijdige ontwapening van RUF- en CDF-strijders voortvarend van start. De planning was dat in december 2001 de ontwapening en demobilisatie afgerond zouden moeten zijn, en dat dan 28.000 strijders moesten zijn ontwapend. In de periode tot september 2001 werd slechts lichte vertraging in dit schema opgelopen.

Vanaf april 2001 trok het RUF zich uit verschillende sleutelposities terug, onder gelijktijdige ontplooiing van UNAMSIL, dat na enige tijd gevolgd werd door het regeringsleger.²⁰ Tot september 2001 kreeg UNAMSIL belangrijke (diamant)gebieden in handen. De werkelijke test moest echter nog komen, namelijk het opnieuw onder controle brengen van het RUF-bolwerk in het district Kono. In de overige gebieden, afgezien van het veilige Freetown en omgeving, waren sleutelposities in handen van UNAMSIL en/of regeringsleger, maar onzeker was of deze de veiligheid van de bewoners van deze steden en van het omringende platteland konden garanderen.

De CDF begonnen inmiddels, vanaf ongeveer september 2001, een steeds groter veiligheidsprobleem te worden. Nu een directe militaire confrontatie met het RUF minder waarschijnlijk werd, begonnen de CDF uiteen te vallen in de losse eigenmachtige groepen waaruit deze militie was opgebouwd.

Verkiezingen

Eind maart 2001 liep het mandaat van president Kabbah (op 29 maart 1996 aangetreden voor een vijfjarige periode) af. De regering Kabbah vroeg en kreeg van het parlement een verlenging van haar mandaat met zes maanden, tot eind september 2001, onder de voorzieningen voor de noodtoestand. Ook de nieuwe termijn voor de verkiezingen werd door velen echter toen al te krap geacht. Het RUF sprak zich uit voor uitstel van de verkiezingen en de vorming van een interim-regering van nationale eenheid (waarin het RUF zou participeren) na afloop van het mandaat van de regering-Kabbah eind september 2001.

Het speciale strafhof voor oorlogsmisdaden

In oktober 2000 maakte de secretaris-generaal van de VN een ontwerp-statuuut voor het speciale hof voor oorlogsmisdaden bekend.²¹ Het Hof zou alleen de 'meest verantwoordelijke personen' berechten voor de ernstigste oorlogsmisdaden.²² Waar nodig zou lokaal recht worden toegevoegd aan internationaal recht. Alleen misdaden van na november 1996 (vredesakkoord van Abidjan) zouden worden berecht.

²⁰ UNAMSIL trok zo onder meer Magburaka, Makeni, Mange, Kambia en Kabala binnen.

²¹ UN Security Council, S/2000/915.

²² VN-bronnen suggereren dat slechts twintig tot 25 personen berecht zullen worden. Daar dit min of meer het aantal RUF-leiders is dat gevangen zit in Freetown, kan aldus de vrees van het RUF, dat het hof eenzijdig tegen het RUF is gericht, worden versterkt.

*Aanhoudende onrust in de grensgebieden*²³

Sinds half 2000 werden in de grensgebieden van Sierra Leone diverse conflicten²⁴ uitgevochten, waarbij ook RUF en CDF betrokken waren. De gevechten vonden plaats op twee fronten: langs de grens van Sierra Leone en Guinee in het district Kambia in het westen van Sierra Leone, en in het gebied rond het drielandenpunt van Liberia, Guinee en Sierra Leone in het oosten van Sierra Leone. Op beide fronten hielden grensoverschrijdende aanvallen op Guinee aan in de periode september 2000 tot zeker maart 2001, in het westen vanaf RUF-gebied in West-Sierra Leone en in het oosten zowel vanaf RUF-gebied in Oost-Sierra Leone als vanuit Liberia.

Aan het front in West-Sierra Leone werden in september en oktober 2000 aanvallen uitgevoerd vanuit het district Kambia in (West-)Sierra Leone, door RUF-leden strijdend naast Guinese rebellen, op Forecariah in Guinee (dichtbij de hoofdstad Conakry). Als vergelding bombardeerden de Guinese strijdkrachten enkele kleinere grenssteden in Sierra Leone, waardoor RUF-strijders beklemd raakten tussen de twee legers van Sierra Leone en Guinee. Hierna nam de onrust af.²⁵ Begin mei 2001 meldt Amnesty International dat Guinese troepen in maart en april opnieuw aanvallen hadden uitgevoerd op het district Kambia, waarbij juist burgers slachtoffer werden en bij het RUF relatief weinig slachtoffers vielen. In de bijeenkomst van Abuja van 2 mei 2001 werd vanwege de grensoverschrijdende aard van deze onrust besloten het Sierra-Leonense ontwapeningsproces te beginnen in Kambia. Op de eerste dag van de ontwapening (18 mei 2001) vond nog een ernstig incident plaats waarbij Guinese artillerie verscheidene granaten op het gebied afvuurde. Na overleg tussen de presidenten Kabbah en Conté zegde Guinee toe de ontwapening te steunen, en werd overeengekomen de weg tussen Freetown en Conakry, door het district Kambia, te heropenen. Sindsdien hebben voorzover bekend geen grensoverschrijdende aanvallen vanuit Guinee meer plaatsgevonden.

Het tweede, en veel minder verdedigde front ligt in Oost-Sierra Leone in het gebied waar de grenzen tussen Liberia, Guinee en Sierra Leone samenkomen. De situatie bleef hier lange tijd onrustig en onduidelijk.

De kern van het conflict lijkt een strijd tussen Guinee en Liberia. Wie in deze strijd het eerste schot loste, blijft omstreden. President Taylor houdt staande dat president Conté van Guinee in 2000 steun verleende aan Liberiaanse rebellen in hun pogingen Lofa County in Liberia te destabiliseren. Een jaar lang voerden ongeïdentificeerde rebellengroepen aanvallen uit vanuit Guinee op Lofa County in Liberia, wellicht met de steun van president Conté's strijdkrachten.

²³ Grotendeels gebaseerd op Africa Confidential, 29 juni 2001.

²⁴ deze conflicten in de grensgebieden van Liberia, Guinee en Sierra Leone, waarbij ook RUF en CDF betrokken zijn, zijn niet dezelfde als de incidenten die het binnenlandse staakt-het-vuren verbraken.

²⁵ EIU Sierra Leone Country Report March 2001.

Eind 2000 vond een intensivering van de gevechtshandelingen in het gebied plaats. Hoewel betrouwbare informatie uit het gebied nauwelijks voorhanden was, leken de presidenten Taylor en Conté elkaars ‘dissidenten’ te steunen. Liberiaanse rebellen gesteund door Guinese troepen en Sierra-Leoonse CDF-strijders zouden zijn begonnen Lofa County aan te vallen; en Guinese rebellen gelegerd in Liberia, gesteund door president Taylors *Anti-Terrorist Unit* en RUF-strijders (met name volgelingen van RUF-leider Sam ‘Mosquito’ Bockarie die zich in Monrovia bevond) zouden Guinee zijn binnengevallen.

Vele RUF-strijders trokken naar het Guinese front, hetgeen mogelijk de oorzaak was van geringere activiteit van het RUF in Sierra Leone. In de eerste helft van 2001 pasten Guinese troepen tactieken van de verschroeiende aarde toe om de bases van Guinese rebellen te vernietigen. Guinese militairen vernietigden tot in Sierra Leone verdachte bases met mortieren en raketten vanuit gevechtshelikopters. Tientallen burgers en honderden RUF-strijders werden gedood. Zonder wapens, munitie en voedsel, vluchtten vele RUF-strijders.

Intussen stond president Taylor op eigen terrein voor een militaire dreiging. De veiligheidssituatie in het deel van Liberia dat aan Sierra Leone grenst (Lofa County) verslechterde. De dissidenten die zich *Liberians United for Reconciliation and Democracy* (LURD) noemen, claimden dat zij Voinjama beheersten (het vroegere bolwerk van rebellenleider Alhaji Kromah), evenals Vahun (nabij de Sierra-Leoonse grens), Kungbor in het zuidwesten van Liberia en Gorlu (net ten noorden van president Taylors eigen Gbarnga). Deze conflicten bedreigden ook de stabiliteit in Sierra Leone, onder meer doordat grote aantallen Liberiaanse en (terugkerende) Sierra-Leoonse vluchtelingen Sierra Leone binnentrokken.

Tegen eind juni 2001 verbeterde de situatie langs de oostgrens van Sierra Leone (voor korte tijd, zie 2.3). Een bataljon van het regeringsleger, met enkele Britse instructeurs, werd langs de grens met Liberia gelegerd om het grensverkeer van wapens en manschappen tegen te gaan. CDF-troepen die Guinese troepen hadden bijgestaan hadden zich weer teruggetrokken.

2.1.3 Staatsinrichting

Inleiding

Sierra Leone is een constitutionele republiek. De van 1991 daterende grondwet werd op 29 maart 1996 - bij het aantreden van de burgerregering Kabbah - formeel in werking hersteld, doch in 1997 opnieuw opgeschort. Na de terugkeer van president Kabbah in maart 1998 bevestigde hij opnieuw de geldigheid van de grondwet, maar tevens riep hij de noodtoestand uit²⁶, die hem ruime bevoegdheden gaf, onder meer op het gebied van arrestatie en detentie en tot inperking van de

²⁶

vrijheid van vergadering.²⁷ De noodtoestand werd verlengd in augustus 1999,²⁸ en uiteindelijk opgeheven op 1 maart 2002.

In de grondwet is scheiding van de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht voorzien. Hieronder volgen de relevante bepalingen.

Uitvoerende macht

De uitvoerende macht ligt in handen van de president, die staatshoofd, regeringsleider en opperbevelhebber van het leger is. De president benoemt een kabinet van ministers terwijl het parlement de benoeming van een kabinet behoort te bekrachtigen. De president wordt door middel van algemene verkiezingen gekozen voor een periode van vijf jaar en is één maal herkiesbaar. In het jaar 2001 hadden presidentsverkiezingen moeten worden gehouden. Deze zijn inmiddels gehouden op 14 mei 2002 (zie 2.2).

Wetgevende macht

De wetgevende macht is in handen van een, eveneens voor een termijn van vijf jaar door middel van algemene verkiezingen gekozen, volksvertegenwoordiging, die bestaat uit tachtig leden, 68 rechtstreeks gekozenen en twaalf stamhoofden (*paramount chiefs*) als vertegenwoordigers van de provincies.²⁹ Er bestaat vrijheid met betrekking tot het oprichten van politieke partijen. In het Sierra-Leoonse parlement zijn meerdere partijen vertegenwoordigd. De grondwet schrijft een meerpartijenregering voor. Het is leden van het parlement niet toegestaan tegelijkertijd zitting te nemen in de regering. In het jaar 2001 hadden naast presidents- ook parlementsverkiezingen moeten worden gehouden. Ook deze zijn inmiddels gehouden op 14 mei 2002.

Rechterlijke macht

De grondwet voorziet in een onafhankelijke rechterlijke macht. Het rechtssysteem is gebaseerd op het Britse model en bestaat uit een *Supreme Court*, een *Court of Appeals*, een *High Court of Magistrates* en *Magistrates Courts*. Buiten deze formele structuur wordt er op lokaal niveau recht gesproken door gekozen leiders die lokale rechtscolleges voorzitten en op basis van traditioneel recht (*tribal law*) recht spreken in civiele zaken. Deze lokale rechtscolleges zijn vaak de enige juridische instellingen in de landelijke gebieden.³⁰

Met het oog op de rechtsgang aangaande ernstige schendingen van mensenrechten in de afgelopen periode van burgeroorlog, zijn twee mechanismen in

²⁷ Volgens de grondwet: "During a period of public emergency, the President may make such regulations and take such measures as appear to him necessary or expedient for the purpose of maintaining and securing peace, order and good government in Sierra Leone or any part thereof." etc.

²⁸ DoS Country Reports on Human Rights Practices – 2000 – Sierra Leone

²⁹ inmiddels is voorzien dat de omvang van het parlement wordt uitgebreid tot 124 zetels; zie 2.2

³⁰ U.K. Home Office: *Sierra Leone Assessment*, April 2000.

ontwikkeling, naast het reguliere rechtssysteem: het speciale straffhof, en de waarheids- en verzoeningscommissie (zie 3.3.5 voor meer details).

2.2 Politieke ontwikkelingen

In dit hoofdstuk komen de politieke ontwikkelingen sinds september 2001 aan de orde. Achtereenvolgens zal aandacht besteed worden aan de uitvoering van het Akkoord van Abuja; ontwapening, demobilisatie en reïntegratie (DDR); het herstel van overheidsgezag in het land; de verkiezingen; de waarheids- en verzoeningscommissie; het speciale straffhof; de regionale aspecten; en de internationale diamanthandel.

De uitvoering van het Akkoord van Abuja van november 2000³¹

Het vredesproces in Sierra Leone boekte verdere voortgang sinds september 2001. Het staakt-het-vuren hield stand, de ontwapening van de strijders van het RUF en de CDF werd op 7 januari 2002 officieel voltooid en de president verklaarde op 18 januari 2002 de oorlog beëindigd. Op 1 maart 2002 hief hij de noodtoestand op. UNAMSIL is, op de geplande totale sterkte van 17.500 man, in alle districten van Sierra Leone aanwezig. De overheid boekte voortgang bij de uitbreiding van haar gezag naar gebieden die eerder door het RUF werden beheerst. Een nieuwe datum voor presidents- en parlementsverkiezingen werd vastgesteld (14 mei 2002). De *Revolutionary United Front Party* (RUF), de politieke partij die door het RUF was gevormd, nam naast andere politieke partijen deel aan de verkiezingen, die vreedzaam verliepen. President Kabbah werd met grote meerderheid herkozen en de RUF verwierf geen enkele zetel in het parlement.

Wel waren er waarschuwingen dat de vrede nog fragiel is en dat de periode volgend op de verkiezingen verstoord zou kunnen worden door nieuw geweld.³²

Ontwapening, demobilisatie en reïntegratie (DDR)

Op 7 januari 2002 werd het ontwapeningsprogramma formeel voltooid. Op 18 januari 2002 verklaarde president Kabbah de oorlog beëindigd en hief hij de avondklok op, in een grote ceremonie van symbolische vernietiging van ingezamelde wapens, op het vliegveld van Lungi in aanwezigheid van RUF-leider Issa Sesay en vertegenwoordigers van de ECOWAS-landen met uitzondering van Guinee.

In totaal 47.076 ex-strijders (19.183 RUF, 29.695 CDF en 198 AFRC/ex-SLA) hadden hun wapens ingeleverd sinds de start van het programma op 18 mei 2001,

³¹ UNSC, *Thirteenth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone*, 14 March 2002, S/2002/267

³² onder meer van de kant van het coördinatiemechanisme VN-ECOWAS-regering van Sierra Leone (in het rapport van SGVN aan de VR van 13 december 2001) en van de kant van de International Crisis Group (ICG, *Sierra Leone, Ripe for Elections?*, 19 december 2001)

veel meer dan de aanvankelijke verwachting van 28.000 te ontwapenen strijders. Bijna 16.000 wapens en twee miljoen stuks ammunitie waren in die periode ingenomen, en half maart 2002 al grotendeels vernietigd door UNAMSIL. Sommige wapens werden omgesmeed tot gereedschappen.³³

Overigens zijn er aanhoudende berichten dat het RUF een deel van zijn wapens en manschappen buiten Sierra Leone heeft ondergebracht.^{34,35} Daarnaast is niet duidelijk wat er gebeurd is met de wapens die van de gewone RUF-soldaten zijn afgenomen; het is mogelijk dat deze zijn opgeslagen door RUF-commandanten voor eventueel toekomstig gebruik.

Op 24 september 2001 begon de ontwapening in de districten Bombali (een bolwerk van het RUF) en Bo (een bolwerk van de CDF); op 1 november in de districten Pujehun en Tonkolili; en in de laatste twee districten, Kailahun en Kenema, ging het ontwapeningsprogramma op 15 respectievelijk 17 november 2001 van start. In de laatste districten ontstond enkele weken vertraging doordat de RUF-leider Issa Sesay uit onvrede met de plannen voor de nationale verkiezingen de medewerking van het RUF tijdelijk opschortte.

Alle ex-strijders hebben de 300.000 leone (ongeveer Euro 150; equivalent aan het gemiddelde jaarinkomen van de bevolking) demobilisatiegeld ontvangen, met uitzondering van de ex-strijders in Kenema en Kailahun wier registratie in de ontvangstcentra nog wordt voortgezet. Het reïntegratieprogramma is echter nog verre van afgerond en daarmee is een belangrijke voorwaarde voor een duurzame vrede in Sierra Leone vooralsnog onvervuld (zie hoofdstuk 2.4). Sinds augustus 2001 verblijven de ex-strijders die hun wapens hebben ingeleverd, nog slechts twee weken in ontwapeningskampen, waarna zij kunnen terugkeren naar hun woonplaats.³⁶

In aanvulling op het DDR-programma besloot het gemeenschappelijke comité voor DDR, bestaande uit UNAMSIL, de regering van Sierra Leone en het RUF, op 11 oktober 2001 tot een programma voor de inzameling van jachtgeweren, aangezien deze niet waren opgenomen in het oorspronkelijke ontwapeningsprogramma. Deze wapens (traditioneel voor boeren en jagers) zijn vooral in handen van de CDF en de burgerbevolking. Eind november begon de (vrijwillige) inzameling, onder leiding van de politie, met hulp van UNAMSIL voor de opslag van de wapens. De bedoeling is de wapens na registratie en vergunningverlening weer terug te geven aan de rechtmatige eigenaren, wellicht

³³ UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

³⁴ Betrouwbare waarnemers schatten het aantal maanschappen op honderd à tweehonderd.

³⁵ UNSC, *Twelfth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone*, 13 December 2001, S/2001/1195

³⁶ Physicians for Human Rights (PHR), *War-related sexual violence in Sierra Leone*, Boston/Washington DC, 2001

eerst na de verkiezingen. De inzameling was half maart 2002 voltooid. Op 7 maart 2002 waren al ruim 8.500 wapens ingezameld en 34.000 stuks ammunitie.³⁷

Het herstel van overheidsgezag in het land

De overheid, met aanzienlijk steun van UNAMSIL, heeft thans het grootste deel van het land onder fragiele controle. In voormalige bolwerken van het RUF als Makeni, Koidu en Kailahun heeft het RUF echter nog een soms aanzienlijke mate van informeel, feitelijk gezag en heeft de regering nog slechts een begin gemaakt met het herstel van haar gezag. Dit feitelijke gezag houdt in dat door het RUF aangewezen tijdelijke leiders, die weliswaar formeel geen status of bevoegdheden hebben, in de praktijk voldoende macht hebben om te bepalen wat burgers moeten doen en laten. Het RUF heeft ook nog veel aanhangers in deze gebieden, al zijn deze grotendeels ontwapend. In deze gebieden, waar nog spanningen heersen (zie 2.3) kan de overheid burgers niet in alle gevallen bescherming bieden tegen mogelijke schendingen van mensenrechten. Wel is het informele gezag van het RUF tanende, met de ontplooiing van leger, politie en langzamerhand overheidsdiensten.

In andere gebieden hebben de CDF nog aanzienlijke invloed, waardoor zij in voorkomend geval door hun gewenst gedrag van burgers kunnen afdwingen. Deze gebieden liggen in de overgangsgebieden en relatief onveilige gebieden (zie 2.3), maar zijn niet nader te benoemen. De CDF lijken niet altijd onder volledige controle van de regering te staan, en in geval van spanningen kan de overheid niet in alle gevallen bescherming bieden tegen mogelijke schendingen van mensenrechten.

In het hoefvormige gebied van Freetown en omgeving oefent de overheid redelijk effectief gezag uit.

De *National Recovery Committee* heeft een tijdschema opgesteld voor het herstel van de belangrijkste bestuurlijke diensten in alle nieuw toegankelijke gebieden binnen drie maanden na de voltooiing van de ontwapening (dat wil zeggen uiterlijk half april 2002), maar capaciteitsproblemen verhinderden de realisatie van deze planning. Sinds half maart 2002 zijn wel UNAMSIL, het leger en de politie weer in alle districten aanwezig, zij het in kleine aantallen.

Half december 2001 waren overheidsfunctionarissen teruggekeerd naar de districten Kambia, Port Loko en Koinadugu, en half maart 2002 ook naar Tonkolili. Gerechtshoven in Kenema, Bo en Port Loko werden heropend.

Paramount Chiefs en functionarissen van *chiefdoms* waren teruggekeerd naar alle districten.³⁸ Een belangrijke bron van spanningen in gemeenschappen, en een struikelblok voor de wederopbouw, vormen de conflicten over huizen en land die in de oorlog illegaal in bezit zijn genomen. Om deze conflicten te helpen oplossen werden huisvestingscomité's opgezet in de districten Port Loko en Koinadugu. De

³⁷

UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

³⁸

UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

comité's blijken een belangrijke rol te spelen, en uitbreiding naar andere districten ligt in de bedoeling.

In de gebieden waar het RUF nog veel gezag uitoefent begonnen overheidsfunctionarissen rond maart 2002 terug te keren. De politie is hier teruggekeerd, zij het in kleine aantallen. *Paramount Chiefs* en functionarissen van *chiefdoms* keerden terug, behalve naar het district Kailahun.³⁹ In Koidu (Kono district) tracht een 'stadsraad' beheerst door het RUF de orde te handhaven.⁴⁰ UNAMSIL intervenueert niet om de illegale diamantwinning te beëindigen, omdat dit tot geweld en onrust zou leiden. In de districten Kono en Kailahun functioneren huisvestingscomité's.⁴¹ Ook bemiddelde UNAMSIL tussen voormalige RUF-leiders en *paramount chiefs* in kwesties rond landbezit, de inning van marktgeden, illegale diamantwinning en de status van door het RUF aangewezen tijdelijke bestuurders.⁴²

Het verloop van de verkiezingen

In september 2001 beriep de regering zich opnieuw op haar constitutionele recht de zittingstermijn van parlement en president met zes maanden te verlengen, onder verwijzing naar de 'staat van oorlog' waar het land zich in bevond. Verzet van oppositiepartijen tegen de verlenging had geen succes. Van 13 tot 15 november 2001 kwam in Freetown een National Consultative Conference bijeen, waaraan vertegenwoordigers van alle politieke partijen deelnamen inclusief het RUF, evenals de regering en groepen uit het maatschappelijk middenveld. De conferentie stemde in met twee voorstellen van de nationale verkiezingscommissie, namelijk de datum van 14 mei 2002 voor de verkiezingen, en de wijziging van het verkiezingssysteem in een districtenstelsel. Ook benadrukte de conferentie dat de repatriëring van vluchtelingen en de hervestiging van binnenlands ontheemden essentieel waren voor het houden van geloofwaardige verkiezingen.

Vanuit het besef dat, ondanks de voltooiing van het ontwapenings- en demobilisatieproces, de veiligheidssituatie in het land (en in de *Mano River Union* regio) fundamenteel fragiel blijft, besloot de internationale gemeenschap UNAMSIL een versterkte rol te geven gedurende het gehele verkiezingsproces, inclusief de periode direct na de verkiezingen. Ook verleenden de EU en andere buitenlandse donoren steun bij de voorbereidingen van de verkiezingen, onder meer aan de nationale verkiezingscommissie.

³⁹ UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

⁴⁰ EIU *Sierra Leone Country Report December 2001*; BBC-documentaire 'Blood diamonds', October 2001

⁴¹ UNSC, *Twelfth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone*, 13 December 2001, S/2001/1195

⁴² UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

De VN Veiligheidsraad besloot dat UNAMSIL de volgende verkiezingstaken op zich zou nemen: logistieke steun aan de nationale verkiezingscommissie; facilitering van de bewegingsvrijheid van personen, goederen en humanitaire hulp; en het bieden van algemene veiligheid en afschrikking.⁴³ UNAMSIL zou, in uitzonderlijke gevallen en onder leiding van de Sierra-Leonense politie, reageren in situaties van publieke ordeverstoring, met name in de buurt van stembureaus. Daartoe werd het aantal VN-politieagenten uitgebreid (met dertig tot negentig) en werden vier verkiezingskantoren geopend. De verkiezingseenheid binnen UNAMSIL bestaat uit circa tien personen.

In november en december 2001 zijn de registratie- en stembureaus vastgesteld. Op 22 januari 2002 nam het parlement wetgeving aan die formeel de oprichting van de nationale verkiezingscommissie bevestigde, en op 31 januari 2002 nam het een herziene kieswet aan waarbij het aantal parlamentszetels werd uitgebreid van 80 naar 124, te weten 112 verkozen zetels en 12 zetels voor paramount chiefs. De nieuwe kieswet legde tevens vast dat het kiesstelsel werd omgevormd tot een districtenstelsel, en dat de ambtstermijn van president Kabbah werd verlengd tot eind juli 2002. Aan elk van de veertien districten werden acht zetels toegewezen.

Op 1 maart 2002 spraken elf oppositiepartijen zich uit tegen het districtenstelsel. De onvrede met het districtenstelsel kwam voort uit de verwachting dat het stelsel de regeringspartij zou bevoordelen ten nadele van andere partijen. Onder het districtenstelsel dienden twaalf administratieve en twee verkiezings-districten van het land als kiesgebieden. 112 parlamentsvertegenwoordigers werden gekozen uit partijlijsten op districtsniveau (en 12 parlamentsvertegenwoordigers door de 149 *paramount chiefs*, op 12 mei 2002).⁴⁴ Een onafhankelijke internationale ngo⁴⁵ constateerde eind 2001 dat vele burgers ongelukkig waren met het districtenstelsel, en dat velen niet begrepen hoe het werkt. De nationale verkiezingscommissie verdedigde het stelsel met het argument dat voor een systeem met meer kiesgebieden een complete volkstelling nodig zou zijn, hetgeen pas mogelijk zou zijn na de definitieve hervestiging van vluchtelingen en ontheemden, dat wil zeggen pas over naar schatting twee jaar.

In deze fase werd van verschillende zijde getwijfeld aan de onpartijdigheid van de nationale verkiezingscommissie, met name vanwege de samenstelling: vier van de vijf commissarissen staan bekend als sympathisant van de regering, en een meerderheid van de staf bestaat uit ambtenaren van de regering-Kabbah.

⁴³ UNSC Resolution 1389 (2002), aangenomen 16 januari 2002, S/RES/1389 (2002)

⁴⁴ UNSC, Twelfth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone, 13 December 2001, S/2001/1195; de president zal overigens rechtstreeks gekozen worden door het nationale electoraat gebaseerd op partijkandidaturen, waarbij het gehele land als één kiesgebied dienst doet.

⁴⁵ ICG, Sierra Leone, Ripe for Elections?, 19 december 2001

Betwijfeld werd of de commissie voldoende onafhankelijk was om druk vanuit de SLPP te weerstaan. Een tweede, vooralsnog onbewezen, beschuldiging was dat staf van de nationale verkiezingscommissie fondsen zou hebben verduisterd. Deze beschuldiging is in onderzoek bij de Anti-Corruptie Commissie.⁴⁶ De VN adviseerde de nationale verkiezingscommissie een intensievere dialoog aan te gaan met alle partijen en zodoende vertrouwen op te bouwen.⁴⁷

De kiezersregistratie begon op 24 januari 2002, en duurde, na een korte verlenging met drie dagen, tot 10 februari 2002. Iedere vorm van identificatie, inclusief een simpele verklaring bevestigd door getuigen, was toelaatbaar voor de registratie als kiezer. De minimumleeftijd voor stemrecht is achttien jaar.

De voorlopige lijst van stemgerechtigden werd, met enige vertraging, half maart 2002 bekendgemaakt, met circa 2.280.000 stemgerechtigden.⁴⁸ De productie en afgifte van identiteitskaarten voor de geregistreerde stemgerechtigden was eind maart afgerond.

Terugkerende vluchtelingen konden zich registreren in doorgangskampen, mits zij identiteitskaarten van de UNHCR hadden om hun status te bevestigen. Een groot aantal vluchtelingen teruggekeerd uit Liberia heeft zich overigens al weer gevestigd in hun oorspronkelijke woonplaatsen, hetgeen hun registratie bemoeilijkte. In de periode 20 tot en met 24 april 2002 vond een extra kiezersregistratie plaats voor vluchtelingen die met hulp van UNHCR waren teruggekeerd uit Guinee en Liberia. De vluchtelingen dienden voor registratie als kiezer te beschikken over de UNHCR-vluchtelingenkaart.⁴⁹ Binnenlands ontheemden die uiterlijk 24 april 2002 terugkeerden naar hun oorspronkelijke district konden hun registratie laten overzetten op dit district.

In totaal schreven 23 partijen zich in voor de verkiezingen. De vroegere leider van de AFRC, Johnny Paul Koroma, trad terug als voorzitter van de *Commission for the Consolidation of Peace* en sloot zich aan bij de *Peace and Liberation Party*. Hij verklaarde mee te zullen dingen naar het presidentschap.

De SLPP koos tijdens een nationale conventie op 16 maart 2002 unaniem president Kabbah als presidentskandidaat van de partij in de verkiezingen. Kandidaatstellingen, zowel voor de presidents- als voor de parlementaire verkiezingen, moesten plaatsvinden vóór 2 april 2002.

De RUFP werd op 27 maart 2002 door de nationale verkiezingscommissie als partij toegelaten tot de verkiezingen, en koos Sankoh als zijn presidentskandidaat. Op 28 maart 2002 verklaarde de nationale verkiezingscommissie Sankoh echter niet-verkiesbaar, aangezien hij zich niet als kiezer had laten registreren. Sankoh had zich niet kunnen laten registreren omdat hij nog steeds gevangen zat (zie 3.3.5

⁴⁶ ICG, *Sierra Leone, Ripe for Elections?*, 19 december 2001

⁴⁷ UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

⁴⁸ UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

⁴⁹ IRIN-WA, 30 april 2002

voor meer details). Op 9 april 2002 werd bekend dat de RUFPA Paolo (Pallo) Bangura als presidentskandidaat had aangemeld bij de nationale verkiezingscommissie, en Peter Vandy als kandidaat voor het vice-presidentschap⁵⁰, en dat beide kandidaturen geaccepteerd zijn door de verkiezingscommissie, die daartoe de termijn voor kandidaatstelling had verlengd. Van de 23 ingeschreven partijen voldeden uiteindelijk tien aan de vereisten, zodat de nationale verkiezingscommissie hun deelname aan de verkiezingen goedkeurde:

- de *Sierra Leone People's Party* (SLPP), met president Ahmad Tejan Kabbah als presidentskandidaat;
- het *All People's Congress* (APC), met Ernest Bai Koroma;
- de *United National People's Party* (UNPP), met John Karefa-Smart;
- de *Movement for Progress Party* (MOP), met mevrouw Zainab Hawa Bangura;
- de *Peace and Liberation Party and Peoples Democratic Alliance* (PLP-PDA), met Johnny Paul Koroma;
- de *Grand Alliance Party* (GAP) met Raymond Kamara;
- de *Young People's Party* (YPP) met Andrew Turay;
- de *Peoples Democratic Party* (PDP-Sorbeh) onder leiding van Osman Kamara maar zonder presidentskandidaat;
- de *Revolutionary United Front Party* (RUFPA) met Paolo Bangura; en
- *Citizens for Peace and Progress* (CUPP), met Raymond Bamidale Thompson.

De EU, het *Commonwealth*, de Organisatie van Afrikaanse Eenheid, ECOWAS en de Amerikaanse ngo *Carter Center* vaardigden in totaal 207 internationale verkiezingswaarnemers af. Daarnaast zetten Sierra-Leoonse ngo's ongeveer 3.500 lokale waarnemers in.⁵¹

Op 10 mei 2002 kregen degenen die op 14 mei dienst zouden hebben (militairen, leden van de verkiezingscommissies, brandweer, politiemensen en anderen) de gelegenheid te stemmen.⁵²

In de aanloop naar de verkiezingen vonden enkele kleinschalige rellen plaats, onder meer op 11 mei 2002 in Freetown tussen aanhangers van de RUFPA en van SLPP.⁵³

⁵⁰ Paolo Bangura is secretaris-generaal van de RUFPA. Hij was minister van Energie in een regering van nationale eenheid die korte tijd regeerde na de ondertekening van het vredesakkoord van Lomé. Peter Vandy was minister van Huisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu.

⁵¹ UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

⁵² IRIN-WA, 10 mei 2002

⁵³ Reuters, 11 mei 2002

Op de verkiezingsdag zelf verzamelden zich al vóór de opening van de stembureaus om 7 uur 's ochtends lange rijen voor de stembureaus. De opkomst was hoog (bijna twee miljoen stemmers, of 81 % van de geregistreerde stemgerechtigden). De stemming verliep rustig, en er waren geen berichten van ongeregeldeheden.⁵⁴

De presidentsverkiezingen werden in één ronde met grote meerderheid gewonnen door president Kabbah, die 70 % van de stemmen verwierf. Tweede werd Ernest Bai Koroma van het APC, met 22 % van de stemmen. De RUFP kandidaat, Paolo Bangura behaalde slechts 1,7 % van de stemmen.

Ook behaalde de SLPP een meerderheid (83 van de 112 verkiesbare zetels) in de parlementsverkiezingen. Het APC verwierf 27 zetels. Het leger heeft grotendeels op Johnny Paul Koroma gestemd, waardoor de PLP-PDA de resterende twee zetels (waarvan een voor Johnny Paul Koroma) binnenhaalde. De RUFP verwierf, met 2,3 % van de stemmen, geen enkele zetel in het parlement.

Op 19 mei 2002 werd president Kabbah beëdigd als president.

Kort daarna, op 21 mei 2002, maakte hij de samenstelling van zijn nieuwe kabinet bekend (de aanstellingen dienen nog bekrachtigd te worden door het parlement). Het nieuwe kabinet wordt gekenmerkt door grote veranderingen ten opzichte van het vorige; slechts vijf ministers behouden hun post. Het bestaat geheel uit trouwe aanhangers van Kabbah en biedt geen plaats aan politieke tegenstanders of ex-RUF-rebellen.

De vroegere minister van Justitie Solomon Berewa, die een belangrijke rol speelde in de onderhandelingen met de rebellen, is vice-president geworden. De vroegere staatssecretaris van Defensie en leider van de Kamajor militie, Samuel Hinga Norman, is in het nieuwe kabinet minister van Binnenlandse Zaken. President Kabbah zelf beheert de portefeuille van Defensie.

Alle oppositiepartijen, inclusief de RUFP, accepteerden de resultaten van de verkiezingen en zegden president Kabbah hun medewerking toe bij de wederopbouw van het land.⁵⁵

Evaluatie van de verkiezingen

De verkiezingen in Sierra Leone van 14 mei 2002 zijn vreedzaam verlopen. De opkomst was hoog en de bevolking bracht haar stem uit in een omgeving die grotendeels vrij was van intimidatie. Ook de campagne voorafgaand aan de verkiezingen verliep grotendeels gewelddoos en werd slechts verstoord door enkele kleinschalige rellen.

⁵⁴

UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

⁵⁵

UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

De waarnemersmissie van de Europese Unie gaf de volgende voorlopige verklaring uit: ‘De vreedzame verkiezingen van 2002 betekenen een eerste stap op de weg terug naar democratie in Sierra Leone, maar het vredesproces en de democratisering blijven fragiel. De presidents- en parlementsverkiezingen van 2002 waren vrij van geweld, waardoor het in het grootste deel van het land mogelijk was vrij campagne te voeren en te stemmen. Aanvankelijke tekortkomingen in het registratieproces en in de organisatie van de verkiezingen, voorvallen van intimidatie en dwang in bepaalde gebieden gedurende de periode voorafgaand aan de verkiezingen, en enorme logistieke problemen hebben het recht van de bevolking om hun stemrecht tot uitdrukking te brengen niet ondermijnd.’

Ook de overige verkiezingswaarnemers bestempelden de verkiezingen als vrij, transparant en in het algemeen vrij van geweld.⁵⁶

Kritiek werd door de waarnemers geuit op:

- het registratieproces, waarbij minderjarigen zouden zijn geregistreerd en niet alle gebieden gelijke toegang hadden tot registratie;
- de ontoereikende voorlichting aan de kiezers, waardoor een groot deel van de bevolking niet goed op de hoogte was van de betreffende procedures;
- en op de late beslissing van de nationale verkiezingscommissie om geregistreerde stemmers hun stem te laten uitbrengen in andere bureaus dan waar zij geregistreerd stonden.⁵⁷

UNAMSIL speelde een cruciale rol bij de voorbereidingen en tijdens de verkiezingen. Het verplaatste tijdelijk 11.000 man naar ongeveer 200 risicogebieden door het gehele land. Het verzorgde het grootste deel van de logistiek van het verkiezingsproces. In de periode voorafgaand aan en tijdens de verkiezingen patrouilleerde UNAMSIL tot in de kleinste dorpen. De zeer zichtbare aanwezigheid van de vredestroepen heeft het vertrouwen van de bevolking in een geweldloos verloop van de verkiezingen aanzienlijk vergroot.

Redenen waarom het vredes- en democratiseringsproces nog fragiel geacht worden zijn onder meer:

- onzekerheid over de reactie van de RUF(P) op de eigen, grote, nederlaag en de grote overwinning van de SLPP;
- de verwachte uitfasering van UNAMSIL, vanaf najaar 2002;
- de ongunstige ontwikkelingen in Liberia, waar de vijandelijkheden steeds grotere vormen aannemen;

⁵⁶

UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

⁵⁷

Het is voorgekomen dat door de hervestiging van ontheemden de kiezer uiteindelijk in een ander district heeft gestemd dan waar hij/zij geregistreerd stond. Formeel had de lijst stemgerechtigden overgebracht moeten worden naar het district van hervestiging, hetgeen niet altijd geschied is, bijvoorbeeld vanwege logistieke problemen.

- de vooralsnog achterblijvende economische ontwikkeling van de binnenlanden en ontoereikende regeringscontrole over de opbrengsten van de diamantwinning.

De kritiek op de kiezersregistratie hield in dat wellicht in zekere mate sprake is geweest van registratie van minderjarigen en dubbele registratie, hetgeen veelal te wijten was aan de tijdens de burgeroorlog grotendeels vernietigde bevolkingsadministratie en het grote aantal binnenlands ontheemden.

De politieke kracht van de RUF

Uit de verkiezingsuitslag blijkt dat het RUF zich in de aanloop naar de verkiezingen niet heeft weten om te vormen tot een geloofwaardige politieke partij. Het ontbrak de partij aan fondsen, expertise en politieke wil om een duidelijk politiek programma op te stellen en op een overtuigende wijze campagne te voeren. De gang van zaken rond de aanwijzing van de presidentskandidaat wees al op onvermogen zich aan te passen aan de politieke realiteit. De op het laatste moment aangewezen kandidaat, Paolo Bangura, kon onder de achterban slechts op een beperkte steun rekenen en het was duidelijk dat de partij verdeeld was over zijn kandidatuur. In de weken voorafgaand aan de verkiezingen circuleerden berichten over grootschalig overlopen van voormalige RUF-leden naar de regeringspartij SLPP.

Het is nog onduidelijk hoe de RUF zal reageren op de verkiezingsuitslag. De partij lijkt de controle verloren te hebben over een groot deel van het eigen voetvolk. Weliswaar zijn de ex-RUF-leden grotendeels ontwapend en gedemobiliseerd, maar het is relatief eenvoudig om opnieuw te rekruteren onder de duizenden ex-strijders die nu in armoede leven en op korte termijn geen grote verbetering van leefomstandigheden tegemoet kunnen zien. Een hervatting van het geweld door elementen binnen het RUF in de komende maanden is dan ook niet geheel ondenkbaar, al is de veiligheidssituatie met de aanwezigheid van UNAMSIL vooralsnog onder controle.

De waarheids- en verzoeningscommissie

UNAMSIL zette de voorlichtingscampagne over de waarheids- en verzoeningscommissie voort in alle delen van het land. De VN Hoge Commissaris voor de mensenrechten en de speciale vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de VN selecteerden vier nationale en drie internationale leden voor de commissie, die vervolgens benoemd werden. Een interim-uitvoerend secretaris van de commissie is eind maart 2002 met zijn werkzaamheden begonnen. De installatie van de commissie, die was voorzien voor 1 juni 2002, moest uitgesteld worden vanwege problemen met de werving van fondsen. Half juni 2002 was slechts USD 1.2 miljoen toegezegd van de benodigde USD 10 miljoen. De planning is dat de commissie, na de voorbereidende fase, gedurende een jaar zal functioneren, met een mogelijke verlenging van zes maanden.

Het speciale strafhof

Nadat de regering van Sierra Leone eerder in principe had ingestemd met het ontwerp-statuuat van het speciale hof (van oktober 2000), trachtte de regering in de verslagperiode alsnog de periode waarover het hof mandaat zou hebben langer te laten teruglopen, en wel tot 1991 in plaats van het voorgestelde 1996. Na verder overleg besloot de regering echter toch in te stemmen met het statuut inclusief de mandaatsperiode vanaf 1996. Op 16 januari 2002 tekenden de VN en de Sierra-Leonense regering een overeenkomst inzake de oprichting van het speciale hof.

Hoewel nog niet voldoende bijdragen van VN-lidstaten zijn ontvangen om de eerste twaalf maanden van het functioneren van het hof veilig te stellen, besloot de secretaris-generaal van de VN over te gaan tot de daadwerkelijke oprichting van het hof, en zond daartoe in januari 2002 een planningsmissie naar Freetown.⁵⁸ In het rapport van deze missie wordt een begin gemaakt met de nadere uitwerking van de doelgroep van het speciale strafhof, en van de relatie tussen het speciale strafhof en de waarheids- en verzoeningscommissie (zie 3.3.5).⁵⁹ Ook werd aanbevolen dat het speciale strafhof gebruik maakt van de infrastructuur van UNAMSIL. Op 19 april 2002 werd David Crane, een Amerikaans jurist, benoemd tot hoofdaanklager van het speciale strafhof. Tevens werd de Brit Robin Vincent benoemd tot griffier. Verwacht wordt dat de secretaris-generaal van de VN op korte termijn de buitenlandse rechters van het Hof zal benoemen, en dat het speciale strafhof in oktober 2002 operationeel zal worden.⁶⁰

Regionale aspecten

De regeringsleiders van Sierra Leone, Guinee en Liberia doen pogingen de *Mano River Union* (MRU) nieuw leven in te blazen. Deze organisatie is in 1973 opgericht op grond van een douane- en samenwerkingsovereenkomst tussen de drie landen, maar leidde de laatste tien jaar een slapend bestaan. De drie landen zetten de dialoog voort, die zij in augustus 2001 waren begonnen met als doel onderling vertrouwen op te bouwen. Zo kwamen de ministers van Defensie en van Veiligheid van de drie landen van 25 tot en met 28 september 2001 bijeen in Monrovia, waar zij afspraken samen te werken bij de bestrijding van gewapende dissidenten in de drie landen, en om gemeenschappelijke patrouilles in te zetten langs hun grenzen. Vervolgens maakte Liberia bekend dat het zijn grens met Sierra Leone, die het in maart had gesloten, zou heropenen, hetgeen in oktober gebeurde.

⁵⁸ UNSC, *Sierra Leone Court: Letter from the Secretary-General to the President of the Security Council*, S/2001/1320, 28 December 2001

⁵⁹ UNSC, *Report of the Planning Mission on the Establishment of the Special Court for Sierra Leone*, 8 March 2002, S/2002/246

⁶⁰ Reuters, 19 april 2002

Een ontmoeting van de drie presidenten vond uiteindelijk plaats op 27 februari 2002 in de Marokkaanse hoofdstad Rabat. In een verklaring veroordeelden de drie leiders de activiteiten van ‘gewapende personen die niet in dienst van een overheid zijn’ in een duidelijke verwijzing naar de Liberiaanse rebellen. Zij verklaarden te streven naar volledige veiligheid langs hun grenzen, de terugkeer van vluchtelingen en reactivering van de *Mano River Union*. Vervolgens werd op 7 maart 2002 een MRU *Joint Security Committee* opgericht door ministers uit de drie landen. Het comité maakte bekend dat de landen een gemeenschappelijke grensbewakingsmacht zullen oprichten.⁶¹

Ook de VN onderschreef het belang van een regionale benadering van de problemen in West-Afrika, in nauwe samenwerking met ECOWAS en de Mano River Union, in een open debat van de Veiligheidsraad op 18 december 2001. Het besluit van de VN een regionaal kantoor te openen in Dakar werd internationaal, ook in de regio, verwelkomd.

Overigens bleven de gevechten in Liberia, die vanaf eind november 2001 in hevigheid toenamen en waarbij Liberiaanse en Sierra-Leoonse vluchtelingen de grens met Sierra Leone over werden gedreven, de stabiliteit in Sierra Leone bedreigen (zie verder 2.3).⁶²

De internationale diamanthandel

In oktober 2001 meldde het VN panel van deskundigen voor Liberia dat, in tegenstelling tot de overtuiging van een aantal niet-gouvernementele organisaties (ngo's), het grootste deel van de Liberiaanse diamanten niet uit Sierra Leone afkomstig was, maar uit andere landen (veelal Rusland) waren gesmokkeld of gestolen.

Op 29 november 2001 bereikten vertegenwoordigers van de diamantindustrie, mensenrechtenorganisaties en ongeveer dertig landen, als onderdeel van het Kimberley proces, een doorbraak in hun streven de toegang van conflictdiamanten tot de open markten te beletten. In Gaborone, Botswana, werd een akkoord gesloten over de invoering van een systeem van certificaten van oorsprong voor alle ruwe diamanten. Het akkoord zou het mogelijk maken de diamanten te volgen vanaf de winning, via de tussenhandel tot aan de diamantverwerkende industrie. Het akkoord werd in december 2001 aan de VN voorgelegd. Op 19 december 2001 verwelkomde de VN Veiligheidsraad het akkoord, en besloot het verbod op import van ruwe diamanten uit Sierra Leone met elf maanden te verlengen vanaf 5 januari 2002, met uitzondering van diamanten die met certificaten van oorsprong via de regering van Sierra Leone worden verhandeld. In de resolutie verwelkomde de Veiligheidsraad ook berichten dat het certificatiesysteem helpt de illegale

⁶¹

Reuters, 7 maart 2002

⁶²

Reuters, 30 januari 2002; IRIN-WA, 22-28 december 2001

uitstroom van diamanten uit Sierra Leone terug te dringen.⁶³ Overigens zal het akkoord van Gaborone, dat naar verwachting niet eerder dan eind 2002 in werking zal treden, volgens deskundigen nauwelijks bijdragen aan het verbreken van de band tussen diamanten en oorlog. Zo zien RUF agenten kans hun eigen diamanten via legale handelaren in Kenema te 'witten'.⁶⁴

Eind oktober 2001 werd de minister van Transport en Communicatie, Momoh Pujeh, met zijn vrouw gearresteerd op beschuldiging van handel in illegale diamanten. Voor de duur van het onderzoek door de Anti-Corruptie Commissie is hij van zijn functie ontheven. Als het proces wordt doorgezet zou dit een keerpunt betekenen in de Sierra-Leonense politiek. Alle 'groten' in Sierra Leone (zoals de president) onderhouden met grote sommen geld patronagenetwerken tot in de dorpen en stedelijke ghetto's. Toen de diamanthandel in 2000 voorwerp van internationaal onderzoek werd, werd geschat dat het RUF toegang had tot USD 20 tot 50 miljoen van de totale jaarlijkse productie aan diamanten van USD 70 miljoen. Weinig aandacht werd besteed aan de achtergronden van het resterende bedrag van USD 20 tot 50 miljoen, doch aangenomen kan worden dat een groot deel hiervan toevloede aan belangrijke regeringsleiders.

Begin november 2001 verschenen berichten in de pers dat het RUF illegale diamanten ter waarde van miljoenen dollars had verkocht aan het terroristennetwerk Al Qaeda. Het RUF ontkende de beschuldigingen.⁶⁵

2.3 Militaire ontwikkelingen en veiligheidssituatie

De algemene veiligheidssituatie in Sierra Leone bleef, afgezien van een drietal incidenten, rustig sinds september 2001.

De overheid en de VN berschouwen het gehele land veilig voor hervestiging op enkele laatste *chiefdoms* in het district Kailahun na.

Toch bestaan ook in andere delen van het land aanhoudende spanningen en bedreigingen van de veiligheid, terwijl de aanwezigheid van UNAMSIL, leger en politie in deze gebieden te dun gespreid is om in alle gevallen geweld te kunnen voorkomen.

De secretaris-generaal van de VN wijst in zijn laatste rapport zelf op deze spanningen, zoals hij ook wijst op het feit dat de capaciteit van het Sierra-Leonense leger en de politie vooralsnog ontoereikend is, en op de risico's die het aanstaande vertrek van UNAMSIL betekenen voor de sinds kort bereikte relatieve veiligheid.⁶⁶

⁶³ UNSC, Resolutie 1385 (2001), 19 December 2001

⁶⁴ EIU [Sierra Leone Country Report December 2001](#)

⁶⁵ IRIN-WA, 9 november 2001

⁶⁶ UNSC, [Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL](#), 19 June 2002, S/2002/679

Om die reden wordt dezerzijds de veiligheidssituatie als volgt ingeschat (begin juli 2002):

1. Het hoefvormige gebied van Freetown en omgeving, inclusief Lungi, Hastings en Okra vormt relatief veilig gebied. Dit gebied is militair gezien gedurende de gehele verslagperiode rustig gebleven. Het wordt beschermd door Britse, VN- en regeringstroepen. De overheid oefent hier redelijk effectief gezag en bescherming tegen geweld uit.
2. De districten in het oosten (Kono en Kailahun), in het grensgebied met Liberia (Kenema en Pujehun) en in het noorden (Bombali, Tonkolili) vormen relatief onveilige gebieden.⁶⁷ Criteria om deze gebieden als relatief onveilig te beschouwen zijn: grensoverschrijdende effecten van het sinds begin dit jaar opgelaaide conflict in Liberia (Kailahun, Kenema en Pujehun); de relatief grote concentraties ontwapende ex-strijders en de spanningen die het stagnerende reïntegratieprogramma opwekt (Kono, Tonkolili, Kailahun en Kenema); de nog relatief sterke feitelijke macht uitgeoefend door de RUF (Makeni in het district Bombali, Kono en Kailahun); spanningen om de toegang tot diamanten (Kono, Kailahun); en de grote aantallen terugkerende vluchtelingen en ontheemden met als gevolg daarvan spanningen rond de teruggave van land- en huizenbezit (Kono, Kailahun, Kenema, Pujehun, Tonkolili en de zuidelijke drie *chiefdoms* van Bombali).
3. De overige gebieden worden beschouwd als overgangsgebieden, daar door de onvoldoende capaciteit van UNAMSIL, leger en politie vooralsnog onzeker is of deze troepen de veiligheid van de bewoners in alle gevallen kunnen garanderen. In bepaalde gebieden hebben de CDF nog aanzienlijke invloed en lijken zij niet altijd onder volledige controle van de regering te staan. Zo zorgden CDF-strijders die ontevreden waren over het stagnerende reïntegratieprogramma en bepaalde toezeggingen van de overheid eisten, ook in deze gebieden voor onrust, met name in Moyamba.

De secretaris-generaal van de VN wijst in zijn meest recente rapport als de belangrijkste twee factoren die de veiligheid in Sierra Leone bedreigen aan: het escalerende conflict in Liberia en de aanzienlijke tekortkomingen van leger en politie.⁶⁸

Het escalerende conflict in Liberia heeft in toenemende mate negatieve effecten op de veiligheid van de gebieden langs de grens met Sierra Leone. Bij verscheidene gelegenheden overvielen personen behorend tot het Liberiaanse leger dan wel tot de *Liberians United for Democracy* (LURD) Sierra-Leoonse dorpen op zoek naar

⁶⁷ Het grootste deel van deze gebieden (Bombali, Koinadugu, Tonkolili) werd door de VN per januari 2002 tot veilig voor hervestiging verklaard, terwijl de VN een aantal *chiefdoms* in Kailahun tot op heden nog als onveilig beschouwen. Kenema en Pujehun waren al vóór januari 2002 veilig verklaard.

⁶⁸ UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

voedsel.⁶⁹ Zo meldden lokale media dat het dorp Buedu in het district Kailahun dit jaar al acht keer is aangevallen door Liberiaanse strijders van beide kampen.⁷⁰ Bovendien vreest de Sierra-Leoonse regering dat zich mogelijk Liberiaanse gewapende strijders bevinden onder de grote aantallen vluchtelingen die het zuiden en oosten van het land binnenvluchten. In de maanden april, mei en juni 2002 zouden zich in Kenema ten minste tien Liberiaanse soldaten per week hebben overgegeven aan de autoriteiten.⁷¹ Het Sierra-Leoonse leger heeft versterkingen ingezet in de grensgebieden, maar de effectiviteit van het leger is beperkt. Ook UNAMSIL heeft daarom grond- en luchtpatrouilles uitgebreid.⁷²

De tweede zorg van de secretaris-generaal van de VN geldt de capaciteit van leger en politie, en daarmee hun effectiviteit in het handhaven van de veiligheid. Het Sierra-Leoonse leger en de politie kampen met ernstige capaciteitsproblemen en gebrek aan fondsen, als gevolg waarvan hun aanwezigheid ongelijk verdeeld is in de districten en zij slecht toegerust zijn (zie verderop in deze paragraaf). Dit klemt temeer daar de VN begonnen zijn de terugtrekking van UNAMSIL, voorzien vanaf december 2002, voor te bereiden. De VN erkent dat de nieuwe regering niet zonder externe steun in staat zal zijn om, in een realistisch tijdsbestek, de capaciteit van het leger zo te vergroten, dat het in staat zal zijn recht en orde te handhaven zonder de aanwezigheid van UNAMSIL.⁷³

Het reïntegratieprogramma voor ex-strijders kampt met een tekort van ruim USD 13 miljoen en met gebrek aan banen voor de ex-strijders. De duizenden ex-strijders die wachten op plaatsing vormen een potentiële bedreiging van de veiligheid. Begin oktober 2001 vond een incident plaats in Freetown, als gevolg van onvrede onder ex-strijders over de betaling van hun reïntegratiepremie. Het incident werd opgelost met behulp van UNAMSIL.⁷⁴ Ook in de maanden april tot juli 2002 zorgden ex-strijders in verscheidene delen van het land voor onrust door protestdemonstraties.⁷⁵ De overheid vreest dat zij zich zullen hergroeperen, lokaal misdrijven zullen begaan of hun weg vinden naar het conflict in Liberia.

Een confrontatie tussen overheid en ex-RUF is waarschijnlijk, zodra de overheid zal pogen haar gezag over de diamantgebieden (Kono, Kailahun) en de diamantwinning te herstellen. De VN geeft aan in het op te stellen

⁶⁹ UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

⁷⁰ IRIN, 2 July 2002

⁷¹ IRIN, 2 July 2002

⁷² UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

⁷³ UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

⁷⁴ UNSC, *Twelfth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone*, 13 December 2001, S/2001/1195

⁷⁵ UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

terugtrekkingsplan voor UNAMSIL rekening te zullen houden met ontwikkelingen op dit gebied, maar hoe dat zal gebeuren is nog onduidelijk.⁷⁶

Wrijving tussen terugkerende vluchtelingen of ontheemden, lokale bevolking en oud-strijders, als gevolg van twisten over illegaal bewoonde huizen of illegaal bebouwd land, leidden in de maanden april tot juli 2002, met de groeiende aantallen terugkerenden, tot toenemende spanningen, onder meer in de districten Kono en Kailahun. De situatie wordt nog verergerd door de recente instroom van uit Liberia terugkerende vluchtelingen, en de spanningen houden dan ook aan.⁷⁷

Een tweetal incidenten op veiligheidsgebied, dat in de verslagperiode plaatsvond, betrof schermutselingen tussen ontwapende CDF- en RUF-leden in het district Kono, namelijk in september en opnieuw eind december 2001. Bij de gevechten van eind december 2001 kwamen dertien personen om en vielen 40 ernstig gewonden toen partijen elkaar met stenen bekogelden.⁷⁸

Ondanks de formele voltooiing van het ontwapeningsprogramma (zie 2.2) blijft het risico op gewapende confrontaties bestaan. Er zijn aanhoudende berichten dat het RUF een deel van zijn wapens en manschappen (honderd à tweehonderd) buiten Sierra Leone heeft ondergebracht.⁷⁹ Daarnaast is niet duidelijk wat er gebeurd is met de wapens die van de gewone RUF-soldaten zijn afgenomen; het is mogelijk dat deze zijn opgeslagen door RUF-commandanten voor eventueel toekomstig gebruik. Ook is mogelijk dat de commandostructuren van het RUF nog intact zijn.

Ook sommige CDF-groepen, loyaal aan plaatselijke krijgsheren in het zuiden en oosten, maar ook in het noorden, zouden gemobiliseerd kunnen worden om rivaliteiten uit te vechten.⁸⁰

De verkiezingen

De Sierra-Leoonse politie was verantwoordelijk voor de veiligheidsmaatregelen vóór en tijdens de verkiezingen. Gezien de beperkte capaciteit van de politie ondersteunde de burgerpolitiecomponent van UNAMSIL de Sierra-Leoonse politie, door middel van training en versterking van de communicatie. Daartoe is de VN burgerpolitie voor een periode van zes maanden uitgebreid van zestig tot negentig politiemensen.

⁷⁶ UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

⁷⁷ UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679; IRIN, 2 July 2002

⁷⁸ UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

⁷⁹ UNSC, *Twelfth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone*, 13 December 2001, S/2001/1195

⁸⁰ EIU *Sierra Leone Country Report December 2001*

Gedurende de gehele periode vóór, tijdens en na de verkiezingen blijft ook de militaire component van UNAMSIL intensief patrouilleren en flexibel inspelen op veiligheidsbehoeften. Bij uitzondering is UNAMSIL bereid de Sierra-Leoonse politie bij te staan bij de handhaving van de openbare orde, maar de UNAMSIL-troepen richten zich vooral op algemene veiligheidshandhaving en afschrikking. Militaire waarnemers houden contact met andere VN- en regeringsinstanties.⁸¹

Regionale aspecten

De veiligheidssituatie in Sierra Leone wordt beïnvloed door de veiligheidssituatie in de buurlanden, met name Guinee en Liberia. De relaties met het conflict in Liberia bleken onder meer uit het rapport van het VN-panel van deskundigen inzake Liberia, belast met onderzoek naar schendingen van de sancties tegen Liberia opgelegd in VR-resolutie 1343 (2001), dat begin november 2001 door de VN-Veiligheidsraad werd besproken.⁸² In resolutie 1343 wordt de Liberiaanse overheid onder meer gevraagd RUF-leden uit Liberia uit te wijzen; alle financiële en militaire steun aan het RUF te staken; alle directe en indirecte import van ruwe diamanten uit Sierra Leone te staken; en tegoeden van het RUF in Liberia te bevriezen. Het expertpanel had tevens opdracht mogelijke relaties tussen de exploitatie van natuurlijke hulpbronnen of andere vormen van economische activiteit in Liberia, en de drijfveren achter de conflicten in Sierra Leone en buurlanden te onderzoeken.

Het rapport van het VN-expertpanel constateert tekenen van verbetering in de West-Afrikaanse regio, hoewel in Liberia's Lofa County nog een actief conflict gaande is, en in Sierra Leone het gevaar voor een terugval naar een situatie van geweld nog niet helemaal geweken is zolang het RUF belangrijke diamantgebieden niet heeft afgestaan. Liberia's banden met het RUF zijn niet verbroken. Gedurende geheel 2001 hebben RUF-eenheden met Liberiaanse eenheden meegevochten in Lofa county in Liberia. Wel hebben de aan Liberia opgelegde sancties op de export van ruwe diamanten, gepaard aan de voortgang in het vredesproces in Sierra Leone, geleid tot een merkbare daling van de aanvoer van 'Liberiaanse' diamanten op de wereldmarkt. Weinig diamanthandel verloopt nog vanuit Sierra Leone via Liberia.

Eind november 2001 brak in Noordwest-Liberia een nieuwe geweldsgolf uit, die half december leidde tot een toename van het aantal Sierra-Leoonse vluchtelingen dat terugkeerde naar Sierra Leone, tot 1300 in tien dagen tijd.⁸³ Eind januari 2002 verplaatsten de gevechten in Liberia zich in de richting van de hoofdstad Monrovia. Tienduizenden vluchtelingen en ontheemden vluchtten voor het geweld

⁸¹ UNSC, *Twelfth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone*, 13 December 2001, S/2001/1195

⁸² S/2001/1015

⁸³ IRIN-WA, 22-28 december 2001

uit, waaronder vluchtelingen uit Sierra Leone.⁸⁴ Eind mei 2002 waren in Sierra Leone al 16.000 Liberiaanse vluchtelingen geregistreerd (daarnaast verbleven naar schatting nog 10.000 Liberiaanse vluchtelingen buiten kampen), en begin juli 2002 waren al ongeveer 44.000 Sierra-Leoners teruggekeerd.⁸⁵ Onder de vluchtelingen bevinden zich leden van de gewapende groepen in Liberia. De regering van Sierra Leone tracht de binnenkomende vluchtelingen te controleren op de aanwezigheid van strijders.

Bij ten minste twee gelegenheden waren leden van het Liberiaanse leger, op de vlucht geslagen, de grens met Sierra Leone overgestoken, en vervolgens vrijwillig teruggekeerd. Er waren aanhoudende berichten dat de vroegere RUF-leider, Sam Bockarie, actief bleef in de regio en dat zowel de Liberiaanse regering als dissidente troepen in Liberia een aantal ontwapende Sierra-Leonense strijders (zowel RUF als Kamajors) opnieuw hadden gerekruteerd.⁸⁶

UNAMSIL

De troepensterkte van UNAMSIL bereikte in november 2001 de volledige, door de veiligheidsraad geautoriseerde, omvang van 17.500, waardoor de vredesmacht in alle districten kon worden ingezet.⁸⁷ De belangrijkste activiteiten waren het assisteren bij het ontwapeningsprogramma, het uitvoeren van grond- en luchtpatrouilles, het escorteren van bevoorradingskonvoeien van het regeringsleger, het assisteren bij de ontplooiing van de Sierra-Leonense politie in de districten Bombali en Kono en het rehabiliteren van wegen in de oostelijke districten.

Een tweetal ongelukken maakte dodelijke slachtoffers onder de leden van de vredesmacht. Op 7 november 2001 stortte een UNAMSIL helikopter in zee, terwijl begin januari 2002 zes soldaten omkwamen toen in het Tongo diamantveld een ingezamelde mortierbom ontplofte.⁸⁸

Na de voltooiing van de militaire taken van UNAMSIL nam UNAMSIL nieuwe taken ter ondersteuning van de verkiezingen op zich (zie hierboven).

In verband met de aanhouden fragiele veiligheidssituatie in land en regio werd het mandaat van de vredesmacht verlengd tot 30 september 2002.

Na de verkiezingen begon UNAMSIL met de uitvoering van de derde fase van haar missie, gericht op handhaving van de bestaande stabiliteit en toezicht op de consolidatie van het gezag van de nieuw verkozen regering evenals van het leger en de politie.

⁸⁴ Reuters 30 januari 2002

⁸⁵ IRIN, 4 juli 2002

⁸⁶ UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267; Reuters, 13 mei 2002, meldt dat Kamajors blijven rekruteren om het LURD te ondersteunen.

⁸⁷ Nigeria is de grootste troepenleverancier aan UNAMSIL; daarnaast leveren Bangladesh, Ghana, Guinee, Jordanië, Kenia, Nepal, Pakistan, Rusland, Ukraine en Zambia troepen.

⁸⁸ IRIN-WA, 7 January 2002

De VN kondigde aan in september 2002 te komen met gedetailleerde voorstellen voor de geleidelijke terugtrekking van UNAMSIL.

Het regeringsleger

In het vredesakkoord van Lomé werd vastgelegd dat een nieuw regeringsleger zal worden gevormd, waarin ex-strijders na demobilisatie, ontwapening en rehabilitatie zullen worden opgenomen. Eerst zullen alle gewapende groepen (te weten het oude regeringsleger, de AFRC, de CDF/Kamajors, en het RUF) de wapens neerleggen. Vervolgens zal een deel van de ontwapenden de gelegenheid worden geboden dienst te nemen in het nieuwe regeringsleger. Niet alle soldaten van het oude leger en niet alle ex-rebellen kunnen worden opgenomen in het nieuwe regeringsleger.

Na mei 2000 namen de Britten de taak op zich dit nieuwe regeringsleger te trainen. Het nieuwe leger zou aanvankelijk 5.000 soldaten gaan tellen, maar inmiddels is de verwachting dat het nieuwe Sierra-Leonense leger zal gaan bestaan uit 10.500 man.

Regering, UNAMSIL, CDF en RUF nemen deel aan de selectie van ex-strijders die in dienst willen treden. Rekruten worden gescreend op hun verleden met de bedoeling oorlogsmisdadigers uit te sluiten. Nadere bijzonderheden over deze procedure zijn niet bekend. Er zijn geen quota voor de verschillende etnische groepen. Wel worden beperkingen gesteld aan het aantal ex-RUF- en ex-CDF-leden dat wordt opgenomen; niet bekend is echter welke percentages voor beide categorieën worden aangehouden.

Half maart 2002 waren 1.723 ex-strijders geselecteerd voor het nieuwe leger, waarvan 1.028 ex-RUF, 632 ex-CDF en 63 AFRC/ex-SLA.⁸⁹ Naar verluidt werken zij zonder al teveel problemen samen. Deze ex-strijders krijgen een opleiding van het International Military Advisory Training Team dat door het Verenigd Koninkrijk wordt geleid.⁹⁰ In minder dan twee jaar zijn al 9.000 soldaten getraind. Als gevolg van de nieuwe rekruteringen zal de sterkte van het leger tijdelijk stijgen tot 14.500 man, om vervolgens weer te dalen tot rond 10.500 man.

De nieuwe soldaten worden regelmatig en goed betaald (130.000 leones of ongeveer Euro 70 per maand, equivalent aan de helft van het gemiddelde jaarinkomen van de bevolking).

Het regeringsleger heeft zich sinds eind februari 2002 naar alle permanente garnizoensplaatsen over het gehele land ontplooid, zelfs in de voormalige thuisbases van het RUF, de districten Kono en Kailahun, zij het in de laatste twee districten nog in beperkte aantallen. De duurzaamheid van deze ontplooiing is

⁸⁹

UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

⁹⁰

Het Verenigd Koninkrijk zou thans nog ongeveer 360 militairen in Sierra Leone hebben gelegerd, en van plan zijn dit aantal na de verkiezingen terug te brengen tot 150; Reuters, 9 februari 2002.

echter zorgelijk, gezien de rudimentaire staat van de kazernes en accommodaties en de slechte staat van de wegen die voor bevoorrading dienen.⁹¹

Het nieuwe Sierra-Leoonse leger heet sinds 1 april 2002 de *Republic of Sierra Leone Armed Forces* (RSLAF). Op dat moment werden de drie bestaande, aparte commandostructuren van landmacht, zeemacht en luchtmacht vervangen door twee commandostructuren. De *Joint Force Command* is verantwoordelijk voor militaire operaties en opleiding, terwijl de *Joint Support Command* verantwoordelijk is voor personeel, logistiek en individuele training.⁹²

De politie

De politie is formeel de eerst verantwoordelijke instantie voor het handhaven van de binnenlandse orde. Maar als gevolg van de naweeën van de burgeroorlog deelden in feite het regeringsleger, de CDF en UNAMSIL in deze verantwoordelijkheid. Sinds september 2001 is de Sierra-Leoonse politie aangetreden in de districten Kono en Bombali, en is de politiemacht versterkt in de districten Kambia en Koinadugu. Sinds half maart 2002 is de politie weer in alle districten aanwezig, zij het in kleine aantallen (in totaal 6.000 man) en ongelijk verdeeld.

De politie kampt met ernstige capaciteitsproblemen en gebrek aan fondsen. De omvang van het korps moet verhoogd worden naar ten minste het niveau van vóór de oorlog (9.000 man, van de huidige 6.000 man), de opleiding moet verbeterd worden en de uitrusting aangevuld.⁹³

In de provincie *Western Area* is een proefproject van start gegaan ter verhoging van de effectiviteit van de lokale politie. Het project, gesteund door UNAMSIL en de Britten, bestrijkt alle terreinen van het politiewerk, zoals strategie en toezicht, surveillance, verkeerspolitie en misdadbesteding.

Bij een herstructurering van de politie werden, op 17 januari 2002, 250 politiemensen van diverse rangen met pensioen gestuurd. Een tweede groep zal volgen zodra de leden de leeftijd van 55 jaar hebben bereikt. Ook werden verscheidene rangen, waaronder *deputy superintendent*, *chief inspector*, *sub-inspector*, *sergeant major* en *corporal*, opgeheven.⁹⁴

Het RUF

Het RUF was tot de conclusie gekomen dat de oorlog tot een impasse leidde en dat zijn acties overigens al tot enig resultaat in Freetown hebben geleid (een leger in dienst van het land, begin van de strijd tegen de corruptie). Om die reden heeft de beweging toegestemd in ontwapening en voortzetting van de strijd met politieke

⁹¹ UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

⁹² IRIN-WA, 19-25 januari 2002

⁹³ UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

⁹⁴ AFP, 17 januari 2002

middelen. Overigens heeft het RUF de feitelijke macht over de diamantdistricten Kono en Kailahun nog niet uit handen gegeven (zie 2.2 *Het herstel van overheidsgezag in het land*). Als gevolg van de ontwapening is het RUF militair aanzienlijk verzwakt, en de omvorming tot politieke beweging is vooralsnog niet gelukt. Ook de leiderschapscrisis (Foday Sankoh zit nog gevangen, zie 3.3.5) doet de beweging geen goed, en ten slotte zegt het RUF niet langer over financiën te beschikken. RUF-leiders in Freetown zeggen dat het RUF geen banden meer onderhoudt met de Liberiaanse president Charles Taylor, al zijn enkele geïsoleerde personen naar Liberia gegaan. Volgens hen heeft Sam Bockarie niets meer te maken met het RUF.

Daar staat tegenover dat er aanhoudende berichten zijn dat het RUF een deel van zijn wapens en manschappen buiten Sierra Leone, waarschijnlijk in Liberia, heeft ondergebracht. Daarnaast is het mogelijk dat de wapens die van de gewone RUF-soldaten zijn afgenomen zijn opgeslagen door RUF-commandanten voor eventueel toekomstig gebruik, en dat de commandostructuren van het RUF nog intact zijn.

Het AFRC

Het AFRC, dat de staatsgreep van 1997 uitvoerde, is in 2001 als zodanig opgehouden te bestaan.⁹⁵ De ex-SLA-soldaten, waaruit de beweging bestond, treden niet langer als AFRC naar buiten. Een groot deel van hen heeft de wapens ingeleverd. Hun vroegere leider, Johnny Paul Koroma, die zich in mei 2000 al aan de kant van de regering schaarde, koos in 2002 voor de politieke strijd door zich kandidaat te stellen in de presidentsverkiezingen.

2.4 Sociaal-economische situatie

De achtergronden van de conflicten in Sierra Leone hebben te maken met de politieke en economische uitsluiting van grote delen van de bevolking, met name in het binnenland, ten gunste van de elite in de hoofdstad; en met de economische achteruitgang sinds 1980 waardoor de regering niet langer in staat was haar aanhangers te belonen en zo aan de macht te blijven.⁹⁶ Om op termijn de vrede en veiligheid in Sierra Leone veilig te stellen is het dan ook van groot belang dat de rijkdommen van het land ten goede komen aan de gehele bevolking. De meest urgente taak van de regering op dit gebied is het reïntegreren in de samenleving en economie van de circa 45.000 ontwapende ex-strijders.

Als onderdeel van het DDR-programma zijn reïntegratiepremies betaald aan alle ontwapende strijders, bedoeld om hen in staat te stellen zich te vestigen in hun dorpen in afwachting van lange-termijn-reïntegratie. De mogelijkheden voor reïntegratie blijven echter beperkt. In totaal hebben bijna 6.500 ex-strijders het

⁹⁵ US Department of State, *Sierra Leone – Country Reports on Human Rights Practices – 2001*, Washington, March 4, 2002

⁹⁶ EIU *Sierra Leone Country Report* September 2001

reïntegratieproces inmiddels voltooid en nemen ruim 20.000 ex-strijders deel aan verschillende korte-termijn-reïntegratieprojecten.⁹⁷ Ruim 1.700 zijn geselecteerd voor het nieuwe Sierra-Leonese leger.⁹⁸

Om de wederopbouw van het land te bespoedigen heeft het *National Recovery Committee* de situatie in de districten Kambia, Kono, Port Loko en Koinadugu in kaart laten brengen. Ook bezocht in februari 2002 een groep deskundigen die de belangrijkste donoren vertegenwoordigde (waaronder Nederland), de stad Kambia, en de districten Kono, Kailahun en Pujehun. Het grootste deel van het door de VN gevraagde hulpbedrag van USD 87 miljoen werd begin 2002 door donoren toegezegd.⁹⁹

De aanhoudende verbetering in de veiligheidssituatie, de grotere bewegingsvrijheid voor personen en goederen en de toegenomen activiteiten op het gebied van hervestiging en wederopbouw hebben een aanzienlijk positief effect gehad op het herstel van de economische activiteit, dat al was begonnen in 2000 met een groei van het bruto binnenlands product (BBP) van 3,8 %. De groei van het BBP voor 2001 wordt geschat op 6 %. Buitenlandse hulp maakte een toename van de importen mogelijk en droeg verder bij aan de groei van de binnenlandse handel. Tegelijkertijd hield de regering vast aan een strikt fiscaal en monetair beleid, waardoor de inflatie in de loop van het jaar 2001 afnam tot 8 %.. De internationale financiële instellingen bleven het regeringsbeleid steunen. In september 2001 legde de regering haar tijdelijke *Poverty Reduction Strategy Paper* voor aan Wereldbank en Internationaal Monetair Fonds (IMF), waarop het IMF een *Poverty Reduction and Growth Facility* goedkeurde. Beide internationale financiële instellingen oordeelden dat Sierra Leone voldoet aan de criteria voor het programma van schuldverlichting voor zwaar verschuldigde landen (het HIPC, of *Highly Indebted Poor Countries Initiative*), en verwacht wordt dat rond april 2002 Sierra Leone in aanmerking zal komen voor schuldverlichting onder dit programma. In november 2001 werd Sierra Leone een schuldverlichting van USD 135 miljoen toegekend door de Club van Parijs. Het Verenigd Koninkrijk is de grootste donor.¹⁰⁰

Ondanks deze positieve ontwikkelingen blijft Sierra Leone het armste land van de wereld, afgemeten aan de Human Development Index waarop Sierra Leone de afgelopen vijf jaar de laagste positie innam. Bijna 90 % van de bevolking leeft in grote armoede (minder dan USD 1 per dag), en daarvan leeft weer tweederde op minder dan USD 5 cent per dag. Het reële bruto binnenlands product (BBP) van 2000 bedroeg slechts 84 % van het BBP in 1990 (het laatste jaar vóór de

⁹⁷ UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

⁹⁸ UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

⁹⁹ EIU *Sierra Leone Country Report* March 2002

¹⁰⁰ EIU *Sierra Leone Country Report* December 2001

burgeroorlog) en zelfs maar 57 % van het BBP in 1980. Rond september 2001 kondigde de minister of Mineral Resources aan dat een kwart van de overheidsheffingen (van 3 %) op de export van diamanten zou worden toegekend aan de *chiefdoms* waar de winning van alluviale diamanten plaatsvindt. Dit zou neerkomen op USD 95,000 voor de eerste zes maanden van 2001 voor ongeveer 32 *chiefdoms* in de districten Bo, Pujehun en Kenema. Dit zou overigens de eerste keer zijn sinds de start van de diamantwinning in 1956 dat de regering inkomsten uit de diamantwinning besteedt aan de ontwikkeling van de districten waaruit de diamanten afkomstig zijn.¹⁰¹

De overheidsinkomsten aan diamanten zijn de laatste twee jaar sterk toegenomen als gevolg van de VN-sancties van juli 2000 op illegale handel in diamanten uit of naar Sierra Leone, de instelling van een systeem van certificaten van oorsprong door de Sierra-Leonense overheid ter controle van de exporten, en de VN-sancties van maart 2001 op export van diamanten door Liberia. De waarde van de legale export van diamanten uit Sierra Leone steeg van USD 1.2 miljoen in 1999, via USD 10.1 miljoen in 2000, naar USD 26 miljoen in 2001.¹⁰²

Paradoxaal genoeg hebben de positieve ontwikkelingen in Sierra Leone de behoefte aan humanitaire hulp alleen maar groter gemaakt. Niet alleen is nu een aanzienlijk deel van de bevolking in het noorden en oosten, gebieden die al jaren van hulp verstoken waren en waar vrijwel alle basisvoorzieningen verwoest zijn, nu weer bereikbaar. Ook vraagt de terugkeer van vluchtelingen en ontheemden om assistentie bij het opnieuw opbouwen van hun bestaan.

2.5 Samenvatting

Het vredesproces in Sierra Leone boekte verdere voortgang sinds september 2001. Het staakt-het-vuren hield stand, de ontwapening van de strijders van het RUF en de CDF werd op 7 januari 2002 officieel voltooid en de president verklaarde op 18 januari 2002 de oorlog beëindigd. Op 1 maart 2002 hief hij de noodtoestand op. UNAMSIL is, op de geplande totale sterkte van 17.500 man, in alle districten van Sierra Leone aanwezig. De overheid boekte voortgang bij de uitbreiding van haar gezag naar gebieden die eerder door het RUF werden beheerst. Presidents- en parlementsverkiezingen vonden plaats op 14 mei 2002. President Kabbah werd met grote meerderheid herkozen, terwijl de RUF er niet in slaagde een enkele parlementszetel te bemachtigen. De verkiezingen verliepen vreedzaam en in het grootste deel van het land vrij.

¹⁰¹ EIU *Sierra Leone Country Report* September 2001

¹⁰² Reuters, 23 april 2002

De veiligheidssituatie in Sierra Leone is weliswaar verbeterd ten opzichte van de periode vóór september 2001, maar nog fragiel. Oorzaken daarvan zijn enerzijds het feit dat het RUF het feitelijke gezag over de diamantdistricten Kono en Kailahun nog niet heeft afgestaan, anderzijds de instabiele veiligheidssituatie in het grensgebied met Liberia, als gevolg van de opgelaaide gewapende strijd in Liberia. Het zal nog enige tijd duren voordat leger en politie van Sierra Leone de capaciteit zullen hebben om de volledige verantwoordelijkheid voor de veiligheid van het land op zich te nemen. In verband hiermee is het mandaat van UNAMSIL verlengd tot 30 september 2002.

Slechts het hoefvormige gebied van Freetown en omgeving kan als relatief veilig worden aangemerkt, terwijl de districten in het oosten (Kono en Kailahun), in het grensgebied met Liberia (Kenema en Pujehun) en in het noorden (Bombali, Tonkolili) relatief onveilige gebieden vormen. In de rest van het land heerst een overgangssituatie, waarin de overheid nog niet in alle gevallen effectief gezag kan garanderen.

De verbetering in de veiligheidssituatie, de grotere bewegingsvrijheid voor personen en goederen en de toegenomen activiteiten op het gebied van hervestiging en wederopbouw hebben een aanzienlijk positief effect gehad op het herstel van de economische activiteit. Ondanks deze positieve ontwikkelingen blijft Sierra Leone overigens het armste land van de wereld, afgemeten aan de situatie van de bevolking. Om op termijn de vrede en veiligheid in Sierra Leone veilig te stellen is het van groot belang dat de rijkdommen van het land ten goede komen aan de gehele bevolking. De meest urgente taak van de regering op dit gebied is het reïntegreren in de samenleving en economie van de circa 45.000 ontwapende ex-strijders. De mogelijkheden voor reïntegratie zijn vooralsnog beperkt.

3 Mensenrechten

3.1 Juridische context

3.1.1 Verdragen

Sierra Leone is partij bij belangrijke mensenrechtenverdragen, waaronder de Conventie voor de Eliminatie van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen, de Conventie voor de Rechten van het Kind (inclusief de twee optionele protocollen inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten; en inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en pornografie; beide geratificeerd in 2001), de Internationale Conventie voor de Eliminatie van Alle Vormen van Rassendiscriminatie, de Conventie tegen Marteling (sinds 2001) en het Verdrag tegen Mijnen (sinds 2001). Daarentegen heeft Sierra Leone het Internationaal Convenant voor Burger- en Politieke Rechten (inclusief het Protocol van 1967), het Internationaal Convenant voor Economische, Sociale and Culturele Rechten en de Conventie voor de Status van Vluchtelingen (inclusief Protocol van 1967) niet geratificeerd.

De Sierra-Leonense autoriteiten hebben al geruime tijd niet voldaan aan hun verplichtingen te rapporteren aan organen van toezicht. Er zijn sinds 1996 geen rapporten van Sierra Leone verschenen.¹⁰³

3.1.2 Nationale wetgeving

In Sierra Leone is de grondwet van 1991 van kracht, na beëindiging in maart 1998 van de laatste opschorting. De noodtoestand, die in maart 1998 werd uitgeroepen, werd op 1 maart 2002 opgeheven. De noodtoestand gaf de president ruime bevoegdheden, onder meer op het gebied van arrestatie en detentie en tot inperking van de vrijheid van vergadering.¹⁰⁴

De grondwet is gebaseerd op de algemene principes van de rechtsstaat, en bevat waarborgen tegen schending van de mensenrechten. In de grondwet is scheiding van de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht voorzien.

Oorlogsmisdaden

Het in te stellen speciale strafhof voor oorlogsmisdaden (zie hoofdstuk 3.3.5) zal de belangrijkste verantwoordelijken voor oorlogsmisdaden tegen de bevolking van Sierra Leone berechten. Ook de waarheids- en verzoeningscommissie zal een rol

¹⁰³ www.unhcr.ch, www.unhcr.ch en www.un.org

¹⁰⁴ Volgens de grondwet: "During a period of public emergency, the President may make such regulations and take such measures as appear to him necessary or expedient for the purpose of maintaining and securing peace, order and good government in Sierra Leone or any part thereof." etc.

krijgen. Ten slotte kan in principe ook op de reguliere rechterlijke macht een beroep worden gedaan. Daarbij moet echter worden aangetekend dat de rechterlijke macht nog slechts in een gedeelte van het land functioneert (zie 3.3.5).

3.2 Toezicht

Van systematisch toezicht op de mensenrechtensituatie in Sierra Leone is thans geen sprake.

Overheidsmechanismen

De overheid kent een *National Commission for Democracy and Human Rights* (NCDHR), opgericht in 1996. De commissie kampt echter met gebrek aan fondsen en doet weinig aan toezicht op de naleving van mensenrechten. Wel geeft zij voorlichting op het gebied van mensenrechten, en beheert zij een succesvolle *legal aid clinic*.¹⁰⁵

De in het Akkoord van Lomé voorziene nationale *Human Rights Commission* is nog niet ingesteld.

Het *National Committee for Disarmament, Demobilisation and Reintegration* verzorgt trainingen op het gebied van mensenrechten, in samenwerking met UNAMSIL.

UNAMSIL beschikt over een *Human Rights Section*. Deze sectie is onderdeel van de burgercomponent van de missie en hanteert een drievoudige benadering bij haar activiteiten. Het eerste spoor is het toezicht op de naleving van de mensenrechten door de regering en alle partijen. Het tweede spoor is technische assistentie aan de opbouw van nationale instituties die de naleving van de mensenrechten kunnen bevorderen. In het derde spoor onderneemt en steunt de sectie bewustwordingsprogramma's voor de bevolking op het gebied van mensenrechten en vrede, in nationale talen. De sectie geeft ook onderricht in de mensenrechten aan UNAMSIL-troepen, regeringsmilitairen en leden van de CDF.

De sectie beschikt over 16 internationale en vier nationale stafleden, verspreid over de drie kantoren in Freetown, Kenema en Port Loko (de laatste twee geopend in 2001). Plannen bestaan voor de opening van kantoren in andere gebieden.¹⁰⁶

Niet-gouvernementele organisaties (ngo's)

Een 25-tal lokale mensenrechtenorganisaties heeft zich verenigd in het *National Forum for Human Rights*. De werkzaamheden van deze organisaties zijn beperkt tot het gebied dat onder controle van de overheid staat, veelal zelfs tot Freetown,

¹⁰⁵

Human Rights Watch *World Report 2002, Sierra Leone*

¹⁰⁶

UN Security Council, S/2001/627.

en vaak werken zij onder moeilijke omstandigheden, maar in het algemeen zonder beperkingen van de kant van de overheid.¹⁰⁷

Een groot aantal internationale ngo's is actief in Sierra Leone. Door de aard van hun werkzaamheden (veelal gericht op noodhulp) spelen zij een rol bij het toezicht op de naleving van mensenrechten. Tot deze ngo's behoren de Internationale Confederatie van het Rode Kruis (ICRC), de *Action Contre la Faim*, *Adventist Development and Relief Agency* (ADRA), *Africare*, *CARE*, *Caritas International*, *Children Aid Direct*, *Concern Worldwide*, *COOPI*, *CRS*, *Handicap International*, *International Rescue Committee*, *Medical Emergency Relief International* (MERLIN), *Oxfam*, *Save the Children Fund*, en *World Vision*.

De ICRC voert een programma uit waarbij het de regeringstroepen en UNAMSIL-militairen in sessies van drie uur instrueert over de gedragscode voor militairen.

Internationale mensenrechtenorganisaties rapporteren met regelmaat over de situatie in Sierra Leone. *Human Rights Watch* heeft een vestiging in Freetown.

3.3 Naleving en schendingen

De ontwikkelingen in het vredesproces hebben een aanzienlijke verbetering van de mensenrechtensituatie in het land tot gevolg gehad. Er zijn geen aanwijzingen dat het leger en de politie in de verslagperiode ernstige mensenrechtenschendingen hebben gepleegd.

Het aantal misdaden door (ex-)RUF en (ex-)CDF is eveneens aanzienlijk afgenomen in het afgelopen half jaar. Van de CDF wordt gemeld dat nog altijd (soms gedwongen) wordt gerekruteerd onder minderjarigen. Het RUF lijkt nog 'slaven' te gebruiken bij de diamantwinning. Na september 2001 waren rebellengroepen nauwelijks nog militair actief (zie 2.3).

Daar het overheidsgezag in de relatief onveilige en overgangsgebieden nog niet effectief hersteld is (zie 2.2), kan de overheid in deze gebieden ook nog niet in alle gevallen effectieve bescherming garanderen tegen misdaden door ex-rebellengroepen. Slechts in het hoefvormige gebied van Freetown en omgeving oefent de overheid redelijk effectief gezag uit.

Doordat in de verslagperiode de toegang tot het oosten van het land verbeterde, kwamen meer bewijzen aan het licht van wandaden die tijdens het conflict waren begaan. Verscheidene massagraven werden ontdekt ten noorden van Koidu, en in het district Kailahun werden 'executiehuizen' ontdekt, waar burgers gemarteld en gedood werden. De locaties worden bewaakt voor nader onderzoek.¹⁰⁸ Half juni 2002 had de mensenrechtensectie van UNAMSIL voorbereidende onderzoeken

¹⁰⁷

US DoS, *Country Reports on human rights practices – 2001 – Sierra Leone*, March 2002

¹⁰⁸

UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

uitgevoerd naar het bestaan van massagraven in de districten Kailahun, Port Loko, Koinadugu en Bombali. Ook is de sectie doende de getuigenissen te analyseren van meer dan 150 slachtoffers van amputaties in het kader van de burgeroorlog, van wie meer dan tweederden opzettelijk verminkt werden.¹⁰⁹

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

De grondwet voorziet in vrijheid van meningsuiting en pers, en er bestaat een redelijke mate van persvrijheid in Sierra Leone. Overheidsdiensten vielen in 2001 incidenteel journalisten lastig, maar er werden geen journalisten gearresteerd. De professionaliteit van uitgevers en journalisten laat veelal te wensen over en veel publicaties worden gemanipuleerd door politieke groeperingen. De geschreven pers en de radio berichten vrij en in het algemeen zonder inmenging over veiligheidsaangelegenheden, corruptie en politieke zaken, waarbij zowel de overheid als de ex-rebellengroepen vrijelijk gekritiseerd worden. In Freetown verschijnen meer dan vijftig nieuwsbladen, waarvan de meeste onafhankelijk van de regering zijn en sommige gelieerd aan oppositiegroepen. Radio blijft voor de grotendeels analfabete bevolking het belangrijkste medium. Verscheidene overheids- en particuliere radio- en televisiestations zenden onder meer binnenlands nieuws en commentaren uit.

De staat heeft een monopolie op de toegang tot het internet. Overigens is de toegang tot internet vaak moeizaam vanwege de slechte staat van de telefoonlijnen.¹¹⁰

De overheid beperkt de academische vrijheid niet.¹¹¹

Gedurende de verkiezingscampagne heeft de *Public Information Section* van UNAMSIL de nationale verkiezingscommissie ondersteund bij de opzet van een campagne voor burgerschapsvorming en publieksinformatie. Daarbij richtte UNAMSIL zich op het bieden van gelijke toegang tot de media aan alle kandidaten. UNAMSIL besteedde regelmatig aandacht aan de activiteiten van de verkiezingscommissie in de uitzendingen van radio UNAMSIL. Extra zenders zijn geïnstalleerd en om het bereik van de radio uit te breiden tot het gehele land. Zo is radio UNAMSIL bij de kiezersregistratie gebruikt om kiezers, in lokale talen, te informeren, en heeft UNAMSIL geholpen posters, pamfletten en stickers te maken.¹¹²

¹⁰⁹ UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

¹¹⁰ US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 – Sierra Leone*, March 2002

¹¹¹ US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 – Sierra Leone*, March 2002

¹¹² UNSC, *Twelfth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone*, 13 December 2001, S/2001/1195

3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

De grondwet voorziet in vrijheid van vereniging en vergadering. Slechts incidenteel beperkt de overheid in de praktijk dit recht.

Sinds begin 2001 werden geen bijeenkomsten en demonstraties van het RUF meer verboden.¹¹³

In september 2001 verbood de overheid de *Grassroots Awareness Organisation* (GRAO) een protestmars te houden tegen de beslissing van de regering haar mandaat te verlengen, maar later in de maand kreeg de GRAO toestemming een bijeenkomst te houden.¹¹⁴

Geen belemmeringen werden opgelegd aan de vorming of het functioneren van de oppositiepartijen of aan de zestig geregistreerde ngo's.

De SLPP werd in 1996 in de regering gekozen als de belangrijkste partij in een coalitie, maar na de terugkeer aan de macht van president Kabbah in 1998 bleef alleen de SLPP in de regering. De SLPP heeft zijn aanhang vooral onder de Mende in het zuidoosten. Bij de verkiezingen van 14 mei 2002 was de SLPP de grote winnaar (zie 2.2).

Bijna elke politieke partij in Sierra Leone heeft een etnische basis in een geografisch gebied waar zij grote aanhang heeft. Het *All People's Congress* (APC) regeerde tussen de coups van 1992 en 1997. Het APC en de UNPP zijn grote partijen met aanhang vooral in het noorden; ook een groot aantal kleinere partijen heeft vooral aanhang in het noorden (PDP-Sorbeh, MOP, PLP-PDA, GAP). De YPP is een nieuwe partij (ontstaan in april 2001) die buiten Freetown nauwelijks bekend is. Ook de CUPP is klein en gebaseerd in Freetown.

Het *National Democratic Institute*, een Amerikaanse ngo, en het *Forum for Democratic Initiative*, een Sierra-Leonense ngo, hebben een kenniscentrum in Freetown opgericht om trainings-, publicatie- en voorlichtingsfaciliteiten te bieden aan alle politieke partijen en kandidaten die meedoen aan de algemene verkiezingen. De *International Foundation for Electoral Systems* (IFES) biedt technische ondersteuning aan de nationale verkiezingscommissie. Het *National Democratic Institute* (een Amerikaanse ngo), de *Westminster Foundation for Democracy* (een Britse ngo) en UNDP ondersteunen politieke partijen onder meer via trainingen. De Nigeriaanse overheid heeft een training verzorgd voor vijf partijfunctionarissen van het RUF.¹¹⁵

¹¹³ onder meer: US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 – Sierra Leone*, March 2002

¹¹⁴ US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 – Sierra Leone*, March 2002

¹¹⁵ UNSC, *Twelfth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone*, 13 December 2001, S/2001/1195

De meeste kerken en religieuze organisaties in Sierra Leone zijn verenigd in de *Inter Religious Council of Sierra Leone*. De organisatie speelt een belangrijke rol in het herstel van lokale bestuursvormen.

3.3.3 Vrijheid van godsdienst

De grondwet garandeert de vrijheid van godsdienst. De regering respecteert deze vrijheid in de praktijk en ook de bevolking is op het punt van religie zeer verdraagzaam. Er is geen staatsgodsdienst. Een kleine 50 % van de bevolking beschouwt zichzelf als moslim. Ongeveer 10 % van de bevolking is christen, terwijl de resterende 40 % animistisch is.

Anders dan in 2000, waren er in 2001 geen meldingen dat rebellen kerkelijke medewerkers of priesters ontvoerden.¹¹⁶

3.3.4 Bewegingsvrijheid

De grondwet voorziet in de vrijheid van beweging binnen het land, van reizen naar het buitenland, van emigratie en van repatriëring. De regering respecteert deze rechten in het algemeen. Wel komt het nog incidenteel voor dat reizigers bij wegblokkades geld wordt afgeperst door overheidsdienaren of CDF-leden. Wegblokkades bemand door de CDF komen echter steeds minder voor naarmate UNAMSIL in grotere delen van het land aanwezig is. Ook (ex-)RUF-rebellen wierpen wegblokkades op om reizigers geld en goederen afhandig te maken.¹¹⁷

Tussen maart en oktober 2001 bleef formeel de grens met Liberia gesloten, hoewel waarnemers rond september 2001 nog meenden dat wegen door het *Gola National Forest* in Liberia gebruikt werden voor vervoer van militaire goederen naar het Sierra-Leoonse *Gola North Forest Reserve* en vandaar verder Oost-Sierra Leone in.¹¹⁸ In december 2001 had het Sierra-Leoonse leger eenheden in dit oerwoudgebied ingezet, maar het is onwaarschijnlijk dat het leger de grens onder controle heeft.¹¹⁹ Vluchtelingen en anderen maken gebruik van onofficiële grensovergangen om van het ene naar het andere land te reizen. Ook de grens met Guinee was gesloten als gevolg van de onrust in het grensgebied, sinds september 2000. Op 19 maart 2002 stelde Guinee de grenzen weer open.¹²⁰

¹¹⁶ US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 – Sierra Leone*, March 2002

¹¹⁷ US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 – Sierra Leone*, March 2002

¹¹⁸ EIU *Sierra Leone Country Report* September 2001

¹¹⁹ EIU *Sierra Leone Country Report* December 2001

¹²⁰ AFP, 24 maart 2002

Identiteitskaart

Sinds augustus 2000¹²¹ bestaat in Sierra Leone een nieuw systeem ter verkrijging van een identiteitskaart. Onder het nieuwe systeem moet elke burger van Sierra Leone een nieuwe identiteitskaart aanvragen. Ook zullen alle gedemobiliseerde ex-strijders een identiteitskaart krijgen.¹²² Er zijn vier typen kaarten: respectievelijk voor Sierra-Leonese burgers van negentien jaar en ouder; voor Sierra-Leonese jongeren van zestien tot negentien jaar; voor niet Sierra-Leonese inwoners die de nationaliteit van een ECOWAS-staat hebben¹²³; en voor niet Sierra-Leonese inwoners die niet de nationaliteit van een ECOWAS-staat hebben.

Ter verkrijging van een identiteitskaart dient de aanvrager een ingevuld aanvraagformulier in bij het *National Registration Secretariat* (NRS), dat kantoren heeft in Freetown en Bo (in Bo sinds eind juli 2001). De aanvraagformulieren zijn te koop bij een particulier bedrijf met vestigingen in Freetown en Bo en met enkele mobiele eenheden die lokaties in de hoofdstad bedienen. Een interview door het NRS met de aanvrager vormt onderdeel van de procedure. De aanvraag dient bij voorkeur te worden ondersteund door documenten (geboortebewijs, huwelijksacte, paspoort etc.) die de identiteit van de aanvrager ondersteunen. Bij gebrek daaraan wordt beslist op grond van door de aanvrager verstrekte mondelinge informatie (naam, talenkennis) en uiterlijk.¹²⁴ Het NRS neemt de beslissing of een aanvraag voor identiteitskaart wordt ingewilligd. De identiteitskaart zelf wordt, onder verantwoordelijkheid van de NRS, geproduceerd en afgegeven door het particuliere bedrijf. Dit bedrijf is tevens belast met het opzetten van een centraal gegevensbestand voor vingerafdrukken, persoonsinformatie en foto's ten behoeve van de centrale regering.

Vanwege de kiezersregistratie was er in februari 2002 een grote toeloop op de uitgevende instanties voor het aanvragen van een nieuwe identiteitskaart. Over de geldigheid van het oude model identiteitskaart is door de autoriteiten nog geen definitieve uitspraak gedaan. De oude kaart blijft dan ook voorlopig geldig tot en met de daarin vermelde geldigheidsdatum. Wel adviseren de autoriteiten de houders van een oude identiteitskaart om een nieuwe kaart aan te vragen.

Volgens de grondwet is de Sierra-Leonese nationaliteit voorbehouden aan personen van neger-Afrikaanse afkomst langs de vaderlijke lijn. Eenieder die

¹²¹ In augustus 2000 is de eerste fase gestart van de afgifte van nieuwe identiteitskaarten aan overheidspersoneel. Deze fase is inmiddels afgerond. De tweede fase, die nog niet is afgerond, betreft de afgifte aan de bevolking en is van start gegaan op 10 januari 2001.

¹²² IRIN-WA-Update 1009 (2010704).

¹²³ ECOWAS: *Economic Community of West African States*

¹²⁴ Met name buiten Freetown ontbreekt het aanvragers vaak aan documenten als gevolg van een hoge mate van analfabetisme en non-registratie, terwijl na tien jaar burgeroorlog de vroeger bestaande, weliswaar onvolledige, bevolkingsregistratie vrijwel geheel vernietigd is.

geboren is in Sierra Leone en die een Sierra-Leoonse vader of grootvader heeft, en zelf van neger-afrikaanse afstamming is, heeft de Sierra-Leoonse nationaliteit. Deze grondwettelijke beperking sluit dus vele inwoners die al jaren in Sierra Leone wonen, zoals de Libanese gemeenschap, uit van staatsburgerschap. De afstamming wordt gewoonlijk niet bepaald op grond van documenten, maar op grond van mondelinge informatie van de aanvrager over de geboorteplaats en oorspronkelijke stam of etnische groep van de vader of grootvader van de aanvrager.

Paspoort

Voor internationale reizen is het bezit van een paspoort noodzakelijk. Op 21 mei 2001 is een nieuw Sierra-Leoons paspoort geïntroduceerd.¹²⁵ Paspoorten worden in Sierra Leone alleen centraal afgegeven door het departement van Immigratie in Freetown. Er is één type paspoort voor zowel minderjarigen als volwassenen. Zeelieden kunnen een zeemansboekje aanvragen (*seaman identity book*) maar dienen bij buitenlandse reizen eveneens in het bezit te zijn van een geldig paspoort.¹²⁶ Bij de aanvraag van een paspoort dient een origineel geboortebewijs (of een gelegaliseerde kopie) dan wel een bewijs van naturalisatie in Sierra Leone te worden overgelegd. Het overleggen van een identiteitskaart kan de aanvraag ondersteunen. Ten minste één interview vormt onderdeel van de afgifteprocedure, en de gegevens van de aanvrager worden vergeleken met reeds beschikbare paspoortgegevens van de aanvrager. De leges voor een paspoort bedraagt Le 40.000 (circa USD 20).

Vrouwen van 16 jaar en ouder kunnen zelfstandig een paspoort aanvragen. Minderjarigen jonger dan 16 jaar kunnen niet zelfstandig een paspoort aanvragen. Toestemming van een volwassene (ouder, voogd, of persoon 'in loco parentis') is verplicht.

De geldigheid van een paspoort is vijf jaar na datum van afgifte.

In Freetown zijn op grote schaal vervalste reisdocumenten, visumstickers en visumondersteunende documenten in omloop.

In december 2001 is de regel dat binnen 72 uur voor vertrek een *police clearance* voor reizen naar het buitenland dient te worden verkregen, afgeschaft.¹²⁷

Het vliegveld Lungi, gelegen op 29 kilometer ten noorden van Freetown, wordt zwaar bewaakt door het regeringsleger en UNAMSIL. Het wordt slechts aangedaan door UNAMSIL-vliegtuigen, lokale en regionale maatschappijen

¹²⁵ Het oude paspoort zal niet meer geldig zijn na 4 juni 2001, in de zin dat formeel na die datum niemand Sierra Leone zal kunnen verlaten op een oud paspoort. Wel kunnen mensen Sierra Leone nog inreizen op een oud paspoort.

¹²⁶ zeemansboekjes worden slechts afgegeven aan meerderjarige zeelieden. De leges voor een zeemansboekje bedraagt Le 15.000 (ongeveer USD 7.50)

¹²⁷ US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices - Sierra Leone – 2001*, March 2002

(waaronder *Ghana Airways* en *Weasua Airtransport*) en eenmaal per week door de opnieuw opgerichte nationale maatschappij *Sierra Leone Airlines*, die beschikt over een oude Boeing 727. Geen van de belangrijke internationale maatschappijen heeft haar vluchten hervat.

Reizigers worden op het vliegveld gecontroleerd door douane en immigratiediensten. Uitvoering van de controle is chaotisch mede door de aanwezigheid van niet geautoriseerde personen die hun diensten aanbieden aan reizigers. Hierdoor is de kans aanwezig dat personen ongecontroleerd uit kunnen reizen via het vliegveld Lungi. Wel is onlangs de immigratiecontrole op het vliegveld Lungi verbeterd, en is men begonnen met de grootschalige verbouwing van de infrastructuur. De effecten hiervan moeten nog worden afgewacht.

De haven van Freetown is in slechte staat en wordt daardoor voornamelijk aangedaan door kleine kustvaartuigen en visserij-schepen, en niet door schepen van grote internationale rederijen. De uitvoering van de controle door douane en immigratiedienst is niet sluitend, waardoor, bij het ontbreken van internationale scheepvaartlijnen, ongecontroleerde uitreis naar landen in de regio mogelijk is.

Andere nationaliteiten

De regering werkt samen met UNHCR en andere organisaties op het gebied van repatriëring en verleent nog steeds asiel aan 7.000 Liberianen die al gedurende de eerste helft van de jaren negentig hun land ontvlucht waren. Inmiddels zijn vanaf eind 2001 opnieuw 26.000 Liberiaanse vluchtelingen gearriveerd. Er waren gedurende de verslagperiode geen meldingen van gedwongen repatriëring van personen naar landen waar zij vervolging hadden te vrezen.¹²⁸

3.3.5 Rechtsgang

Door de vele jaren van burgeroorlog en de wijze van optreden van het RUF is het rechtssysteem in Sierra Leone tot de grond toe afgebroken. Er bestaat een groot tekort aan gekwalificeerd personeel, van rechters tot gevangenisbewakers. Evenmin beschikt men over afdoende gebouwen en faciliteiten.

UNAMSIL werkt samen met het ministerie van Justitie en het openbaar ministerie om de lokale gerechtshoven in de noordelijke provincie in functie te herstellen.¹²⁹

In de eerste helft van 2002 benoemde de overheid voorzitters voor alle lokale gerechtshoven, die kleinere burgerlijke en criminele rechtszaken kunnen behandelen. Slechts vijf van de veertien hoven van magistraten in het land functioneren thans, en dan met zeer beperkte capaciteit in termen van opgeleid personeel en logistiek.¹³⁰

¹²⁸ US DoS: *Country Reports on Human Rights Practices - Sierra Leone - 2001*, March 2002

¹²⁹ UN Security Council, S/2001/627.

¹³⁰ UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

De grondwet voorziet in een onafhankelijke rechterlijke macht, en de regering respecteert dit principe in de praktijk. De rechterlijke macht functioneerde in de afgelopen periode slechts in een gedeelte van het land, maar waar rechtbanken functioneerden, gaven zij inderdaad blijk van aanzienlijke onafhankelijkheid. Traditionele rechtsspraak vult het centrale rechtssysteem op grote schaal aan in gevallen van familierecht, erfrecht, en landrecht, met name in de plattelandsgebieden.

Hoewel vaak langdurige vertraging optreedt in de procedures tussen arrestatie en rechterlijke uitspraak, verlopen processen gewoonlijk vrij en eerlijk. Slechts in enkele gevallen waren aanwijzingen voor corruptie.

In paragraaf 2.2. is uiteengezet dat, met het oog op de rechtsgang aangaande ernstige schendingen van mensenrechten in de periode van burgeroorlog, twee mechanismen in ontwikkeling zijn, naast het reguliere rechtssysteem: het speciale strafhof, en de waarheids- en verzoeningscommissie. Geen van beide mechanismen was in de verslagperiode al operationeel, maar verwacht wordt dat zij in de tweede helft van 2002 met hun werkzaamheden zullen beginnen.

Ook ontstond meer duidelijkheid over hun mandaat, en over de toepassing van de amnestieregeling uit het Akkoord van Lomé van juli 1999.

Met de ondertekening op 16 januari 2002 van de overeenkomst tussen de VN en de regering van Sierra Leone inzake het speciale strafhof voor Sierra Leone, werd vastgelegd dat het speciale strafhof zal overgaan tot berechting van 'degenen die de grootste verantwoordelijkheid dragen' voor ernstige schendingen van het internationale humanitaire recht en het Sierra-Leoonse recht begaan op het grondgebied van Sierra Leone sinds 30 november 1996. Op deze categorie is dus de amnestie die was afgekondigd in het Akkoord van Lomé, voor aanhangers van alle partijen, voor misdaden begaan tussen 1991 en juli 1999, niet langer van toepassing. De doelgroep van het speciale strafhof omvat voornamelijk politieke en militaire leiders, maar sluit degenen niet uit die, in enige positie van autoriteit, opvallen door de ernst, de schaal of de aard van de gepleegde misdaad. De doelgroep omvat in principe personen van alle politieke gezindten. Ook vallen binnen het mandaat twee categorieën van personen die nooit eerder onder internationaal recht vervolgd zijn, namelijk internationale vredeshandhavers en minderjarigen. Internationale vredeshandhavers kunnen alleen berecht worden door het speciale strafhof, als de staat waarvan zij de nationaliteit hebben, hen niet wil of kan berechten. Minderjarigen kunnen alleen berecht worden indien alle andere methoden van berechting, inclusief de waarheids- en verzoeningscommissie, onmogelijk zijn gebleken.¹³¹

Nog niet duidelijk is in hoeverre de amnestie van het Akkoord van Lomé van juli 1999 nog van toepassing is op andere categorieën daders van

¹³¹

UNSC, *Report of the Planning Mission on the Establishment of the Special Court for Sierra Leone*, 8 March 2002, S/2002/246

mensenrechtenschendingen in het kader van de burgeroorlog dan degenen die onder het mandaat van het speciale strafhof vallen. Het is mogelijk dat ook de andere categorieën zich zullen moeten verantwoorden, hetzij voor de waarheids- en verzoeningscommissie, hetzij voor de reguliere Sierra-Leonense rechtbanken.

Wel werden enkele principes vastgelegd voor de relaties tussen het speciale strafhof en de waarheids- en verzoeningscommissie, namelijk complementariteit, onafhankelijkheid van beide instituties, en het stellen van prioriteiten voor elk van beide instituties. Ook voor gevallen van mogelijke conflicten over de wederzijdse competenties werden gedragsregels vastgelegd. Zo is afgesproken dat, wanneer de waarheids- en verzoeningscommissie bewijsmateriaal in handen krijgt dat nodig en essentieel is in de rechtszaak tegen iemand die ervan beschuldigd wordt te behoren tot ‘degenen die de grootste verantwoordelijkheid dragen’, het speciale strafhof voorrang heeft.¹³²

In verband met de opheffing van de noodtoestand per 1 maart 2002 (waardoor de wettelijke basis wegviel voor de detentie zonder aanklacht van Foday Sankoh en anderen), en met het feit dat het speciale strafhof nog niet functioneert, werden Foday Sankoh, 49 andere RUF-leden en ruim 30 West Side Boys voor de Sierra-Leonense gerechtshoven geleid. Sankoh verscheen vanaf 4 maart 2002 zes maal voor de (lagere) rechtbank en werd beschuldigd van onder meer een aandeel in de dood van 21 burgers op 8 mei 2000, toen Sankoh's volgelingen het vuur openden op een demonstratie bij zijn huis. Het proces werd echter steeds verdaagd zonder opgaaf van redenen. Op 16 april 2002 werd het proces, tegen de verwachting in, niet hervat. Opnieuw werd geen reden opgegeven voor het verdere uitstel, evenmin als een indicatie over de datum waarop het proces wel hervat zou worden.¹³³ De Officier van Justitie maakte overigens duidelijk dat deze rechtszaken op geen enkele wijze berechting van betrokkenen door het speciale strafhof in de weg zouden staan. Nadat Sankoh's zaak was overgedragen aan het Hooggerechtshof verscheen hij (met de 49 andere beklaagden) op 29 mei 2002 en 10 juli 2002 voor dit hof, waarna zijn zaak opnieuw verdaagd werd.¹³⁴

3.3.6 Arrestaties en detenties

In 2001 bleven regeringsdiensten incidenteel personen willekeurig arresteren en vastzetten. Hoewel de grondwet en de lagere wetgeving voorzien in snelle berechting, leidde het gebrek aan personeel en faciliteiten binnen de rechterlijke macht in de praktijk veelal tot grote vertragingen in het juridisch proces. Vele

¹³² UNSC, *Report of the Planning Mission on the Establishment of the Special Court for Sierra Leone*, 8 March 2002, S/2002/246

¹³³ AFP, 25 maart 2002; AFP, 8 april 2002, 16 april 2002

¹³⁴ IRIN-WA, 6 juni 2002

verdachten van commune delicten werden maanden vastgehouden voordat hun dossiers werden onderzocht of formele beschuldigingen ingediend.¹³⁵

Met name de CDF, die geen bevoegdheden hebben voor arrestatie en detentie, werden gekritiseerd vanwege het arresteren en vasthouden van gevangenen. Het RUF stelde dat de regering de CDF inzette om verscheidene gevangenen buiten Freetown te bemannen waar RUF-leden vastgehouden werden. In de steden Bo en Kenema klaagde de politie dat de CDF hun gezag ondermijnden; zo arresteerden CDF-leden op 10 september 2001 in Kabala illegaal personen op verdenking van betrokkenheid bij criminele activiteit.¹³⁶

Tussen januari en november 2001 liet de regering 137 gevangenen vrij, waaronder 13 kinderen, die sinds mei 2000 gevangen gehouden waren zonder aanklacht onder de voorzieningen van de noodtoestand. Op 7 november 2001, voorafgaand aan politiek overleg tussen regering, RUF en UNAMSIL in het gemeenschappelijk comité voor DDR, liet de regering als vertrouwenwekkende maatregel nog eens vijftien RUF-gevangenen vrij, waaronder twee voormalige ministers. Desondanks bleven ongeveer tweehonderd gevangenen vastzitten in Freetown. Ongeveer de helft van de gevangenen behoort tot het RUF.¹³⁷ Wel werden van deze groep Foday Sankoh en ruim zeventig anderen na de opheffing van de noodtoestand per 1 maart 2002 officieel in staat van beschuldiging gesteld. Afgezien van deze mogelijk politieke gevangenen zijn er voor zover bekend geen politieke gevangenen.¹³⁸

Omstandigheden in gevangenissen

Omstandigheden in gevangenissen en politiecellen zijn in het algemeen hard, en soms levensbedreigend. In 2001 waren er talrijke sterfgevallen in gevangenissen en detentiecentra.¹³⁹ Wel trad in de verslagperiode een verbetering op.¹⁴⁰ In Freetown is nog maar één functionerende gevangenis, de centrale gevangenis (of *Pademba Road* gevangenis); de gevangenisbewakers zijn voor het laatst in 1979 opgeleid. De gevangenis is ontworpen voor 325 gevangenen, maar er zijn gewoonlijk honderden gevangenen meer gehuisvest. Voeding en medische zorg schieten tekort. Mannen en vrouwen zitten in gescheiden afdelingen, maar volwassenen en jongeren zitten bij elkaar. Ook veroordeelden en mensen die nog op hun proces wachten zitten bij elkaar.

¹³⁵ US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 - Sierra Leone*, March 2002

¹³⁶ US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 - Sierra Leone*, March 2002

¹³⁷ EIU *Sierra Leone Country Report* December 2001

¹³⁸ US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 - Sierra Leone*, March 2002

¹³⁹ US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 - Sierra Leone*, March 2002

¹⁴⁰ UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

Sinds september 2000 is aan UNAMSIL toestemming verleend de centrale gevangenis van Freetown te bezoeken, op voorwaarde dat alle gesprekken met gevangenen plaatsvinden in het bijzijn van bewakers. Na een korte onderbreking tussen 14 maart 2001 en 7 juni 2001 vinden deze bezoeken weer plaats. Ook de ICRC brengt regelmatig bezoeken aan verschillende gevangenissen en detentiecentra. Geen organisatie kreeg echter toegang tot Foday Sankoh.

Mensenrechten-medewerkers van UNAMSIL ontdekten in oktober 2001 een aantal personen dat illegaal werd vastgehouden door het RUF in Makeni, op beschuldiging van criminele overtredingen. Zij bewerkten de vrijlating van deze personen. Andere beschuldigingen van illegale detentie van personen door de CDF in Kabala, Koinadugu district, waren eind 2001 in onderzoek.¹⁴¹

3.3.7 Mishandeling en foltering

De grondwet verbiedt mishandeling en foltering.

Sinds begin 2001 zijn er geen meldingen dat regeringstroepen of UNAMSIL burgers incidenteel martelden, sloegen of anderszins misbruikten als zij hen ervan verdachten tot de rebellen te behoren. Sinds begin 2001 zijn er geen meldingen meer dat politie en UNAMSIL journalisten lastigvielen.¹⁴² Het gedrag van het (nieuwe) regeringsleger bleef verbeteren in de verslagperiode, als gevolg van training en reorganisatie

Wel waren er nog steeds geloofwaardige berichten dat de CDF incidenteel burgers mishandelden. Er zijn sinds begin 2001 geen meldingen meer van verkrachtingen door de CDF.¹⁴³

Het aantal mishandelingen van burgers door RUF-rebellen is sinds begin 2001 aanzienlijk afgenomen. Sinds begin 2001 zijn er nauwelijks meldingen van opzettelijke verminkingen door het RUF. Ook leek het RUF eind 2001 een einde gemaakt te hebben aan de gewoonte de letters RUF in de huid van ontvoerde burgers te kerven.¹⁴⁴

In de verslagperiode bevestigde UNAMSIL dat het RUF op 20 augustus 2001 aanvallen had uitgevoerd op een dorp in Koinadugu district.¹⁴⁵

¹⁴¹ UNSC, *Twelfth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone*, 13 December 2001, S/2001/1195

¹⁴² onder meer: US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 - Sierra Leone*, March 2002

¹⁴³ onder meer: US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 - Sierra Leone*, March 2002

¹⁴⁴ onder meer: US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 - Sierra Leone*, March 2002

¹⁴⁵ UNSC, *Twelfth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone*, 13 December 2001, S/2001/1195

3.3.8 Verdwijningen

Het RUF blijft naar verluidt kinderen, vrouwen en mannen gedwongen te werk stellen bij de diamantwinning, zij het in afnemende mate. Wel werden velen vrijgelaten sinds 2001. De VN schat dat rebellen in de periode 1991-1999 zo'n 20.000 personen in het gehele land ontvoerden, waarvan inmiddels meer dan 10.000 zijn vrijgelaten, waarvan weer ruim 3.800 kinderen. Vele anderen zijn ontsnapt, maar de VN vermoedt dat sommigen nog steeds vastgehouden worden. Volgens UNICEF was, per oktober 2001, van 1.500 kinderen de verblijfplaats nog onbekend. Mensenrechtengroepen en de VN hebben hun zorg erover uitgesproken dat, terwijl meisjes ongeveer 50 % uitmaken van de ontvoerde kinderen, zij slechts 6 % uitmaken van de bevrijde kinderen. Men vreest dat meisjes worden vastgehouden als onder meer (seks)slaven.

3.3.9 Buitengerechtelijke executies en moorden

Over het jaar 2001, en tot juni 2002, zijn geen meldingen bekend van buitengerechtelijke executies door het regeringsleger. Evenmin zijn sinds de tweede helft van 2001 meldingen bekend van buitengerechtelijke executies door CDF-troepen, bijvoorbeeld van vermeende rebellen of sympathisanten van rebellen. Wel kwamen, bij gevechten tussen CDF en RUF eind december 2001 in het district Kono, vijf personen om en vielen 38 ernstig gewonden toen partijen elkaar met stenen bekogelden (zie 2.4). Er zijn sinds de tweede helft van 2001 geen meldingen dat RUF-rebellen burgers doodden in door de rebellen gecontroleerde gebieden.¹⁴⁶

UNAMSIL bevestigde het bestaan van massagraven in de *chiefdoms* Masimera en Maforki, in het district Port Loko, in respectievelijk oktober en november 2001. UNAMSIL heeft de regering voorstellen gedaan voor de bewaking van de locaties hangende verder onderzoek door de competente autoriteiten.¹⁴⁷ Lokale bewoners menen dat de slachtoffers burgers waren die in 1999 werden gedood door ex-AFRC/RUF-leden.¹⁴⁸

¹⁴⁶ onder meer: US DoS, Country Reports on Human Rights Practices – 2001 - Sierra Leone, March 2002

¹⁴⁷ UNSC, Twelfth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone, 13 December 2001, S/2001/1195

¹⁴⁸ US DoS, Country Reports on Human Rights Practices – 2001 - Sierra Leone, March 2002

3.3.10 Doodstraf

De Sierra-Leoonse wetgeving kent de doodstraf voor enkele zware ‘gewone’ misdaden¹⁴⁹ en voor miterij en landverraad. De doodstraf kan niet worden opgelegd aan daders die ten tijde van het misdrijf jonger dan achttien jaar waren. In de praktijk wordt de doodstraf slechts opgelegd in het geval van landverraad, en niet feitelijk ten uitvoer gebracht. Er zijn uit de afgelopen jaren geen gevallen bekend waarin de doodstraf op burgers werd voltrokken.

Ook het Sierra-Leoonse militaire recht kent de doodstraf voor landverraad. Sinds de executie eind 1998 van 24 ter dood veroordeelde militairen (zie 2.1.2) hebben voorzover bekend geen executies meer plaatsgevonden. In het militaire recht bestaat overigens sinds juli 2000 weer de mogelijkheid van beroep.¹⁵⁰ Alle eind 1998 ter dood veroordeelde burgers zijn in 1999 vrijgelaten, onder de amnestie die werd afgekondigd in het kader van het Lomé-akkoord.

In het ontwerpstatuut van het speciale gerechtshof is de doodstraf niet voorzien onder de op te leggen straffen.¹⁵¹

3.4 Positie van specifieke groepen

3.4.1 Ex-rebellen

In de verslagperiode waren er geen berichten dat ex-rebellen van het RUF of de AFRC/ex-SLA bij het inleveren van hun wapens zijn lastiggevallen door CDF of regeringstroepen.

Wel blijft het mogelijk dat ex-rebellen (van alle groeperingen) en degenen die met hen verbonden waren, bij terugkeer in hun eigen gemeenschappen gediscrimineerd of buitengesloten worden. Hiertoe kunnen ook mannen, vrouwen en kinderen behoren die door de rebellen ontvoerd werden.¹⁵²

De regering, UNICEF en ngo's hebben reïntegratieprogramma's opgezet waarbij de bevolking wordt ondersteund en voorbereid op de terugkeer van ontwapende en ontheemd geraakte ex-rebellen of ontvoerde mannen, vrouwen en kinderen. Na deze ondersteuning en voorbereiding is over het algemeen sprake van grote bereidheid van de familie of gemeenschappen om deze mensen terug te nemen.

Vele ex-rebellen of ontvoerders voelen zich gestigmatiseerd, doordat RUF, AFRC en (het oude) SLA gedurende de burgeroorlog vele kinderen en vrouwen brandmerkten door respectievelijk de letters 'RUF', 'AFRC' of 'SLA' in de huid

¹⁴⁹ namelijk voor roof met geweld en moord.

¹⁵⁰ U.K. Home Office, *Sierra Leone Assessment*, April 2000.

¹⁵¹ *Statute of the Special Court for Sierra Leone*, bijlage bij: UN Security Council, S/2000/915.

¹⁵² Amnesty International, brief aan de Staatssecretaris van Justitie, 7 december 2001

te kerven. Dit werd gedaan om de slachtoffers angst aan te jagen en om te voorkomen dat zij overliepen naar een andere partij of wegliepen naar huis. Soms werden de merktekens niet alleen op buik, benen of armen aangebracht maar ook op het voorhoofd. Deze merktekens hinderen de slachtoffers om waar ook in Sierra Leone een nieuw leven te beginnen. Tegen het eind van 2001 is het RUF, als laatste, blijkbaar met deze praktijk opgehouden.¹⁵³ Het *International Medical Corps* (IMC, een Amerikaanse NGO), gesteund door UNICEF, verricht in Lungi (bij Freetown) plastische chirurgie voor het verwijderen van de merktekens.

Met de ondertekening op 16 januari 2002 van de overeenkomst tussen de VN en de regering van Sierra Leone inzake het speciale strafhof voor Sierra Leone, werd vastgelegd dat de amnestie die was afgekondigd in het Akkoord van Lomé voor aanhangers van alle partijen, van toepassing op misdaden begaan sinds 1991 en tot aan de datum van het akkoord (7 juli 1999), niet langer van toepassing is op 'degenen die de grootste verantwoordelijkheid dragen' voor ernstige schendingen van het internationale humanitaire recht en het Sierra-Leoonse recht begaan op het grondgebied van Sierra Leone sinds 30 november 1996. Deze zullen immers berecht worden door het speciale strafhof. Tot deze categorie kunnen (ex-)leiders van het RUF, AFRC, ex-SLA en West Side Boys behoren, evenals (ex-)leiders van de CDF.

Niet duidelijk is nog in hoeverre de amnestie van het Akkoord van Lomé van juli 1999 nog van toepassing is op andere categorieën ex-rebellen, zoals (ex-)leiders en (ex-)leden van het RUF, AFRC, ex-SLA, West Side Boys en CDF, die van misdaden in het kader van de burgeroorlog verdacht worden. Het is mogelijk dat ook deze andere categorieën zich zullen moeten verantwoorden, hetzij voor de waarheids- en verzoeningscommissie, hetzij voor de reguliere Sierra-Leoonse rechtbanken.

Ongeveer tweehonderd gevangenen zitten nog vast in Freetown, veelal in verband met de RUF-acties van mei 2000. Een groot aantal van hen is nog niet in staat van beschuldiging gesteld. Ongeveer de helft van de gevangenen behoort tot het RUF.¹⁵⁴ Wel werden van deze groep Foday Sankoh en ruim zeventig anderen (41 RUF rebellen en 30 leden van de West Side Boys) na de opheffing van de noodtoestand per 1 maart 2002 officieel in staat van beschuldiging gesteld. Sankoh is beschuldigd van verschillende misdrijven waaronder moord.

Alle gedemobiliseerde strijders hebben de 300.000 leone (ongeveer Euro 150; equivalent aan het gemiddelde jaarlijkse inkomen van de bevolking) demobilisatiegeld ontvangen, met uitzondering van de ex-strijders in Kenema en Kailahun wier registratie in de ontvangstcentra nog wordt voortgezet. Het

¹⁵³

US DoS, *Country Reports on human rights practices – 2001 – Sierra Leone*, March 2002

¹⁵⁴

EIU *Sierra Leone Country Report* December 2001

reïntegratieprogramma is echter nog verre van afgerond. Sinds augustus 2001 verblijven de ex-strijders die hun wapens hebben ingeleverd, nog slechts twee weken in de ontwapeningskampen, waarna zij kunnen terugkeren naar hun woonplaats.¹⁵⁵ In totaal hebben bijna 6.500 ex-strijders het reïntegratieproces inmiddels voltooid en nemen ruim 20.000 ex-strijders deel aan verschillende korte-termijn-reïntegratieprojecten.¹⁵⁶ Ruim 1.700 zijn geselecteerd voor het nieuwe Sierra-Leonense leger.¹⁵⁷

3.4.2 Vrouwen

De algemene positie van vrouwen

De grondwet verbiedt discriminatie van vrouwen en voorziet in gelijke rechten voor vrouwen. Ook heeft Sierra Leone in 1988 het Verdrag inzake de eliminatie van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW) geratificeerd.

Desondanks worden vrouwen in Sierra Leone in de praktijk geconfronteerd met structurele wettelijke en sociale discriminatie.

Hun rechten en status onder het traditionele recht verschillen naar gelang de etnische groep waartoe zij behoren. Zo geven de Temne en Limba vrouwen meer rechten op het gebied van het erfrecht dan de Mende die de voorkeur geven aan mannelijke erfgenamen. Bij de Temne kan een vrouw geen *paramount chief* zijn, bij de Mende komen er een paar voor.

Vrouwen hebben geen gelijke toegang als mannen tot scholing, werk, gezondheidszorg of sociale vrijheden.¹⁵⁸

Het percentage vrouwen in de overheid en de politiek komt niet overeen met hun aandeel in de bevolking. Slechts twee van de achttien ministersfuncties worden vervuld door vrouwen en van de tachtig parlementsleden zijn slechts negen vrouw.¹⁵⁹ Toch zijn zij vertegenwoordigd, ook op hoge posities binnen de centrale overheid, de rechterlijke macht, de politie, de anti-corruptiecommissie en de centrale bank. Historisch gezien hebben vrouwen een actievere en dominerende rol in de privé-sector, en ook tegenwoordig vindt men in toenemende mate vrouwelijke ondernemers. Vrouwen zijn erg actief in maatschappelijke organisaties en oefenen langs die weg een belangrijke invloed uit op de besluitvorming van de regering.

¹⁵⁵ Physicians for Human Rights (PHR), *War-related sexual violence in Sierra Leone*, Boston/Washington DC, 2001

¹⁵⁶ UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

¹⁵⁷ UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

¹⁵⁸ US DoS, *Country Reports on human rights practices – 2001 – Sierra Leone*, March 2002

¹⁵⁹ US DoS, *Country Reports on human rights practices – 2001 – Sierra Leone*, March 2002

Prostitutie is een algemeen verschijnsel. Veel vrouwen in achterstandsposities - veelal ontheemden - zoeken hun toevlucht tot prostitutie om voor zichzelf en hun kinderen een inkomen te verzekeren.¹⁶⁰

In Sierra Leone mogen vrouwen dienst nemen als militair of bij de politie.

Vrouwen kunnen zelfstandig, dat wil zeggen zonder toestemming of toezicht van een mannelijk familielid of echtgenoot, een identiteitskaart aanvragen. De overheid moedigt, via radio en televisie, ook vrouwen aan een identiteitskaart aan te vragen.

Vrouwen van boven de zestien jaar kunnen ook zelfstandig een paspoort aanvragen. Zij hebben geen toestemming of toezicht nodig van familie of echtgenoot.

Geweld tegen vrouwen

In het kader van de burgeroorlog kwam seksueel geweld op grote schaal voor¹⁶¹. Maar ook los van de oorlog is geweld tegen vrouwen en kinderen wijdverbreid, bijvoorbeeld in het gezin, hetgeen in het algemeen niet erkend wordt als maatschappelijk probleem.

Een grootschalig representatief onderzoek onder ontheemden in Sierra Leone, uitgevoerd in 2000 en begin 2001 door een internationale ngo ondersteund door UNAMSIL, wees uit dat circa 10 % van de vrouwelijke ontheemden in de afgelopen jaren slachtoffer is geweest van al dan niet herhaald seksueel geweld in verband met de burgeroorlog. Extrapolatie leidt tot een schatting van in totaal 50.000 tot 64.000 vrouwelijke slachtoffers van seksueel geweld dat verband houdt met de oorlog onder alle ontheemden in Sierra Leone.

Als daders werden in de meeste gevallen (ten minste 40 %) RUF-leden aangewezen, en in veel mindere mate AFRC, West Side Boys, (ex-)-SLA en CDF (elk 0,5 - 2 %); in de overige gevallen waren de daders onbekend. Het grootste deel van het seksueel misbruik vond plaats tussen 1997 en 1999. Meer dan de helft van de incidenten vond plaats in de eigen woonplaats, en bijna een kwart tijdens de vlucht. Meer dan de helft van de incidenten duurde hoogstens een week. In 90 % van de gevallen betrof het verkrachting, en in eenderde van de gevallen groepsverkrachting.

Het rapport classificeert de gedocumenteerde daden van seksueel geweld tegen burgers als misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden zoals gedefinieerd in internationale wettelijke normen. Seksueel geweld, inclusief verkrachting en seksuele slavernij, zijn expliciet opgenomen in het statuut van het

¹⁶⁰ US DoS, *Country Reports on human rights practices - 2001 - Sierra Leone*, March 2002

¹⁶¹ zie ook: UN-ECOSOC, CHR, *Violence against women, Report of the Special Rapporteur on violence against women, Mission to Sierra Leone (21-29 August 2001)*, E/CN.4/2002/83/Add.2, 11 February 2002

speciale straffhof voor Sierra Leone. De frequentie van het seksuele geweld en van andere misdaden maakt het meer dan waarschijnlijk dat RUF-commandanten op de hoogte zijn geweest van de misdaden gepleegd onder hun bevel. Ook de waarheids- en verzoeningscommissie zal speciale aandacht besteden aan het onderwerp seksueel misbruik.¹⁶²

Overigens wees hetzelfde onderzoek uit dat de schaal van seksueel geweld dat geen verband houdt met de burgeroorlog in dezelfde orde van grootte ligt. 9 % van de ondervraagde vrouwelijke ontheemden meldde ten minste eenmaal in haar leven seksueel misbruikt te zijn door een familielid, vriend of onbekende. Dit impliceert dat in totaal rond de 100.000 vrouwelijke ontheemden in Sierra Leone te maken hebben gehad met seksueel geweld, al dan niet verband houdend met de oorlog. In een ander onderzoek meldde tweederde van de (in een stedelijke omgeving wonende) vrouwen, dat zij door hun partner geslagen werden. Het is onwaarschijnlijk dat de politie tussenbeide komt in huiselijke twisten behalve in gevallen die ernstige verwondingen of de dood tot gevolg hebben. Verkrachting is een misdaad onder de Sierra-Leoonse wet, strafbaar met gevangenisstraffen tot veertien jaar, maar politie en rechterlijke macht reageren nauwelijks op meldingen van verkrachting. De eerste succesvolle gerechtelijke vervolging wegens verkrachting vond pas in 1999 plaats.¹⁶³

Toch lijkt op dit gebied sinds kort een verandering in gang gezet te zijn binnen de overheid. De politie heeft over het gehele land een speciale dienst ('*branch*') ingesteld, genaamd *Family Support Unit* (FSU), waar aangifte van seksueel misbruik kan worden gedaan met als doel vervolging van rechtswege van de dader. Overigens kunnen ook klachten van meisjes, jongens en mannen in behandeling worden genomen. Daarnaast is binnen de politie een tweede project opgezet, *Women's Helpline*, met als doel klachten van vrouwen over seksueel en ander geweldsmisbruik in behandeling te nemen, door het aanbieden van gesprekken, medische behandeling, juridisch advies en tijdelijk onderdak. Vooralnog bestaan geen van rijkswege of anderszins gesubsidieerde opvanghuizen voor vrouwen. Het project is in eerste instantie geïntroduceerd in de *Western Area* (Freetown), in samenwerking tussen overheidsdepartementen en ngo's. In januari en februari 2002 zijn additionele *helpline* centra tot stand gekomen in de steden Kabala, Bo en Kenema.

Een vrouw kan bij beide diensten aangifte doen van seksueel geweld door echtgenoot of derden, inclusief overheidsfunctionarissen.

Vrouwen die aangifte doen worden niet uitgebannen, maar in de meeste gevallen opgevangen door familie, die immers in de burgeroorlog zelf veelal ook heeft geleden onder geweld. Desondanks worden veel van dit soort zaken in de familiekring opgelost, en neemt het taboe rond seksueel geweld door de echtgenoot slechts geleidelijk af.

¹⁶²

Physicians for Human Rights/UNAMSIL, [War-related sexual violence in Sierra Leone](#), 2002

¹⁶³

Physicians for Human Rights/UNAMSIL, [War-related sexual violence in Sierra Leone](#), 2002

Het VN-Ontwikkelingsfonds voor Vrouwen (UNIFEM) financiert een studie naar de gevolgen van de conflicten in de Mano River landen op vrouwen, en naar de rol van vrouwen in het proces van vredesopbouw. De vroegere speciale vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de VN in Bosnië-Herzegowina, Elisabeth Rehn, en een lid van het Panel van Eminente Personen van de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid (OAE) dat de genocide in Rwanda onderzocht, Ellen Johnson Sirleaf (tevens Liberiaans oppositie-politicus), voeren dit onderzoek vanaf 19 januari 2002 uit. De resultaten worden half 2002 verwacht.¹⁶⁴

Genitale verminking

Genitale verminking van vrouwen komt in Sierra Leone veelvuldig voor, meestal in de vorm van excisie¹⁶⁵, en wordt door alle lagen van de bevolking, zij het in verschillende mate, toegepast. Schatting van het aantal meisjes die besnijdenis ondergaan variëren, met als hoogste tussen de 80 en 90%. Volgens de UNICEF-vertegenwoordiger in Freetown is het percentage de laatste jaren gedaald naar 55%.¹⁶⁶ Vrouwenbesnijdenis wordt al toegepast vanaf de leeftijd van vijf jaar. Vrouwenbesnijdenis is niet verboden bij wet, en de lokale overheden besteden vooralsnog weinig aandacht aan dit probleem. Ngo's proberen de bevolking voor te lichten maar geheime genootschappen dwarsbomen deze campagnes.¹⁶⁷ Een mogelijkheid om zich te onttrekken aan besnijdenis door elders in het land een toevlucht te zoeken is niet of nauwelijks aanwezig. Behalve van huis weglopen, hetgeen in de stad wellicht een alternatief kan zijn maar op het platteland niet, is er geen mogelijkheid voor meisjes om aan genitale verminking te ontsnappen.

3.4.3 Etnische groepen en minderheden

De bevolking van Sierra Leone is etnisch divers en bestaat uit veertien etnische groepen. Deze groepen spreken eigen moedertalen, maar alle groepen gebruiken het Krio als tweede taal. Op het platteland wonen de groepen gescheiden, maar in de steden is van etnische scheiding weinig merkbaar. Gemengde huwelijken tussen verschillende stammen of godsdiensten vormen geen probleem. Kinderen uit gemengde huwelijken ondervinden normaliter geen problemen in de samenleving.¹⁶⁸

¹⁶⁴ IRIN-WA 19-25 januari 2002

¹⁶⁵ US DoS, *Country Reports on human rights practices – 2002 – Sierra Leone*, March 2002

¹⁶⁶ De daling is waarschijnlijk het gevolg van de aantasting van de traditionele sociale structuren als gevolg van de burgeroorlog, waardoor de invloed van familie, medicijnman en dorpsoudsten aanzienlijk is verminderd.

¹⁶⁷ US DoS, *Country Reports on human rights practices – 2002 – Sierra Leone*, March 2002

¹⁶⁸ UNFPA en UNICEF.

Op de achtergrond van de conflicten in Sierra Leone speelt de politieke wedijver tussen de Krio, de Mende en de Temne, die al van vóór het Britse koloniale bestuur dateert. Het gaat hierbij echter meer om een politiek-economische dan om een etnische wedijver, en wel met name om verzet van het binnenland (waar de Mende en Temne in de meerderheid zijn) tegen de overheersing door het Krio 'establishment'. Al sinds de laatste dagen van de koloniale tijd kwamen tegenkrachten op tegen de Krio, eerst vanuit de traditionele *chiefs* en hun *chiefdoms*, vervolgens vanuit de mijnvakbonden en ten slotte, toen de economische teruggang vanaf 1980 de tegenstellingen aanscherpte, vanuit verschillende gewapende rebellen groepen.

De verschillende gewapende groepen (of het nu het RUF, de AFRC, de Occra Hills Boys of de Kamajors betreft) kwamen alle uit dezelfde onvrede met het 'establishment' voort, en de onderlinge overeenkomsten waren groter dan de verschillen. Veelal was het toeval bij welke groep jongeren zich aansloten. Rekrutering in de gewapende groepen was veelal gebaseerd op het meester-leerling principe: jonge mannen sloten zich aan bij gevreesde en bewonderde krijgsheren. Deze achtergrond verklaart ook enigszins de dubbele houding van de bevolking ten opzichte van de rebellen en hun strijd: vrees en minachting gaan hand in hand met steun en bewondering.¹⁶⁹

Zo is de meerderheid van de CDF-groepen loyaal aan krijgsheren uit het oosten en zuiden van het land, hoewel tot op heden een aantal CDF-groepen in het noordelijke Temne-gebied functioneert, met name rond Yele.¹⁷⁰

Etnische loyaliteit blijft een belangrijke factor in het bestuur, het leger en het zakenleven. Klachten over etnische discriminatie bij aanstellingen, opdrachten en bevorderingen komen veel voor.

3.4.4 Dienstplichtigen/militairen

Sierra Leone kent geen algemene dienstplicht. Het nieuwe regeringsleger is nog in opbouw en bestaat uit (vrijwillig toegetreden) beroepssoldaten (zie ook 2.3). Het heet per 1 april 2002 de *Republic of Sierra Leone Armed Forces* (RSLAF).

Regering, UNAMSIL, CDF en RUF nemen deel in de selectie van gedemobiliseerde strijders die in dienst willen treden. Rekruten worden gescreend op hun verleden met de bedoeling oorlogsmisdadigers uit te sluiten. Nadere bijzonderheden over deze procedure zijn niet bekend. Er zijn geen quota voor de verschillende etnische groepen. Wel worden beperkingen gesteld aan het aantal ex-RUF- en ex-CDF-leden dat wordt opgenomen.

Half maart 2002 waren 1.723 ex-strijders geselecteerd voor het nieuwe leger, waarvan 1.028 ex-RUF, 632 ex-CDF en 63 AFRC/ex-SLA.¹⁷¹ Als gevolg van de

¹⁶⁹ Boas, Morton. *Liberia and Sierra Leone – dead ringers? The logic of neopatrimonial rule*, Third World Quarterly, Vol 22, No 5, 2001, pp 697-723

¹⁷⁰ EIU, *Sierra Leone Country Report*, December 2001

nieuwe rekruteringen zal de sterkte van het leger tijdelijk stijgen tot 14.500 man, om vervolgens weer te dalen tot rond 10.500 man.

Desertie uit het leger is wettelijk strafbaar, onder de geamendeerde *Sierra Leone Military Forces Act* 1961, met gevangenisstraf of een mindere straf. Deze wet blijft van toepassing op officieren tot vijf jaar na de beëindiging van hun diensttijd. In de praktijk komt desertie weinig voor. Autoriteiten zijn in staat om deserteurs te vervolgen. Berechting van een deserteur kan, afhankelijk van de individuele omstandigheden, administratief of disciplinair plaatsvinden. Administratieve bestraffing, bijvoorbeeld in het geval van ongeoorloofde afwezigheid, leidt gewoonlijk tot ontslag uit de dienst. Disciplinaire bestraffing leidt veelal tot het opleggen van gevangenisstraf van ten minste twee jaar. Bij uitzondering kan het voorkomen dat het bezit van een bepaalde sociale status of het lidmaatschap van een bepaalde politieke groepering van invloed is op de strafmaat.

Sinds begin 2001 is het aantal ontvoeringen en gedwongen rekruteringen van minderjarigen door rebelligroepen (CDF en RUF) fors afgenomen, doch het verschijnsel is bij de CDF niet geheel verdwenen. In 2001 werden bijna 4.000 minderjarigen vrijgelaten door CDF en RUF.¹⁷²

3.5 Samenvatting

De ontwikkelingen in het vredesproces hebben een aanzienlijke verbetering van de mensenrechtensituatie in het land tot gevolg gehad. Er zijn geen aanwijzingen dat het leger en de politie in de verslagperiode ernstige mensenrechtenschendingen hebben gepleegd.

Het aantal misdaden door (ex-)RUF en (ex-)CDF is eveneens aanzienlijk afgenomen in het afgelopen half jaar. Van de CDF wordt gemeld dat nog altijd (soms gedwongen) wordt gerekruteerd onder minderjarigen. Het RUF lijkt nog 'slaven' te gebruiken bij de diamantwinning. De overheid kan nog niet in het gehele land in alle gevallen effectieve bescherming garanderen tegen misdaden door ex-rebelligroepen. Slechts in het hoefvormige gebied van Freetown en omgeving oefent de overheid redelijk effectief gezag uit.

In het kader van de burgeroorlog kwam op grote schaal seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes voor, en in mindere mate komen verkrachtingen in ontheemdenkampen nog steeds voor. Ook los van de oorlog is geweld tegen

¹⁷¹ UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

¹⁷² US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 - Sierra Leone*, March 2002; UNSC, *Twelfth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone*, 13 December 2001, S/2001/1195

vrouwen en kinderen wijdverbreid, hetgeen in het algemeen niet erkend wordt als maatschappelijk probleem.

De terugkeer van ex-rebellen (van alle groeperingen) en degenen die met hen verbonden waren (ook door rebellen ontvoerd) in hun eigen gemeenschappen vergt begeleiding door de regering, UNICEF en ngo's. Nog onduidelijk is in hoeverre ex-rebellen gerechtelijk vervolgd kunnen gaan worden voor oorlogsmisdaden.

4 Migratieproblematiek

4.1 Opvang in de regio en terugkerende vluchtelingen

Eind mei 2002 verbleven nog ongeveer 35.000 Sierra-Leoonse vluchtelingen in kampen in Liberia en 44.000 in kampen in Guinee, en nog eens naar schatting 80.000 ongeregistreerd in buurlanden buiten de kampen. Sinds september 2000 heeft de UNHCR de vrijwillige terugkeer van bijna 90.000 vluchtelingen naar Sierra Leone gefaciliteerd en zijn nog eens 70.000 vluchtelingen zonder hulp van UNHCR teruggekeerd vanuit Guinee en Liberia naar Sierra Leone.¹⁷³

Vanaf eind november 2001 bleven in Liberia, in en vanuit *Lofa County*, de gevechten in hevigheid toenemen. Dit dwong ongeveer 44.000 Sierra-Leoonse vluchtelingen terug te keren en inmiddels 26.000 Liberiaanse vluchtelingen naar Zuid- en Oost-Sierra Leone te vluchten. Naast deze nieuwe instroom van Liberiaanse vluchtelingen verbleven 7.000 Liberianen al in Sierra Leone.¹⁷⁴

In februari 2002 is de UNHCR begonnen met het faciliteren van de vrijwillige repatriëring van Sierra-Leoonse vluchtelingen uit zes kampen in Liberia (*Lofa County* en *Monrovia*). Naast de onrust in Liberia was ook de wens van vele vluchtelingen deel te nemen aan de Sierra-Leoonse verkiezingen aanleiding tot dit programma. Vluchtelingen werden naar hun oorspronkelijke woonplaats gebracht, met uitzondering van degenen die uit enkele *chiefdoms* in het district *Kailahun* komen die door de VN nog als onveilig voor hervestiging worden beschouwd. Deze laatste vluchtelingen worden tijdelijk gehuisvest in kampen of gemeenschappen in het zuiden en midden van het land.¹⁷⁵ Tussen februari en april 2002 keerden 11.000 Sierra-Leoonse vluchtelingen met assistentie van UNHCR terug naar Sierra Leone. Eind april 2002 werd de terugkeer tijdelijk stilgelegd in verband met de verkiezingen in Sierra Leone.

Ook Liberiaanse vluchtelingen worden om veiligheidsredenen doorgeleid naar (tijdelijke) kampen op enige afstand van de grens, bijvoorbeeld in het district *Bo*. Begin mei was het aantal Liberianen dat per week werd doorgeleid gestegen tot 1.400, na een voorlichtingscampagne van de UNHCR.¹⁷⁶

Ook uit Guinee keren vluchtelingen vrijwillig terug. UNHCR schat dat in 2001 vanuit Guinee 60.000 vluchtelingen vrijwillig terugkeerden, waarvan 32.000 gefaciliteerd door UNHCR. Met de opening van de landgrenzen tussen Guinee en

¹⁷³ IRIN, 18 april 2002

¹⁷⁴ UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

¹⁷⁵ IRIN, 21 januari 2002 en 18 april 2002

¹⁷⁶ IRIN-WA, 2 mei 2002

Sierra Leone op 19 maart 2002 zal het aantal terugkeerders dat de UNHCR faciliteert op kunnen lopen tot 1.500 per week. Ten slotte zal UNHCR spoedig beginnen de terugkeer van Sierra-Leoonse vluchtelingen uit Gambia en Ghana te faciliteren.¹⁷⁷

Ten aanzien van de terugkeer van Sierra-Leoonse vluchtelingen uit de buurlanden houdt UNHCR vooralsnog vast aan het beleid dat slechts vrijwillige terugkeer wordt gefaciliteerd (in tegenstelling tot bevorderd¹⁷⁸), hangende een herbeoordeling van de situatie in het licht van de criteria vastgelegd in het *Voluntary Repatriation Operation Plan* van september 2001.¹⁷⁹ Het succes van de verkiezingen wordt zeker gezien als positieve ontwikkeling, die van groot belang is bij de komende herbeoordeling van de situatie. Maar ook stabiliteit na de verkiezingen is een criterium. UNHCR houdt de ontwikkelingen nauwlettend in de gaten.

Ten aanzien van de terugkeer van afgewezen asielzoekers stelt UNHCR zich op het standpunt dat dezen nog niet naar Sierra Leone teruggestuurd moeten worden, zolang UNHCR het bevorderen van vrijwillige terugkeer nog niet verantwoord acht.

4.2 Ontheemden

Per januari 2002 stonden ongeveer 204.000 binnenlands ontheemden geregistreerd bij de VN-organisaties. In de loop van 2000 en 2001 hadden de Sierra-Leoonse regering en de VN de districten Western Area (Freetown), Port Loko (op drie *chiefdoms* na), Kambia, Tonkolili (op vijf *chiefdoms* na), Moyamba, Bo, Bonthe, Pujehun en Kenema (op vijf *chiefdoms* na) veilig verklaard voor hervestiging. In januari 2002 werden daaraan toegevoegd de districten Bombali, Koinadugu, Kono, de eerder nog niet veilig verklaarde *chiefdoms* van Port Loko en Tonkolili, drie van de vijf eerder nog niet veilig verklaarde *chiefdoms* in Kenema en één *chiefdom* in Kailahun.

¹⁷⁷ Statement by Mr. Ruud Lubbers, UNHCR, to the UN Security Council, New York, 7 February 2002

¹⁷⁸ UNHCR maakt in het beleid onderscheid tussen het faciliteren van vrijwillige terugkeer en het bevorderen van vrijwillige terugkeer. Faciliteren houdt in dat UNHCR mensen die zelf aangeven terug te willen keren assisteert (veelal het verstrekken van informatie over de situatie in het land van herkomst en beperkte logistieke steun). Bevorderen houdt in dat UNHCR actief mensen aanmoedigt terug te keren, op grond van de inschatting door UNHCR van de omstandigheden in het land van herkomst. In dit geval assisteert UNHCR veelal in de logistiek van (groepsgewijze) terugkeer.

¹⁷⁹ UNHCR, Plan of Operation, Voluntary Repatriation and Reintegration of Sierra Leonean Refugees, September 2001

De hervestiging van de ontheemden vindt in fasen plaats. In fase 1, uitgevoerd in december 2001, werden 4.000 ontheemden en 13.000 teruggekeerde vluchtelingen uit kampen en gastgemeenschappen in het district Port Loko hervestigd naar plaatsen in de districten Kambia en Port Loko. Onder fase 2 zijn ontheemden uit de *Western Area* en het district Tonkolili hervestigd in de districten Kambia, Port Loko en Bombali, in februari 2002. Fase 3 liep van 28 maart 2002 tot en met 30 april 2002, waarna de hervestiging werd opgeschort voor de verkiezingsperiode.¹⁸⁰ In deze derde fase werden 120.000 ontheemden hervestigd. De vierde fase, waarin naar verwachting 13.000 mensen zullen worden hervestigd, begon in de eerste week van juni 2002.¹⁸¹

In het grootschalige onderzoek onder ontheemden naar seksueel geweld in verband met de oorlog, uitgevoerd begin 2001 door een ngo met steun van UNAMSIL, bleek enerzijds dat een relatief hoog aantal (10 %) vrouwen onder de ontheemden te maken had gehad met dit soort misbruik (zie 3.4.3). Anderzijds bleek dat het aantal schendingen sinds de piek in 1997 – 1999 sterk en gestaag gedaald is.¹⁸² Uit het representatieve onderzoek kwam een aantal kenmerken van de vrouwelijke ontheemden in Sierra Leone naar voren: de meerderheid van de vrouwen is slecht opgeleid, moslim, getrouwd, behorend tot de Temne (71 %) of Mende (15 %) stam, met als beroep veelal boerin of handelaarster. Bijna een kwart van de vrouwen was als gevolg van de oorlog hetzij gescheiden hetzij weduwe geworden, had meer dan vier keer sinds 1990 een nieuw heenkomen gezocht, en had gemiddeld anderhalf jaar in het laatste ontheemdenkamp gewoond. Bijna 60 % van de vrouwen was tussen één en zes jaar geleden ontheemd geraakt, de overigen tussen zes en tien jaar geleden.

4.3 Minderjarigen

Algemene positie

Minderjarigen in Sierra Leone bevinden zich in een zeer kwetsbare positie als gevolg van burgeroorlog, desintegratie van sociale verbanden, bevolkingsverplaatsingen, ineenstorting van de economie en wijdverbreide armoede. Kinder- en zuigelingensterfte behoren tot de hoogste ter wereld.¹⁸³

Gedurende de burgeroorlog werden vijf- à tienduizend minderjarigen gerekruteerd door de strijdende partijen, met name door het RUF. Kindsoldaten hebben zelf ook vele misdaden begaan, al dan niet onder dwang en/of drugs. Sinds begin 2001 is

¹⁸⁰ UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

¹⁸¹ UNSC, *Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 19 June 2002, S/2002/679

¹⁸² Physicians for Human Rights (PHR), *War-related sexual violence in Sierra Leone*, Boston/Washington DC, 2001

¹⁸³ UNICEF Sierra Leone, *Draft Consolidated Donor Report for 2001*

het aantal ontvoeringen en gedwongen rekruteringen van minderjarigen door rebellengroepen (CDF en RUF) fors afgenomen, doch het verschijnsel is bij geen van beide groepen geheel verdwenen. Nog steeds zijn er berichten van ex-kindsoldaten die gedwongen te werk gesteld worden in de diamantwinning in de Tongo velden in het district Kenema.

Wel werden in 2001 bijna 4.000 minderjarigen vrijgelaten door CDF en RUF.¹⁸⁴

Verontrustend in dit verband is dat van de circa 4.000 in 2001 door de rebellen vrijgelaten kindsoldaten en andere kinderen slechts 6 % meisjes zijn, terwijl meisjes de helft uitmaken van de door de rebellen ontvoerde jongeren.¹⁸⁵

Ontvoerd op jonge leeftijd en ingelijfd bij de rebellen, heeft hun levenswijze sindsdien geen basis gegeven voor het normale leven van een Sierra-Leoonse jonge vrouw. Deze meisjes, veelal inmiddels ongehuwde moeders, zijn wellicht bang om te vertrekken, daar zij vrezen geconfronteerd te worden met afwijzing door hun families en een totaal gebrek aan perspectief (op bijvoorbeeld een huwelijk).

Ook in de naweeën van de oorlog blijken meisjes uiterst kwetsbaar. De voorlopige resultaten van een onderzoek, eind 2001 uitgevoerd in opdracht van UNHCR en *Save the Children-UK*, laten er geen twijfel over bestaan dat seksuele uitbuiting van meisjes in vluchtelingen- en ontheemden gemeenschappen in Liberia, Guinee en Sierra Leone op grote schaal voorkomt. De daders zijn veelal (meest lokale) medewerkers van (inter)nationale ngo's en VN-organisaties, waaronder UNHCR. Het standaardpatroon is dat deze medewerkers humanitaire hulpgoederen en diensten verhandelden in ruil voor seks met meisjes onder de achttien jaar. Ook internationale vreedstroepen (UNAMSIL), regeringsfunctionarissen en gemeenschapsleiders werden beschuldigd van seksueel misbruik. De meest kwetsbare groepen bleken ontvoerde en ontheemde meisjes (eerder dan vluchtelingen), en daarbinnen meisjes die niet bij hun ouders verbleven, weesmeisjes, meisjes in huishoudens geleid door een minderjarige, meisjes verblijvend bij een voogd, meisjes verblijvend bij leden van de grootfamilie, en meisjes uit éénoudergezinnen. De betrokkenheid van meisjes (en vrouwen) bij seksuele uitbuiting is voor vele families een overlevingsstrategie geworden, al dan niet gedoogd of actief gestimuleerd door de volwassen familieleden. Vele vluchtelingen en ontheemden gaven aan dat de uitgedeelde voedselrantsoenen ontoereikend waren voor overleving. De gevolgen van het seksuele misbruik voor de betrokken meisjes (tienerzwangerschappen; illegale onveilige abortussen; besmetting met HIV/AIDS, uitstoting van ongehuwde tienermoeders uit de gemeenschap) zijn veelal blijvend. Hoewel het onderzoeksteam niet in een positie verkeerde om de beschuldigingen te verifiëren, maakt het aantal beschuldigingen overduidelijk dat er een ernstig probleem van seksueel misbruik van minderjarige

¹⁸⁴

US DoS, *Country Reports on Human Rights Practices – 2001 - Sierra Leone*, March 2002; UNSC, *Twelfth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone*, 13 December 2001, S/2001/1195

¹⁸⁵

U.S. DoS, *Country Reports on Human Rights Practices - Sierra Leone – 2001*, March 2002

meisjes in vluchtelingen- en ontheemden gemeenschappen bestaat.¹⁸⁶ De VN kondigde snelle disciplinaire maatregelen aan tegen stafleden die zouden blijken betrokken te zijn, en stelt nader onderzoek in.¹⁸⁷

De wettelijke leeftijd voor meerderjarigheid in Sierra Leone is 21 jaar.¹⁸⁸ Dit is ook de leeftijd vanaf welke men handelingsbekwaam is, zij het dat hierop enkele uitzonderingen bestaan. Zo worden contracten, aangegaan door een minderjarige voor noodzakelijke goederen en diensten en opleiding, als bindend voor de minderjarige beschouwd.¹⁸⁹

De minimumleeftijd voor passief stemrecht is 18 jaar.¹⁹⁰

In het Sierra-Leoonse strafrecht kan een jongere berecht worden vanaf de leeftijd van veertien jaar. Vanaf de leeftijd van achttien jaar worden personen berecht onder het strafrecht voor volwassenen.

De wettelijke minimumleeftijd voor het huwelijk varieert en is afhankelijk van het rechtssysteem waaronder betrokkene valt. Valt iemand onder het traditionele recht dan is de minimumleeftijd 16 jaar, mits een ouder en/of voogd instemt. Valt iemand daarentegen onder de Christian Marriage Act, dan is de minimumleeftijd voor huwelijk 18 jaar.

Een minderjarige komt in aanmerking voor militaire dienst bij het bereiken van de leeftijd van 17,5 jaar, of op jongere leeftijd mits met instemming van ouders of voogd.¹⁹¹

Wettelijk is lager onderwijs verplicht. Deze verplichting kan echter in de praktijk niet worden nageleefd. In 2000 schafte de regering het schoolgeld af voor de klassen 1 – 3 van het basisonderwijs, en in september 2001 voor de klassen 4 – 6.¹⁹² Er is geen maximumleeftijd voor de leerplicht. In de huidige situatie zijn leerlingen vaak ouder dan achttien jaar.

Aan een minderjarige van 16 jaar en ouder kan een identiteitskaart worden uitgereikt. Sierra Leone hanteert geen minimumleeftijd voor de afgifte van een paspoort, maar in het geval van een minderjarige is de toestemming van een volwassen ouder of voogd vereist.

¹⁸⁶ UNHCR and Save the Children-UK, Sexual Violence and Exploitation: the experience of refugee children in Guinea, Liberia and Sierra Leone, Note for Implementation and Operational Partners, February 2002

¹⁸⁷ UNSC, Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL, 14 March 2002, S/2002/267

¹⁸⁸ Republic of Sierra Leone, Citizenship Act No. 4 of 1973, Section 1(3)

¹⁸⁹ Republic of Sierra Leone, Infants Relief Act, 1874

¹⁹⁰ Republic of Sierra Leone, Constitution of Sierra Leone, Act No. 6 of 1991

¹⁹¹ Republic of Sierra Leone, Military Forces Act No. 134 of 1961, Section 16(2) as amended

¹⁹² UNICEF Sierra Leone, Draft Consolidated Donor Report for 2001

4.3.1 Zelfredzaamheid

Jongeren van 16 en 17 jaar zijn wettelijk niet zelfstandig. In het algemeen worden Sierra-Leoners in de praktijk vanaf de leeftijd van uiterlijk 18 jaar als zelfstandig beschouwd, tenzij de minderjarige op dat moment nog een opleiding volgt. Jongeren van 16 en 17 jaar kunnen, afhankelijk van de culturele omgeving en etnische groep waartoe zij behoren, als zelfstandig beschouwd worden. De culturele gebruiken van de verschillende Sierra-Leonense stammen, met uitzondering van de Krio uit de *Western Area*, geven een zekere mate van onafhankelijkheid aan deze jongeren, zodra zij met succes de traditionele initiatieriten hebben doorlopen.

De vraag naar de zelfstandigheid van personen van 16 en 17 jaar verschilt per sociaal-economische klasse, etnische groep en woonplaats (stad of platteland). Zowel onder de noordelijke stammen (onder meer de Temne, Limba, Mandingo, Yalunka, Susu, Fula, Kornako) als onder de zuidelijke stammen (onder meer de Mende, Sherbro, Vai, Gola, Krim), is het op het platteland gebruikelijk dat meisjes trouwen op de leeftijd van 14 jaar, nadat zij de traditionele initiatieriten voor vrouwen hebben doorlopen. Jongens trouwen op de leeftijd van 15 jaar, nadat zij de initiatieriten voor mannen hebben doorlopen. Met het huwelijk bereiken de jongeren een mate van zelfstandigheid. Van hen wordt bijvoorbeeld verwacht dat zij in het vervolg voor zichzelf zorgen. Zowel op het platteland als in de stad is de mate waarin een minderjarige kan voorzien in zijn eigen levensonderhoud een indicatie voor zelfstandigheid. Minderjarigen die in staat zijn in hun levensonderhoud te voorzien worden als zelfstandig gezien.

In de steden en onder de Krio is het ongebruikelijk dat minderjarigen trouwen en een gezin stichten. Wel is, onder invloed van de burgeroorlog, de trek naar de steden geïntensiveerd en daarmee zijn de gebruiken van het platteland tot op zekere hoogte ook in de steden geïntroduceerd.

In de steden worden jongeren van 16 en 17 jaar die in loonarbeid werken in het algemeen als zelfstandig beschouwd, maar deze opvatting wordt niet door alle etnische groepen gedeeld. De tradities van bepaalde etnische groepen vereisen een bepaalde mate van voogdijschap en controle over dergelijke jongeren. Voor deze groepen is het sociaal ook niet acceptabel dat jongeren van 16 en 17 in loonarbeid werken. Maar de oorlog, en als gevolg daarvan de noodzaak voor velen jongeren in hun eigen onderhoud te voorzien, heeft deze traditie aan kracht doen verliezen. In de praktijk worden thans jongeren die in hun eigen levensonderhoud voorzien als *de facto* zelfstandig beschouwd. Veelal werken deze ongeschoolde jongeren als huisbewaker, winkelbediende, kok, kinderoppas, mijnarbeider, straatverkoper, enzovoort. Niet bekend is hoeveel minderjarigen in het arbeidsproces participeren, maar als gevolg van de armoede en de oorlog is het percentage hoog. Na de voltooiing van het ontwapenings- en demobilisatieproces zijn de aantallen

straatkinderen toegenomen in Freetown en de provinciale hoofdsteden Bo, Kenema en Makeni.¹⁹³

De officiële minimumleeftijd voor loonarbeid is achttien jaar. Formeel mogen minderjarigen tussen de twaalf en achttien jaar, met toestemming van de ouders, slechts bepaalde niet-gevaarlijke beroepen uitoefenen. In de praktijk wordt deze wet niet nageleefd.

In februari 2001 ratificeerde de overheid Conventie 182 van de *International Labour Organisation* (ILO), inzake de ergste vormen van kinderarbeid.

Zelfstandige huisvesting van ongehuwde 16- en 17-jarigen is zeldzaam in Sierra Leone; er zijn geen gegevens over bekend.

4.3.2 Opvang en voogdij

Voornameijk als gevolg van de burgeroorlog zijn vele minderjarigen in Sierra Leone alleen komen te staan. Volgens de Sierra-Leoonse overheid leeft slechts 61 % van de kinderen tussen nul en veertien jaar bij beide ouders. Geschat wordt dat 12 % van de kinderen uit die leeftijdsgroep zonder ouders leeft.

Bij afwezigheid van de ouders van een minderjarige, is de onmiddellijke familie in principe verantwoordelijk voor de opvang van de minderjarige. De grootfamilie, bureu, vrienden en dorps- of wijkgenoten kunnen een rol spelen in het opsporen van de directe familie. Indien dit niet lukt kunnen zij eventueel bereid blijken de minderjarige te adopteren of als leerling aan te nemen.

Gezien de ontwrichting van de Sierra-Leoonse maatschappij is het echter mogelijk dat in de praktijk noch familie noch vrienden of bekenden voor een alleenstaande minderjarige zorgen.

De institutionele opvang van alleenstaande minderjarigen is in hoofdzaak beperkt tot de algemene opvang in opvangcentra/-kampen voor ontheemden en vluchtelingen. De toestand in deze opvangcentra is ernstig vanwege overbevolking en een tekort aan voorzieningen. Hoewel VN-organisaties en ngo's zich door middel van speciale programma's op de opvang van kwetsbare groepen (waaronder minderjarigen) richten, geldt ook daarbij dat door de dagelijkse instroom van nieuwe minderjarige ontheemden en vluchtelingen de beschikbare opvangcapaciteit onder grote druk staat.

Sinds de burgeroorlog is daarnaast een aantal kinderopvangvoorzieningen in het leven geroepen. Verantwoordelijk voor de institutionele opvang van minderjarigen in Sierra Leone is het *Ministry of Social Welfare, Gender and Children's Affairs* ('*Social Welfare*'). *Social Welfare* geeft leiding aan het *National Child Protection*

¹⁹³

UNSC, *Thirteenth report of the SG on the UNAMSIL*, 14 March 2002, S/2002/267

Committee en het *Family Tracing and Reunification Network*, waarin circa 40 VN-organisaties, (inter)nationale ngo's en ministeries samenwerken.

Het beleid van *Social Welfare* geeft de voorkeur aan hereniging van alleenstaande jongeren met familie; lukt dat niet dan wordt gezocht naar een alternatieve opvangregeling (groepshuizen, plaatsing als leerling, zelfstandige huisvesting). In het jaar 2001 werden (tot eind oktober) in totaal bijna 2.200 kinderen, van de 3.852 geregistreerden, met hun familie herenigd, ofwel 57 %. Ruim 2.700 van deze jongeren (waarvan bijna 2.400 ex-kindsoldaten) verbleven als eerste fase van hun reïntegratie ten minste enige tijd in een interim-zorgcentrum; slechts 320 hiervan waren meisjes. In totaal werden 567 jongeren in een alternatieve voorziening geplaatst.¹⁹⁴

Het ministerie is begonnen met de heroprichting van sociale diensten in de districten. In 2001 had het zeventig maatschappelijk werkers in dienst, één per *chiefdom*, in onder meer de districten Port Loko en Kambia.

De institutionele opvangvoorzieningen kunnen worden verdeeld in vier typen: 'weeshuizen' (of permanente opvanghuizen), interim-zorgcentra, inloophuizen en groepshuizen.

'Weeshuizen' herbergen wezen, maar in de praktijk ook andere categorieën alleenstaande minderjarigen (van hun familie gescheiden geraakte minderjarigen / straatkinderen / minderjarige delinquenten / ex-kindsoldaten) voor langdurige interne opvang.

Interim-zorgcentra bieden tijdelijke hulp totdat minderjarigen herenigd kunnen worden met hun familie, bij pleeggezinnen kunnen worden geplaatst of zelfstandig hebben leren leven. De standaardperiode voor verblijf is veelal zes maanden.

Indien er uitzicht is op familiehereniging kan de periode verlengd worden tot een jaar. Het is de bedoeling dat het aantal interim-zorgcentra wordt teruggebracht onder gelijktijdige intensivering van de programma's voor familiehereniging en voor groepshuizen.

Inloophuizen waren vooral actief op het hoogtepunt van de burgeroorlog. Deze centra bieden slechts één à twee dagen hulp aan kinderen die verdwaald of alleen gelaten zijn. Zo nodig wordt het kind vanuit het inloophuis in een interim-zorgcentrum geplaatst.

Groepshuizen (of *foster care families*) bestaan uit groepen kinderen in een huis waarbij oudere kinderen zorgen voor de jonge kinderen. Zij worden opgericht voor kinderen uit interim-centra die niet met familie herenigd konden worden. De bedoeling is dat de minderjarigen in de groepshuizen opgroeien in een familie-achtige omgeving.

Er bestaan geen overheidsfaciliteiten voor repatrianten anders dan de hierboven genoemde.

¹⁹⁴

In de *Western Area* functioneren twintig opvangcentra (negentien 'weeshuizen' en 1 interim-zorgcentrum), onder toezicht van *Social Welfare*, en veelal beheerd door (internationale) ngo's. In totaal herbergen deze centra ruim 1100 minderjarigen. De overheidsfondsen die deze centra ontvangen zijn ontoereikend. Volgens een lokale deskundige zijn accommodatie en voeding in de centra slecht; de kinderen krijgen slechts brood, rijst en lokaal graan te eten. Overigens is dit in vergelijking met de gemiddelde bevolking niet uitzonderlijk, daar de gehele bevolking lijdt onder acute tekorten aan huisvesting en voeding. De capaciteit van de bestaande opvangcentra is onvoldoende om het toegenomen aantal kinderen dat plaatsing nodig heeft te kunnen opvangen.

Minderjarigen, zowel jongens als meisjes, kunnen tot de leeftijd van 17 jaar in de centra blijven.

In de andere provincies zijn sinds het einde van de oorlog nog geen opvangcentra voor langdurig verblijf gebouwd of herbouwd. Wel hebben verschillende internationale ngo's in totaal twaalf interimcentra opgezet.

Plaatsing van kinderen geschiedt in principe slechts door een gekwalificeerd maatschappelijk werker van *Social Welfare*. Voordracht voor plaatsing geschiedt ofwel door deze verantwoordelijke overheidsdienst zelf, ofwel door staf van een opvangcentrum of ngo.

Criteria voor plaatsing zijn dat het kind behoort tot een van de doelgroepen (alleenstaand kind, straatkind, delinquent kind, ex-kindsoldaat), en dat het kind de plaatsing duidelijk nodig heeft. Het laatste criterium houdt bijvoorbeeld in dat geen kinderen worden geplaatst wier ouders nog in leven en te vinden zijn.

Social Welfare is ook verantwoordelijk voor de voogdijstelling in individuele gevallen. Voogdijschap kan worden toegekend aan personen en instellingen. De voordracht van het ministerie behoeft de goedkeuring vooraf van het Hooggerechtshof. De voogdijschap eindigt wanneer de minderjarige de leeftijd van 17 jaar bereikt.

Internationale ngo's ontplooiën de volgende activiteiten ter opvang van alleenstaande minderjarigen:

- *Save the Children* – UK speelt een belangrijke rol in het opleiden van staf van andere ngo's in het opsporen van familie van alleenstaande jongeren; in totaal waren eind 2001 60 'opsporingsagenten' opgeleid;
- *Caritas* heeft drie interimcentra in de noordelijke provincie (in de steden Makeni, Port Loko en Kambia);
- *Adventist Development and Relief Agency* (ADRA) is de belangrijkste organisatie in de *Western Area* voor het opsporen van familie en familiehereniging; maakt deel uit van het *National Child Protection Committee* en van het *Family Tracing and Reunification Network*; heeft twee interimcentra in het noorden (Magburaka en Kabala);

- het *International Rescue Committee* (IRC) heeft een interimcentrum in Pujehun in de zuidelijke provincie en één in Koidu in de oostelijke provincie;
- *COOPI* houdt zich vooral bezig met straatkinderen en de zorg voor kindmoeders;
- *Children Associated with the War* richt zich vooral op ex-kindsoldaten en daarmee verband houdende groepen; maakt deel uit van het *Family Tracing and Reunification Network*;
- *Cause Canada* maakt deel uit van het *National Child Protection Committee* en richt zich vooral op opleiding van kinderen;
- *Christian Brothers* maakt deel uit van het *National Child Protection Committee*;
- *Sierra Leone Red Cross*.

UNICEF (mede)financiert de meeste van de programma's van de bovengenoemde ngo's.

Opvang van kindsoldaten

In 2001 zijn bijna 4.000 kinderen vrijgelaten (sinds het begin van het lopende DDR-programma in oktober 1999 tot eind 2001 in totaal 5.940.¹⁹⁵ De vrijgelaten kinderen zijn onder de hoede van organisaties geplaatst. Het RUF heeft een regionaal comité voor de vrijlating van kindsoldaten opgericht dat direct contact onderhoudt met UNAMSIL en de kinderorganisaties in het gebied. UNICEF is aangewezen als de coördinerende donororganisatie voor minderjarigen in het DDR-proces. Kinderen van de CDF die in hun gemeenschappen werden gedemobiliseerd behoeften geen interim-zorg.

Zodra kindsoldaten worden afgeleverd door de strijdende groepen, worden ze naar centra gebracht die beheerd worden door verschillende humanitaire organisaties samenwerkend in de eerdergenoemde verbanden (*National Child Protection Committee* en *Family Tracing and Reunification Network*). Naast het zoeken naar opvang voor de gedemobiliseerde kindsoldaten wordt ook bemiddeld in het vinden van onderwijsplaatsen. Zo namen 2.214 ex-kindsoldaten eind 2001 deel aan het *Community Education Investment Programme*.¹⁹⁶

¹⁹⁵

U.S. DoS, *Country Reports on Human Rights Practices - Sierra Leone – 2001*, March 2002

¹⁹⁶

UNICEF Sierra Leone, *Draft Consolidated Donor Report for 2001*

4.4 Activiteiten van internationale organisaties

Sinds eind 2001 is het gehele land toegankelijk voor humanitaire hulpverlening.¹⁹⁷ In februari 2002 bezocht een groep deskundigen die de belangrijkste donoren vertegenwoordigde (waaronder Nederland), de stad Kambia, en de districten Kono, Kailahun en Pujehun.

De prioriteiten van de VN-organisaties voor Sierra Leone zijn: hervestiging en reïntegratie van ontheemde bevolkingsgroepen; herstel van essentiële diensten (gezondheidszorg, onderwijs, drinkwater, huisvesting, landbouw); en noodhulp aan bestaande kwetsbare groepen en aan mogelijke nieuwe instroom van ontheemden en vluchtelingen.

Voor de activiteiten van UNHCR wordt verwezen naar 4.1.

UNICEF ondersteunt de regering in de uitvoering, in samenwerking met ngo's, van een veelzijdig programma, bestaande uit:

- demobilisatie en begeleiding van ex-kindsoldaten
- wederopbouw van basisonderwijs
- polio-vaccinatie (in 2001 onder meer in RUF-gebieden)
- wederopbouw van basisgezondheidszorg
- HIV/AIDS-preventie
- drinkwatervoorziening
- voorbereiding van inbreng van jongeren in de waarheids- en verzoeningscommissie.¹⁹⁸

Het VN Wereldvoedselprogramma (*World Food Programme*, WFP) ondersteunt met voedseluitdelingen ontheemden en terugkerende vluchtelingen, zowel tijdens de opvangperiode in de kampen als bij hervestiging. Ook steunt de organisatie voedsel-voor-werk-projecten voor het herstel van wegen. In februari deed de organisatie een noodoproep uitgaan naar donoren, omdat de voorraden uitgeput dreigen te raken kort na de verkiezingen in mei 2002.¹⁹⁹

Het programma van de ICRC in Sierra Leone, het grootste van de organisatie in West-Afrika, is gericht op het helpen van families bij de hervestiging in veilige gebieden en op rehabilitatieprogramma's in gemeenschappen (sociale voorzieningen en steun aan economische activiteiten). Bovendien omvatten de activiteiten van de ICRC hulp aan zieken en gewonden en hulp bij familiehereniging. Ook brengt de ICRC regelmatig bezoeken aan verschillende gevangenen en detentiecentra. Ten slotte assisteert de ICRC het Britse team dat

¹⁹⁷ UNICEF Sierra Leone, Draft Consolidated Donor Report for 2001

¹⁹⁸ UNICEF Sierra Leone, Draft Consolidated Donor Report for 2001

¹⁹⁹ Reuters, 8 februari 2002

het nieuwe regeringsleger traint, bij de opleiding van instructeurs op het gebied van internationaal humanitair recht.

De ICRC werkt nauw samen met het Sierra-Leoonse Rode Kruis en de Sierra-Leoonse Rode Halve Maan. Als de verkiezingen vreedzaam verlopen zal het programma in toenemende mate worden overgedragen aan deze twee organisaties.²⁰⁰

4.5 **Beleid andere Europese landen**

In 2001 vroegen bijna 9.000 Sierra-Leoners asiel aan in Europa, waarvan de meesten in Nederland (2.405) en het Verenigd Koninkrijk (1.855). Grote aantallen kwamen ook naar Frankrijk (823), Duitsland (1.120), België (635), Zwitserland (618) en Spanje (609).

België

Het Belgische Commissariaat voor de Vluchtelingen en Staatlozen geeft systematisch een advies tot niet-teruggeleiding bij een negatieve beslissing in beroep voor Sierra-Leoonse asielzoekers die rechtstreeks uit Sierra Leone of de buurlanden zijn gekomen. De Belgische asielprocedure kent geen subsidiaire status. Naar Sierra Leone wordt, gelet op bovenstaande en mede vanwege technische beletselen, niet verwijderd.

Denemarken

De Deense autoriteiten maken geen onderscheid naar categorieën asielzoekers uit Sierra Leone. Wel worden de antecedenten van deze asielzoekers onderzocht met het oog op mogelijke ernstige misdaden.

Uitzetting naar Sierra Leone wordt mogelijk geacht. Er zijn geen gevallen bekend van asielzoekers die na uitzetting naar Sierra Leone aldaar problemen hebben ondervonden met de autoriteiten.

Duitsland

In Duitsland worden geen categorieën Sierra-Leoonse asielzoekers onderscheiden. Het aantal inwillingen is laag (lager dan 1 %).

Duitsland kent een beleid van verwijdering naar Sierra Leone. Slechts een gering aantal gevallen (minder dan 2 %) wordt op humanitaire gronden niet uitgezet. In 2001 werden tien Sierra-Leoners naar hun land van herkomst verwijderd, en in het eerste kwartaal van 2002 zeven.

Frankrijk

In Frankrijk worden geen speciale categorieën Sierra-Leoonse asielzoekers onderscheiden op grond van religieuze, politieke of etnische achtergrond die een groter risico op vervolging in de zin van het Vluchtelingenverdrag zouden lopen. Hierop wordt voor één categorie een uitzondering gemaakt, namelijk aan degenen die door de Sierra-Leoonse autoriteiten ten onrechte verdacht worden van samenwerking met het RUF, wordt asiel verleend.

In andere gevallen wordt evenwel, wanneer de feiten en de nationaliteit zijn vastgesteld, vaak een status verleend op grond van de complexiteit van de situatie in Sierra Leone en de ernst van gepleegde machtsmisbruiken.

Bij asielzoekers die hebben samengewerkt met het RUF kan het geval zich voordoen dat asiel wordt geweigerd op grond van de uitsluitingsclausules van het Vluchtelingenverdrag; kindsoldaten kunnen echter toch de status van vluchteling krijgen. Bij asielaanvragen door Sierra Leoners worden veel gevallen van fraude met betrekking tot identiteit en nationaliteit geconstateerd.

Over verwijderingen van afgewezen asielzoekers vanuit Frankrijk naar Sierra Leone zijn geen gegevens ontvangen.

Spanje

Spanje onderscheidt in het toelatingsbeleid geen categorieën Sierra-Leoners. Het verleende tot januari 2002 subsidiaire bescherming aan alle Sierra-Leoonse asielzoekers (mits zij hun nationaliteit hadden aangetoond en niet getracht hadden onjuiste informatie te verschaffen). Vanaf januari 2002 wordt deze status, vanwege de consolidatie van het vredesproces in Sierra Leone, slechts verleend op individuele basis om humanitaire redenen.

Het Spaanse beleid ten aanzien van terugkeer is dat afgewezen Sierra-Leoonse asielzoekers teruggestuurd kunnen worden naar Sierra Leone. Wel blijken er veelal technische problemen te zijn die feitelijke terugzending bemoeilijken.

Verenigd Koninkrijk

In het asielbeleid van het Verenigd Koninkrijk worden geen categorieën Sierra-Leoonse asielzoekers onderscheiden. Hoewel sinds september 2001 niet langer standaard een subsidiaire status wordt toegekend, wordt aan velen die niet voor de vluchtelingenstatus in aanmerking komen, nog een subsidiaire status verleend vanwege hun individuele (humanitaire) omstandigheden, gewoonlijk voor een periode van maximaal vier jaar. In de afgelopen maanden werd slechts 1 – 3 % van de Sierra-Leoonse asielzoekers erkend als vluchteling en werd aan 10 – 15 % een subsidiaire status verleend; de rest van de aanvragen werd afgewezen.

In 2001 werden ongeveer vijf afgewezen Sierra-Leoonse asielzoekers verwijderd, naar alle waarschijnlijkheid niet naar Sierra Leone.

Zwitserland

Tot 1 maart 2002 kende Zwitserland een beslissingsmoratorium voor Sierra-Leoonse asielaanvragen. Op die datum werd dit moratorium opgeheven. Zwitserland onderscheidt geen categorieën Sierra-Leoonse asielzoekers in het toelatingsbeleid. Wel kan in individuele gevallen worden overgegaan tot een voorlopige toelating, onder meer bij het ontbreken van een sociaal netwerk in Sierra Leone (vrouwen en minderjarigen).

Twee jaar geleden is een verwijderingsstop ingesteld om humanitaire redenen. Inmiddels is deze, op grond van de resultaten van een bezoek van een Zwitserse delegatie aan Sierra Leone, opgeheven. Technische belemmeringen staan vooral nog feitelijke uitwijzingen in de weg.

4.6 Samenvatting

De gevechten in Liberia dreven in de verslagperiode ruim 26.000 Liberiaanse en 44.000 (terugkerende) Sierra-Leoonse vluchtelingen vanuit Liberia naar Sierra Leone. Vanaf februari 2002 faciliteert de UNHCR de repatriëring van Sierra-Leoonse vluchtelingen uit Liberia. Ook uit Guinee keren vluchtelingen terug naar Sierra Leone, al dan niet gefaciliteerd door de UNHCR. UNHCR heeft aangegeven te wachten met het bevorderen van terugkeer van Sierra-Leoonse vluchtelingen totdat na de verkiezingen in Sierra Leone een nieuwe beoordeling van de situatie zal zijn gemaakt.

In de verslagperiode werd het grootste deel van de grote aantallen binnenlands ontheemden en teruggekeerde vluchtelingen uit de omgeving van Freetown hervestigd naar de inmiddels door regering en VN veilig verklaarde gebieden in rest van het land.

De wettelijke leeftijd van meerderjarigheid is in Sierra Leone 21 jaar. Jongeren van 16 en 17 jaar kunnen, afhankelijk van de culturele omgeving en de etnische groep waartoe zij behoren, als zelfstandig worden beschouwd. In de praktijk worden thans in de steden jongeren die in hun eigen levensonderhoud voorzien beschouwd als *de facto* zelfstandig. Na de voltooiing van het demobilisatieproces zijn de aantallen straatkinderen in de steden toegenomen.

Gezien de ontwrichting van de Sierra-Leoonse maatschappij is het echter mogelijk dat in de praktijk noch familie noch vrienden of bekenden voor een alleenstaande minderjarige zorgen. De institutionele opvang van alleenstaande minderjarigen is in hoofdzaak beperkt tot de algemene opvang in opvangcentra/-kampen voor ontheemden en vluchtelingen. De toestand in deze opvangcentra is ernstig vanwege overbevolking en een tekort aan voorzieningen. Daarnaast zijn de laatste jaren aparte kinderopvangvoorzieningen in het leven geroepen. Accommodatie en voeding in deze centra zijn slecht. Overigens is dit in vergelijking met de gemiddelde bevolking niet uitzonderlijk, daar de gehele bevolking lijdt onder

acute tekorten aan huisvesting en voeding. De capaciteit van de bestaande opvangcentra is onvoldoende om het toegenomen aantal kinderen dat plaatsing nodig heeft te kunnen opvangen.

Sinds eind 2001 is het gehele land toegankelijk voor humanitaire hulpverlening. De prioriteiten van de VN-organisaties voor Sierra Leone zijn: hervestiging en reïntegratie van ontheemde bevolkingsgroepen; herstel van essentiële diensten (gezondheidszorg, onderwijs, drinkwater, huisvesting, landbouw); en noodhulp aan bestaande kwetsbare groepen en aan mogelijke nieuwe instroom van ontheemden en vluchtelingen.

Geen van de ons omringende landen verleent automatisch (meer) een subsidiaire status aan Sierra-Leonense asielzoekers. België verwijdert niet naar Sierra Leone vanwege de situatie in dat land, Denemarken en Duitsland achten uitzetting wel mogelijk. Het Verenigd Koninkrijk verwijderde enkele Sierra-Leoners, maar waarschijnlijk niet naar Sierra Leone. Van Frankrijk en Spanje zijn geen gegevens over het verwijderingsbeleid bekend. Zwitserland kampt met technische problemen bij uitzetting.

5 Samenvatting

Het vredesproces in Sierra Leone dat in november 2000 met het staakt-het-vuren van Abuja was ingezet, boekte aanzienlijke voortgang in de beschreven periode sinds september 2001. Het staakt-het-vuren hield stand, rebellen werden ontwapend en gedemobiliseerd, en er vonden verkiezingen plaats, die vreedzaam en in het grootste deel van het land vrij verliepen. De zittende president won met overgrote meerderheid van stemmen.

Wel zijn het vredesproces en de democratisering nog fragiel, doordat de voormalige rebellenbeweging RUF de overgang naar een politieke partij vooralsnog niet met succes heeft kunnen maken, zoals blijkt uit het zeer magere verkiezingsresultaat van de partij (geen enkele parlamentszetel). Daarmee is dus geen uitweg gevonden voor de politieke frustraties van de (voormalige) achterban van het RUF, en blijft een hervatting van de gewapende strijd tot de mogelijkheden behoren. Ook de economische oorzaken van de frustraties van de voormalige RUF-aanhang blijven vooralsnog aanwezig, en komen tot uiting in de problemen die de ontwapende strijders ondervinden om in de economie te integreren.

UNAMSIL blijft van cruciaal belang voor de binnenlandse veiligheid in Sierra Leone. De zeer zichtbare aanwezigheid van de vredestroepen heeft zeker bijgedragen tot het vreedzame verloop van de verkiezingen. Om ook in de komende periode direct na de verkiezingen, waarin het draagvlak voor de gekozen politieke oplossing moet blijken, de veiligheid onder controle te houden heeft de internationale gemeenschap het mandaat van UNAMSIL verlengd tot eind september 2002. Het Sierra-Leonense leger en de politie zijn tot op zekere hoogte weer operationeel, maar hebben nog niet de capaciteit om de veiligheid in het gehele land te waarborgen. Het RUF heeft het feitelijke gezag over de diamantgebieden Kono en Kailahun nog niet afgestaan. Ook in het noorden is de veiligheid nog fragiel, evenals in het grensgebied met Liberia als gevolg van de recent verhevigde gevechten aan de Liberiaanse kant van de grens. Het voor eind 2002 voorziene vertrek van UNAMSIL brengt dan ook veiligheidsrisico's met zich mee.

De ontwikkelingen in het vredesproces hebben tot een aanzienlijke verbetering van de mensenrechtensituatie geleid. Wel blijft (seksueel) geweld tegen vrouwen en kinderen, ook los van de oorlog, in ontheemdenkampen en in het gezin, een groot probleem. Leger en politie hebben voorzover bekend in de verslagperiode geen ernstige mensenrechtenschendingen gepleegd. (Ex-)RUF en (ex-)CDF strijders pleegden aanzienlijk minder misdaden dan in de voorgaande perioden. Wel rekruteren de CDF naar verluidt nog altijd (soms gedwongen) minderjarigen. Het RUF lijkt nog 'slaven' te gebruiken bij de diamantwinning. De overheid kan

buiten het hoefvormige gebied van Freetown en omgeving nog niet in alle gevallen effectieve bescherming garanderen tegen misdaden door ex-rebellengroepen.

In de verslagperiode keerden tienduizenden Sierra-Leoonse vluchtelingen terug uit Liberia en Guinee, veelal gefaciliteerd door UNHCR. Ook werd het grootste deel van de grote aantallen binnenlands ontheemden en teruggekeerde vluchtelingen uit de omgeving van Freetown hervestigd naar de inmiddels door regering en VN veilig verklaarde gebieden in rest van het land. Als gevolg van de verheviging van de strijd in Liberia kwamen ook circa 26.000 Liberiaanse vluchtelingen naar Sierra Leone.

Gezien de ontwrichting van de Sierra-Leoonse maatschappij is het mogelijk dat alleenstaande minderjarigen noch door familie noch door vrienden of bekenden worden opgevangen. De institutionele opvang van alleenstaande minderjarigen vindt vooral plaats in opvangcentra/-kampen voor ontheemden en vluchtelingen, waar overbevolking en een tekort aan voorzieningen heersen. Daarnaast zijn de laatste jaren aparte kinderopvangvoorzieningen in het leven geroepen, waar de bewoners, overigens net als de rest van de bevolking, lijden onder acute tekorten aan huisvesting en voeding. De capaciteit van deze opvangcentra is ontoereikend.

Sinds eind 2001 is het gehele land toegankelijk voor humanitaire hulpverlening. De VN-organisaties richten zich op hervestiging en reïntegratie van ontheemde bevolkingsgroepen, herstel van essentiële en noodhulp.

Geen van de ons omringende landen verleent automatisch (meer) een subsidiaire status aan Sierra-Leoonse asielzoekers. Slechts van Denemarken en Duitsland is bekend dat zij uitzetting naar Sierra Leone mogelijk achten.

Bijlage 1 Literatuurlijst

Africa Confidential, 29 June 2001

Boas, Morton, Liberia and Sierra Leone – dead ringers? The logic of neopatrimonial rule, *Third World Quarterly*, Vol 22, No 5, 2001, pp 697-723

EIU (Economist Intelligence Unit), Country Profile Sierra Leone 2000 en 2001; en Country Reports Sierra Leone t/m June 2002

Human Rights Watch, World Report 2002, Sierra Leone

ICG (International Crisis Group), Sierra Leone, Time for a new military and political strategy, Freetown/London/Brussels, 11 April 2001

ICG, Sierra Leone, Ripe for Elections?, Freetown/London/Brussels, 19 december 2001

PHR (Physicians for Human Rights), War-related sexual violence in Sierra Leone, Boston/Washington DC, 2001

Republic of Sierra Leone, Infants Relief Act, 1874

Republic of Sierra Leone, Military Forces Act No. 134 of 1961

Republic of Sierra Leone, Citizenship Act No. 4 of 1973

Republic of Sierra Leone, Constitution of Sierra Leone, Act No. 6 of 1991

UK Home Office, Sierra Leone Assessment, April 2000

UN-ECOSOC, CHR, Violence against women, Report of the Special Rapporteur on violence against women, Mission to Sierra Leone (21-29 August 2001), E/CN.4/2002/83/Add.2, 11 February 2002

UNHCR, Plan of Operation, Voluntary Repatriation and Reintegration of Sierra Leonean Refugees, September 2001

UNHCR, Statement by Mr. Ruud Lubbers, to the UN Security Council, New York, 7 February 2002

UNHCR and Save the Children-UK, Sexual Violence and Exploitation: the experience of refugee children in Guinea, Liberia and Sierra Leone, Note for Implementation and Operational Partners, February 2002

UNICEF Sierra Leone, Draft Consolidated Donor Report for 2001

UNSC (UN Security Council), Report of the Secretary-General on the Establishment of a Special Court for Sierra Leone, 4 October 2000, S/2000/915, met bijlage: Statute of the Special Court for Sierra Leone

UNSC, Tenth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone, 25 June 2001, S/2001/627

UNSC, Letter dated 26 October 2001 from the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1343 (2001) concerning Liberia addressed to the President of the Security Council transmitting the report of the Panel of Experts on Liberia, 11 October 2001, S/2001/1015

UNSC, Twelfth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone, 13 December 2001, S/2001/1195

UNSC, Resolutie 1385 (2001), 19 December 2001, S/RES/1385 (2001)

UNSC, Sierra Leone Court: Letter from the Secretary-General to the President of the Security Council, S/2001/1320, 28 December 2001

UNSC Resolution 1389 (2002), aangenomen 16 januari 2002, S/RES/1389 (2002)

UNSC, Report of the Planning Mission on the Establishment of the Special Court for Sierra Leone, 8 March 2002, S/2002/246

UNSC, Thirteenth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone, 14 March 2002, S/2002/267

UNSC, Resolution 1400 (2002), 28 March 2002, S/RES/1400 (2002)

UNSC, Fourteenth report of the SG on the UNAMSIL, 19 June 2002 (S/2002/679)

US Department of State, Country Reports on Human Rights Practices – 1999 - Sierra Leone, February 2000

US Department of State, Country Reports on Human Rights Practices – 2000 – Sierra Leone, February 2001

US Department of State, Country Reports on human rights practices – 2001 – Sierra Leone, March 2002

Bijlage 2 Kaarten van Sierra Leone